

STADLER

GLASNIK POSTULATURE SLUGE BOŽJEGA JOSIPA STADLERA GODINA XX. (2020.) - BROJ 20-21

STADLEROVE KRIJESNICE

U srcima našim Kriste,
Stadler svjetiljke pali.
Zlatnim nitima sunca
vječno nam svjetlo žari.

Po rukama njegovim vjernim
procvjetaše cvjetovi nade,
zasvijetli ljubav spasenja
koju nam nebo daje.

Jer mi smo tvoji Kriste,
na izvoru ljubavi čiste,
latice bijelog cvijeta,
mirisnog ljiljana Božjeg,
koji uz Stadlera cvjeta.

Jer mi smo tvoji Isuse,
krijesnice male nebeske
što ususret bližnjemu lete,
na Stadlerovu putu
za ljubav gore i svijetle.

*Branka Mlinar, PMI OMIŠ
Župa sv. Mihovila Arkanđela – Omiš*

CRKVA JE PO SVOJOJ NARAVI MISIJSKA

Godina 2019. proglašena je u Vrhbosanskoj crkvenoj pokrajini Misijskom godinom. Povod za ovo proglašenje našim je biskupima dao papa Franjo koji je, prigodom stote obljetnice Apostolskog pisma pape Benedikta XV. „Maximum illud“, proglasio u toj godini mjesec listopad izvanrednim misijskim mjesecom. Papina je nakana bila da se u Crkvi još više probudi svijest o misijama, kako bi s novim zanosom započela misionarska preobrazba života u Crkvi i pastoralnoga rada. Biskupi Bosne i Hercegovine su na zasjedanju Biskupske konferencije uputili poziv svim vjernicima, svećenicima, redovnicima i redovnicama u BiH da se pridruže ovim nastojanjima Crkve, koja je po svojoj naravi misijska, kako bi se misionarsko poslanje ojačalo u životu i pastoralu svih naših zajednica. U svojoj su poslanici istakli odgovornost svih krštenika za izvršavanje Kristova naloga da se po svem svijetu naviješta Radosna vijest. A od ove zadaće nitko nije oslobođen niti izuzet, nego svaki član Kristove Crkve prema primljenim darovima ili prema osobnome pozivu poslan je s tom zadaćom krenuti tamo „gdje se nebo sa zemljom spaja“. Molitva i dobra djela izvrstan su način kako se odazvati ovom pozivu.

Dakle, misije se tiču svih nas koji smo kršteni i krštenjem postali članovi Crkve. Horizont je mjesto našega poslanja. Sam je gospodin Isus Krist dao nalog svojim učenicima da propovijedaju evanđelje: „Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio“ (Mt 28,19–20). „Pođite po svem svijetu, propovijedajte evanđelje svemu stvorenju! Tko uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se, a tko ne uzvjeruje, osudit će se“ (Mk 16,15–16). To su bile oporučne riječi Proslavljenog Gospodina, a apostoli su bili svjesni da moraju propovijedati: „On nam i naloži propovijedati narodu i svjedočiti: Ovo je onaj kojega Bog postavi sucem živih i mrtvih. Za nj svjedoče svi proroci: da tko god u njega vjeruje, po imenu njegovu prima oproštenje grijeha“ (Dj 10,42–43).

Ista zadaća prati Crkvu u njezinu hodu kroz povijest sve do svršetka svijeta. Pojedini članovi Crkve osjete u nekom trenutku poseban poziv od Gospodina da se zapute iz svoje sredine i iziđu iz

osobne sigurnosti da se posvete zadaći naviještanja evanđelja i svjedočenja Božjeg čovjekoljublja. To je povezano s mnogim odricanjima i žrtvom. Svjedok Kristov mora biti spreman i život svoj dati za Krista koji je Put, Istina i Život. To su mnogi i učinili. Prema podacima koje donosi izvješće informativne agencije Fides, u 2019. godini ubijeno je 29 misionara, među njima je bilo 18 svećenika, jedan trajni đakon, dva časna brata, dvije redovnice i šest laika. Najviše je ubijenih bilo u Africi, 12 svećenika, jedan redovnik, jedna redovnica i jedna laikinja. Zatim dolazi američki kontinent gdje je ubijeno šest svećenika, jedan trajni đakon, jedan redovnik i četiri laika. U Aziji je ubijena jedna laikinja, a u Europi jedna redovnica. Mnogi među njima ubijeni su tijekom pljačke ili provale, a u okruženju u kojem vladaju siromaštvo, nasilje i korupcija. Rekli bismo neko poboljšanje u odnosu na 2018. godinu kada je ubijeno 40 misionara. Osim misionara, statistike govore i o tisućama laika koji su ubijeni samo zato što su kršćani. Oni su svojom krvlju posvjedočili vjeru u Krista. Izvješća govore kako je danas svaki osmi kršćanin u svijetu progonjen radi svoje vjere, gdje se donosi brojka od 260 milijuna progonjenih kršćana. U zapadnom se svijetu malo govori o tome, kao da ih se bliskoistočni, afrički i južnoamerički kršćani ne tiču.

Gospodin je obećao vijenac slave svima koji ustraju do kraja. Oduvijek je krv mučenika sjeme novih kršćana (Tertulijan). Kako u prvim stoljećima Crkve, tako i danas.

Valja nam rasti tamo gdje smo nikli, ne samo fizički nego i u vjeri. Cijeli je svijet Božji vinograd. A gdje su toliko potrebni radnici? Danas je u nekadašnjoj kršćanskoj Europi sve više novopogana koji čak mogu biti i kršteni, a koji su u svojoj životnoj stvarnosti odavno prestali biti kršćani. Ta nam se zadaća čini puno težom od života i rada u egzotičnim krajevima zemaljske kugle. Svaki kršćanin, gdje god živi i na kojem god kontinentu živi, ima svoju misiju. Kršćanin i kršćanska zajednica koji ne sudjeluju u misijskom poslanju Crkve, žive u proturječju s njezinom naravi.

Pavo Jurišić

Događaji

OBILJEŽENI STADLEROVI DANI U SARAJEVSKOJ KATEDRALI U GODINI 2018./2019.

Biskupi Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine uputili su 21. rujna 2018. zajedničku poslanicu u povodu proglašenja Misijske godine od početka listopada 2018. do konca listopada 2019. i izvanrednoga misionarskog mjeseca tijekom listopada 2019. godine. Tim povodom odlučili smo u ovoj Misijskoj godini svakog osmog u mjesecu od mjeseca listopada 2018. do mjeseca listopada 2019. godine, u kojemu vjernici hodočaste na grob slugu Božjeg nadbiskupa Stadlera, upoznati Stadlerovo misijsko zalaganje te moliti za misije i današnje misionare. Na molitvu krunice s nakanama za misije, kao i na euharistijsko slavlje u večernjim satima, okupljali su se vjernici katedralne i sarajevskih župa, sestre Služavke Maloga Isusa, djeca Stadlerovog dječjeg *Egipta*, Prijatelji Maloga Isusa, hodoča-

Hodočašća na grob 2018.

U subotu, 8. rujna 2018. na blagdan Rođenja Blažene Djevice Marije, obilježen je dan spomena na slugu Božjega nadbiskupa Josipa Stadlera u sarajevskoj prvostolnici. Euharistijsko slavlje predvodio je vlč. Mato Majić, katedralni župnik. Uvodeći u misno slavlje blagdana Rođenja BDM, župnik Majić podsjetio je da ovaj blagdan također pada na osmi dan u mjesecu, kada se s osobitom ljubavlju i molitvenim žarom moli za blagopokojnog nadbiskupa Stadlera za proglašenje blaženim i svetim. Misna čitanja pod svetom misom, kao i liturgijsko pjevanje animirale su sestre i djeca iz SDE. Župnik Majić u svojoj propovijedi naveo je tri divna štovatelja Blažene Djevice Marije: Ivana Ma-

snici iz župa Bosne i Hercegovine, bogoslovska zajednica Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa sa svojim odgojiteljima, kako bi obilježili dan spomena na slugu Božjega nadbiskupa Josipa Stadlera u sarajevskoj prvostolnici Presvetog Srca Isusova.

Ovdje ćemo prikazati događaje koji su povezani s hodočašćima na grob slugu Božjega Josipa Stadlera od 8. rujna 2018. do 7. prosinca 2019., dana uoči obljetnice Stadlerova preminuća.

riju Vianneyja koji je uvijek uza se imao kip Majke Božje; kardinala Alojzija Stepinca koji je uvijek molio pred Gospinom slikom i nadbiskupa Josipa Stadlera koji je imao geslo: Prema Bogu imati srce djetinje, prema svima srce majčinsko, kao Marija, a prema sebi srce sudačko. Nakon popričesne molitve svi su se okupili oko groba slugu Božjega Stadlera u dnu katedrale te, pod vodstvom vlč. Mate, izmolili molitvu na nakanu proglašenja blaženim nadbiskupa Stadlera.

U ponedjeljak, 8. listopada 2018., u sarajevskoj prvostolnici Srca Isusova obilježen je spomen na slugu Božjega dr. Josipa Stadlera, prvog vrhbosanskoga nadbiskupa. Na molitvu krunice s nakinama za misije, kao i na euharistijsko slavlje u večernjim satima okupili su se Prijatelji Maloga Isusa i hodočasnici iz župa Lug Brankovići i Maglaj na čelu sa s. Lucijom Blažević, s. Rozelinom Knežević i s. Adelinom Bošković, te ostali vjernici i štovatelji sluge Božjeg nadbiskupa Stadlera, koji redovno svakog osmog u mjesecu dolaze. Svetu misu predslavio je katedralni župnik vlč. Mato Majić uz suslavlje preč. Josipa Kneževića, rektora Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa, vlč. Ilije Markovića, vicerektora, vlč. Marka Majstorovića, župnika u Novom Travniku, te vlč. Ive Jezidžića, župnika u Čemernom. Vlč. Majić je u prigodnoj propovijedi podsjetio na Božju Riječ iz evanđelja koje govori o bližnjemu u potrebi te naglasio da je i danas svima potrebno upustiti se u razgovor s Isusom. Propovjednik je naveo primjer Josipa Stadlera koji se, ne samo upustio u razgovor s Isusom, nego i čuo njegov zov i odazvao se. Kazao je da treba imati oko, uho, srce, ruku za pomoć bližnjima u nevolji, kao što je Stadler imao. Na kraju propovijedi vlč. Majić zaključio je da je Bog nadbiskupa Stadlera po Crkvi počastio diplomom sluga Božji, te preporučio vjernicima da pođu putem Krista i ljubavi te nesebičnog i bezrezervnog služenja potrebnima, poput sluge Božjeg Josipa Stadlera. Nakon popričesne molitve svi okupljeni u katedrali pošli su na grob nadbiskupa Stadlera te zajedno molili molitvu za proglašenje blaženim i svetim, a iznosili su i osobne nakane.

U četvrtak, 8. studenoga 2018. u sarajevskoj prvostolnici obilježen je dan spomena na slugu Božjega nadbiskupa Josipa Stadlera uz sudjelovanje vjernika sarajevskih župa i Prijatelja Maloga Isusa i hodočasnika iz župe Gromiljak; hodočasnika iz Rehabilitacijskog centra „Sveta Obitelj“ za osobe s posebnim potrebama iz Mostara; te djelatnika Doma za stare i nemoćne osobe „Sveti Josip“ iz Viteza, pod vodstvom sestara Služavki Maloga Isusa. Euharistijsko slavlje u večernjim satima predvodio je mons. Pavo Jurišić, postulator kauze za proglašenje blaženim sluge Božjega nadbiskupa Stadlera, uz suslavlje katedralnog župnika vlč. Mate Majića, rektora VBS-a preč. Josipa Kneževića, vicerektora vlč. Ilije Markovića i duhovnika vlč. Jakova Kajinića te uz asistenciju đakona vlč. Nebojše

Stipića i bogoslova VBS-a. Misna čitanja čitali su hodočasnici iz Gromiljaka, a liturgijsko pjevanje animirali su bogoslovi VBS-a. U prigodnoj propo-

vijedi mons. Jurišić potaknuo je sve prisutne na žarku molitvu za proglašenje blaženim sluge Božjeg nadbiskupa Stadlera te kazao: „Kada će Stadler postati svetac ne ovisi ni od Postulature kauze za proglašenje blaženim, ni od Svete stolice, ni od Kongregacije za svece, nego zavisi od svih nas.“ Postavio je pitanje svima: „Koliko smo doista uvjereni da je on svetac, koliko mu se molimo da nas zagovara kao svetac? Koliko smo naučili o njegovu životu, duhovnosti da znamo o njemu nešto reći?“ Kazao je još: „Do oltara Stadlera dovodi želja vjernika, koji su uvjereni da je on svetac i koji žive njegovu duhovnost u svom životu i nastoje živjeti kako je on živio.“ Nakon popričesne molitve, kako je to već uobičajeno, svi su se okupili u dnu katedrale oko groba sluge Božjega Stadlera te, pod vodstvom mons. Jurišića, izmolili prigodne molitve na svoje osobne nakane, kao i na nakanu proglašenja blaženim nadbiskupa Stadlera.

Hodočašća na grob 2019.

U utorak, 8. siječnja 2019., u sarajevskoj prvostolnici obilježen je spomen na prvog vrhbosanskog nadbiskupa slugu Božjega dr. Josipa Stadlera. Euharistijsko slavlje predslavio je preč. Josip Knežević, rektor Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa u Sarajevu, uz suslavlje vicerektora vlč. Ilije

Događaji

Markovića i katedralnog župnika vlč. Mate Majića. Čitanja pod svetom misom animirale su sestre SMI, a svojom pjesmom i sviranjem slavlje su uveličali bogoslovi VBS-a. Preč. Knežević je u prigodnoj propovijedi u kratkim crtama istaknuo dvije važne riječi Stadlerova upravljanja Vrhbosanskom nadbiskupijom, a to su: činiti i naučavati, riječi koje su potpuno utemeljene na djelovanju samog Isusa Krista. Stadler je činio i naučavao, te poput Isusa imao sažaljenja, suosjećanja s napaćenim narodom i bio im pravi pastir. Završavajući propo-

Molitve djece iz Neuma na Stadlerovom grobu

vijed, preč. Knežević je zaključio: „Molimo zagovor sluge Božjeg Josipa Stadlera, da uvijek imamo dobre, odgovorne, sposobne pastire, svećenike i biskupe u Crkvi i našem narodu.“ Nakon popričesne molitve svi okupljeni u sarajevskoj katedrali su se pomolili na grobu nadbiskupa Stadlera za svoje potrebe i nakane, kao i na nakanu za proglašenje blaženim nadbiskupa Stadlera.

Osmoga veljače 2019. godine obilježen je spomen na prvog vrhbosanskog nadbiskupa slugu Božjega dr. Josipa Stadlera euharistijskim slavljem u večernjim satima, koje je predslavio vlč. Mato Majić, katedralni župnik, uz suslavlje mons. dr. Pave Jurišića, vrhbosanskog kanonika i postulatora kauze sluge Božjega Josipa Stadlera, te vlč. Ilije Markovića, vicerektora Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa u Sarajevu. U prigodnoj propovijedi promišljajući o Božjoj Riječi i primjenjujući ju na slugu Božjeg Josipa Stadlera, vlč. Majić istaknuo je posebno Stadlerovo čovjekoljublje i bogoljublje. Govorio je o Stadleru, svjetioniku na putovima, o njegovu primjeru, uzoru, te kako u teškoćama naći Boga. „Neka živi spomen, neka živi slika i primjer, neka svijetli ne samo osmoga u mjesecu, nego sva-

koga dana“, zaključio je župnik Majić. Nakon popričesne molitve i euharistijskoga klanjanja, koje je redovito svakog petka nakon svete mise u katedrali, svi okupljeni u sarajevskoj katedrali su se pomolili na grobu nadbiskupa Stadlera na nakanu za proglašenje blaženim nadbiskupa Stadlera. Svojom pjesmom i sviranjem, čitanjem molitve vjernika slavlje su uveličali bogoslovi VBS-a. Kao priprema misnom slavlju, prethodila je molitva Krunice Božjem milosrđu, Zlatne krunice i Litanija Presvetom Srcu Isusovu, uz razmišljanja o misiji Josipa Stadlera izabrane posude Božje providnosti.

Prvi korizmeni petak, 8. ožujka 2019. u katedrali Srca Isusova obilježen je danom spomena na slugu Božjega nadbiskupa Josipa Stadlera u sarajevskoj prvostolnici uz sudjelovanje Prijatelja Malog Isusa iz Neuma s molitvom na grobu sluge Božjega dr. Josipa Stadlera, te Križnim putem i misnim slavljem s prigodnom propovijedi u duhu Godine misija u Crkvi u Bosni i Hercegovini. Hodočasnici iz Neuma, pod vodstvom sestre Danice Bilić, donijeli su na grob prvog vrhbosanskog nadbiskupa i utemeljitelja Družbe sestara Služavki Malog Isusa Josipa Stadlera napisane nakane za koje su molili. Potom su s okupljenim vjernicima zajednički molili krunicu s nakanom da budu poput Stadlera i dobrih kršćana, koji se u ovo korizmeno vrijeme najviše mole u crkvama, kako bi dali zadovoljštinu Bogu za teške uvrede što mu ih grješnici nanose, kao i s nakanama za misije i sve širitelje Radosne vijesti. Pobožnost Križnog puta predvodio je katedralni župnik preč. Mato Majić, a asistirali su i prigodne tekstove čitali ovogodišnji prvopričesnici i krizmanici zajedno s njihovim roditeljima; pjevanje i sviranje kao i svakog osmog u mjesecu animirali su bogoslovi Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa u Sarajevu. Euharistijsko slavlje predvodio je nacionalni ravnatelj Papinskih misijskih djela Bosne i Hercegovine mons. Luka Tunjić, generalni vikar Vrhbosanske nadbiskupije, uz koncelebraciju sedmorice svećenika, te asistenciju bogoslova i đakona. U prigodnoj propovijedi pod naslovom *Misijsko poslanje Crkve* mons. Tunjić napomenuo je da su svi u korizmenom vremenu pozvani na pojačanu molitvu, post i djela milosrđa. Istaknuo je posebno vjerničko i misijsko srce sluge Božjeg Josipa Stadlera, koji je sigurnost Zagreba i profesorske katedre ostavio i došao u materijalno siromašnu Bosnu, gdje ga je čekala oskudica, neizvjesnost, nerazumijevanje... jedino imanje u tom trenutku bila mu je čvrsta

vjera i sigurnost da Bog svoje nikad ne ostavlja. „Osim gradnje ustanova, još važnija mu je bila ljubav prema siromašnima i potrebitima. U svemu je bio nesebičan i neumoran. Prema svima je imao srce oca i srce majke, jedino prema sebi sudačko srce. Sluga Božji Josip Stadler bio je pravi misionar svoga vremena. Promatrajući njegov život, prepoznajem u njemu nastojanja današnjih misionara i misionarki. Neka nam, u ovoj korizmi i Misijskoj godini, Gospodin pomogne izgraditi srce poput srca Sluge Božjega Josipa Stadlera i naših hrabrih misionara i misionarki“, zaključio je mons. Tunjić. Na kraju svete mise svećenici su se uputili na grob sluge Božjega Josipa Stadlera gdje su svi zajedno izmolili molitvu za proglašenje blaženim sluge Božjega Josipa Stadlera.

U večernjim satima, 8. travnja 2019., u sarajevskoj prvostolnici obilježen je spomen na prvog vrhbosanskog nadbiskupa slugu Božjega dr. Josipa Stadlera. Euharistijsko slavlje predvodio je vrhbosanski kanonik i postulator kauze sluge Božjega Josipa Stadlera mons. Pavo Jurišić uz suslavlje voditelja Katedralnog mješovitog zbora „Josip Stadler“ vlč. Marka Stanušića i vicerektora Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa vlč. Ilije Markovića. Uvodeći u misno slavlje, mons. Jurišić pozdravio je posebno grupu štovatelja nadbiskupa Stadlera iz Gromiljaka na čelu sa s. Jelenom Jovanović te kazao da će slaviti misu za podupiratelje beatifikacije i za proglašenje blaženim sluge Božjeg Josipa Stadlera. U prigodnoj propovijedi mons. Pavo podsjetio je na zgodu iz priče o Malom princu i skretničaru te

potaknuo sve nazočne da otkriju u sebi lik Malog princa, odnosno čistoću i mudrost djeteta, kako bi znali kamo žele stići i kako pronaći smisao svog života i kako bi bili djeca svjetla. Propovjednik je, također, ukazao na korizmu, koja nam je darovana za duhovnu obnovu, da ostanemo budni i da sa zanimanjem gledamo na sve ono što se oko nas događa, da molimo i preporučujemo sve koje nam Bog šalje na našem životnom putu Njegovoj neizmjerne ljubavi i dobroti. Nakon popričesne molitve svi okupljeni u sarajevskoj katedrali molili su na grobu nadbiskupa Stadlera za proglašenje blaženim nadbiskupa Stadlera. Liturgijsko pjevanje animirali su bogoslovi Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa, a čitanje i molitvu vjernika čitali su hodočasnici iz Gromiljaka. Kao pripravu za misno slavlje, okupljeni vjernici molili su Gospinu krunicu uz razmišljanja o nadbiskupu Stadleru iz vremena dok je živio i djelovao u Zagrebu, te bio sudionik misijskih putovanja u Bosnu.

U srijedu, 8. svibnja 2019. godine, u katedrali Srca Isusova u Sarajevu slavljena je sveta misa za pokojnog vrhbosanskog svećenika mons. dr. Marka Josipovića, profesora na Katoličkom bogoslovnom fakultetu i člana Stolnog kaptola vrhbosanskog u Sarajevu, u povodu desete obljetnice njegova preminuća. Budući da se svakog osmog u mjesecu obilježava i Stadlerov dan, priprava za misno slavlje bila je u duhu sluge Božjega Josipa Stadlera. Euharistijsko slavlje predvodio je mons. Ante Meštrović, prepošt Kaptola vrhbosanskog, uz koncelebraciju svih članova Stolnog kaptola,

Događaji

među kojima je bio i počasni kanonik iz njemačkog grada Achena mons. Heribert August, dugogodišnji prijatelj pokojnoga Marka. Među 19 koncelebranata bili su, između ostalih, i profesori Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Sarajevu na kojem je pokojni Marko obnašao i dekansku službu, zatim odgojitelji Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa i drugi misnici. Sudjelovale su i brojne časne sestre, bogoslovi koji su animirali liturgijsko pjevanje, hodočasnici i Prijatelji Malog Isusa iz Slavenskog Broda na čelu sa s. Pavkom Dujmović, a iz Voćina na čelu sa s. Terezom Dokić i drugi vjernici. Kao priprava misnom slavlju, prethodila je molitva Gospine krunice uz razmišljanje o izboru, te misijskom putu i dolasku u Bosnu prvog vrhbosanskog nadbiskupa Stadlera, po odredbi Božje providnosti. Spomenuto je da ni Stadler nije mogao u tom vremenu otkriti tajne namisli Božje s njim da će polje njegova apostolskoga rada biti baš Bosna, gdje će raditi, trpjeti i umrijeti. Istaknuta je Stadlerova trajna sjedinjenost s Bogom, što je vidljivo i na pojedinim slikama na kojima ga prikazuju kako u desnoj ruci

drži Božanski časoslov koji je uvijek redovito molio sve do svoje smrti, kao i svetu kronicu i to svakoga dana sva tri otajstva. Na početku prigodne propovijedi mons. Meštrović je podsjetio da se sa Stadlerovim danom poklopila deseta godišnjica smrti pok. mons. dr. Marka Josipovića, svećenika, prijatelja, profesora, rektora Bogoslovije, dekana, kanonika, rektora sarajevske katedrale. „Mi živi zahvaljujemo časnom pokojniku za duhovno, kulturno i znanstveno dobro koje je ostvario za zemaljskog života“, kazao je mons. Meštrović i u drugom dijelu propovijedi osvrnuo se na Stadle-

rov dan. Kazao je za Stadlera da je bio promotor neoskolastike u svojim priručnicima za studente i imao nasljednike na tom području u osobi dr. Marka Josipovića koji je, kao profesor filozofije i neoskolastik, bio oduševljen Stadlerovom neoskolastikom, te je među studentima u Sarajevu i Zagrebu promicao studij hrvatskih neoskolastika, među koje je svrstavao kao vrsnog profesora i nadbiskupa Stadlera. Nakon popričesne molitve svi okupljeni u katedrali pošli su na grob nadbiskupa Stadlera te zajedno molili molitvu za proglašenje blaženim i svetim, a hodočasnici i Prijatelji Maloga Isusa zadržali su se kod Stadlerova groba, te iznosili svoje osobne nakane.

U subotu, 8. lipnja 2019. godine, u sarajevskoj prvostolnici obilježen je spomen na prvog vrhbosanskog nadbiskupa slugu Božjega dr. Josipa Stadlera. Na molitvu krunice i euharistijsko slavlje u večernjim satima okupili su se vjernici katedralne župe, te ovogodišnji prvopričesnici i krizmanici koji se spremaju primiti svete sakramente. Euharistijsko slavlje predslavio je vlč. dr. Oliver Jurišić, župnik u župi sv. Josipa na Marijin Dvoru uz suslavlje katedralnog župnika preč. Mate Majića, vlč. Ilije Markovića, vicerektora VBS-a i vlč. Marka Stanušića. Kako ovaj mjesec Stadlerovo pada na samu uočnicu proslave svetkovine Duhova, vlč. dr. Oliver Jurišić se u prigodnoj propovijedi osvrnuo na djelovanje Duha Svetoga i Njegovu prisutnost danas u crkvi i u životu vjernika. Čitanja pod svetom misom animirali su djeca iz SDE-a i sestre iz samostana Egipat, a svojom pjesmom i sviranjem slavlje su uveličali bogoslovi Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa. Po završetku popričesne molitve, okupljeni oko groba slugu Božjega Stadlera, prisutni su pod vodstvom vlč. dr. Jurišića izmolili prigodne molitve na svoje osobne nakane kao i na nakanu proglašenja blaženim nadbiskupa Stadlera.

U ponedjeljak, 8. srpnja 2019. godine, u sarajevskoj prvostolnici obilježen je dan spomena na slugu Božjega nadbiskupa Josipa Stadlera, uz sudjelovanje sestara Služavki Maloga Isusa iz Sarajeva i hodočasnika iz župe Imena Marijina iz Gromiljaka koje je predvodila s. M. Jelena Jovanović. Euharistijskom slavlju u večernjim satima prethodila je molitva krunice uz prigodna razmatranja koju su animirale sestre Služavke Maloga Isusa, a svetu misu slavio je mons. Pavo Jurišić, postulator kauze za proglašenje blaženim slugu Božjega nadbiskupa Stadlera. U prigodnoj propo-

vijedi, na temelju navještene Riječi, potaknuo je okupljene vjernike na pouzdanje u Boga koji je uvijek prisutan u našem životu. „Božja čudesa nisu nikakva senzacija. Ona traže obraćenje srca, ona traže vjeru“, istaknuo je mons. Jurišić. Mons. Jurišić također je podsjetio okupljene na riječi sluga Božjega nadbiskupa Stadlera: „Tko prima od Boga duševni mir? Ne prima ga nitko tako sigurno kao onaj koji se u svemu podvrgava Božjoj volji. A zašto to? Prvi je razlog evo ovaj: Bog ponajviše hoće upravo ono, što kršćanin hoće koji život svoj ravna po Božjoj volji. To je božanska dobrota koja se ne dá nadvladati u darežljivosti prema ljudima. To je vrsta uzvratne naplate, što Bog čovjeku nekim načinom natrag daje ono što je njemu dao čovjek. Čovjek svoju volju prikazuje Bogu kao žrtvu, i ne radi ništa, osim onoga što Bog želi; a Bog kao na uzdarje daje čovjeku svoju volju i čini sve što čovjek želi. Po završetku popričesne molitve, svi su se okupili oko groba sluga Božjega Stadlera pod vodstvom mons. Jurišića, te uz prigodne molitve izmolili i molitvu za proglašenje blaženim nadbiskupa Stadlera.

U četvrtak, 8. kolovoza 2019. godine, u sarajevskoj prvostolnici obilježen je spomen na prvog vrhbosanskog nadbiskupa, slugu Božjega Josipa Stadlera, uz sudjelovanje sarajevskih vjernika, sestara Služavki Maloga Isusa iz Sarajeva i Viteza, te sestara drugih redovničkih zajednica koje djeluju u Sarajevu. Euharistijskom slavlju prethodila je molitva krunice uz prigodna razmatranja o Stadleru – njegovoj misiji služenja i brige za siromahe, a koju su animirale sestre Služavke Maloga Isusa, kao i misna čitanja, te pjevanje na svetoj misi, koju je predslavio dr. sc. Zdenko Spajić, uz suslavlje mons. Pave Jurišića, postulatora kauze za proglašenje blaženim sluga Božjega nadbiskupa Stadlera, preč. Mate Majića, katedralnog župnika i profesora vlč. Marka Stanušića. U uvodnom dijelu svete mise vlč. Spajić podsjetio je na spomendan svetog Dominika, svećenika osnivača reda Dominikanaca, koji su djelovali i u ovim našim krajevima. U prigodnoj propovjedi vlč. Zdenko se osvrnuo na misna čitanja o Mojsiju koji je dobio zadatak izvesti Izraela iz Egipta i dovesti ga u Obećanu zemlju. Božanski poziv i poslanje uvijek uključuju spremnost na žrtvu, kazao je vlč. Spajić u svojoj propovjedi, te usporedio Stadlera sa Mojsijem. Stadler je došao u jednu tešku situaciju, da bude vođa jedne male zajednice i isto je sigurno proživljavao trenutke razo-

čaranja... Ali Stadler je sigurno imao snagu Duha da izvrši poslanje koje mu je Bog dao u vremenu, u kojem je živio i da taj narod vodi na način da se očituje slava Božja. To je stvarno poziv i primjer da i mi tako vršimo svoje poslanje i budemo spremni pretrpjeti sve što je potrebno, da bi slavu Božju oči-

tovali, zaključio je vlč. Spajić. Nakon popričesne molitve svi okupljeni u sarajevskoj katedrali, a posebno grupa sestara Služavki Malog Isusa, koje će sudjelovati na duhovnim vježbama na Gromiljaku, pomolili su se na grobu nadbiskupa Stadlera, na nakanu za proglašenje blaženim nadbiskupa Stadlera.

Nadbiskup metropolit vrhbosanski kardinal Vinko Puljić, na svoj rođendan, u nedjelju 8. rujna 2019., kada Crkva slavi i blagdan Rođenja Blažene Djevice Marije, predvodio je večernje euharistijsko slavlje u katedrali Srca Isusova u Sarajevu, kojim je obilježen i dan spomena na slugu Božjega nadbiskupa Josipa Stadlera. Koncelebriralo je 18 svećenika, među kojima i provincijal Franjevačke provincije Bosne Srebrene fra Jozo Marinčić i generalni vikar Vrhbosanske nadbiskupije mons. Slađan Ćosić. Molitvenu pripravu na svetu misu animirale su sestre Služavke Malog Isusa predvođene glavaricom Provincije Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije Sarajevo s. Mariom-Anom Kustura. Molile su slavna otajstva Gospine krunice uz poticajne misli o nadbiskupu Stadleru i njegovoj misio-narskoj preobrazbi pastorala, te čitale misna čitanja i molitvu vjernika. Čestitku kardinalu Puljiću i najbolje želje za njegov 74. rođendan i ulazak u 75. godinu života uputio je u ime svih okupljenih katedralni župnik i sarajevski dekan preč. Mato Majić. Uvodeći u misno slavlje kardinal Puljić napomenuo je da će slaviti redovitu nedjeljnu misu, ali i moliti zagovor Blažene Djevice Marije na blag-

Događaji

dan njezina rođenja. Dodao je da i na ovaj način skromno zahvaljuje za dar svoga života. U prigodnoj propovijedi kardinal Puljić najprije se osvrnuo na nedjeljna misna čitanja i na ostvarenje Božjeg plana s Blaženom Djevicom Marijom. Stavio je naglasak na to, kako je: „Potrebno otkriti plan koji Bog ima sa mnom i shvatiti: Bog je utkao u nas svoju misao.“ Potom se u svojoj propovijedi kardinal Puljić osvrnuo i na dolazak sluga Božjega Josipa Stadlera u Sarajevo u teška vremena. Odgovarajući na pitanje, kako je nadbiskup Stadler tako uspješno ostvario svoje poslanje, istaknuo je da je prvi vrhbosanski nadbiskup bio čovjek koji je prihvatio Isusovu volju i poziv da uzme svoj križ i ide za Kristom. „Moleći za njegovo proglašenje blaženim, želimo od njega naučiti kako prihvatiti i živjeti evanđeosku Riječ“, rekao je kardinal Puljić. Na kraju svete mise svi su se okupili u dnu katedrale oko groba sluga Božjega Josipa Stadlera i zajedno izmolili molitvu za njegovo proglašenje blaženim.

U katedrali Srca Isusova u Sarajevu obilježen je 8. listopada 2019. spomen na prvog vrhbosanskog nadbiskupa slugu Božjega dr. Josipa Stadlera. Euharistijsko slavlje u večernjim satima predslavio je vlč. Mato Majić, katedralni župnik, uz suslavlje mons. Slađana Ćosića, generalnog vikara Vrhbosanske nadbiskupije i vlč. Marka Stanušića, profesora na KBF-u. U uvodnom dijelu župnik Majić pozdravio je pristigle hodočasnike iz Maglaja, Globarice i Novog

Šehera, koji su svojom pjesmom uveličali misno slavlje, predvođeni s. Lucijom Blažević. „Imamo razloga biti ponosni, jer smo djeca Božja, jer su Bog, Gospa i Stadler s nama“, kazao je župnik. Misna čitanja animirale su sestre Služavke Malog Isusa. Vlč. Majić započeo je prigodnu propovijed s jednom od najvećih životnih muka, donošenje odluka. Vjernici svih vremena, pa i sluga Božji Josip Stadler imali su jednu od najtežih zadaća: otkriti Božji plan koji Bog ima s njim. Što Bog želi od nas, zapitao se nadalje župnik Majić i kazao: U molitvi se posavjetovati sa Duhom Svetim i odlučiti se pomoći čovjeku u potrebi, bližnjemu, živom čovjeku, koji je pored nas. Župnik je naglasio da je upravo to bila temeljna i pokretačka snaga i djelo sluga Božjega Josipa Stadlera i kao čovjeka, i kao svećenika, i kao Nadbiskupa. Sav njegov život i rad, sve što je govorio i naviještao, sva djela učinjena, izgrađena i ostvarena, plod su molitve i odluke: uskladiti svoju odluku s voljom Božjom. Sve njegovo nastojanje i djelovanje, pa i osnivanje Družbe sestara Služavki Malog Isusa, bilo je: živi čovjek i volja Božja, uz ponizno prihvaćanje križa, koji ga je pratio u životu. Župnik je završio propovijed molitvom: „Vrhbosanski nadbiskupe, slugo Božji Josipe Stadleru, mi molimo za Tvoje proglašenje blaženim i svetim, a ti moli da i mi budemo radosne sluga, da služimo jedni drugima u ljubavi i budemo tvoji nasljedovatelji, a istinski učenici Krista Gospodina.“ Nakon popričesne molitve i molitve za misije

u ovom izvanrednom misijskom mjesecu listopada, svi okupljeni u sarajevskoj katedrali su se pomolili na grobu nadbiskupa Stadlera na nakanu za proglašenje blaženim nadbiskupa Stadlera i na osobne potrebe i nakane. Kao priprava misnom slavlju prethodila je molitva krunice – žalosna otajstva i litanije Gospine, koje su molili hodočasnici, sestre Služavke Malog Isusa i sav vjerni puk Božji. Krunica je bila prožeta razmišljanjem o Stadleru misionaru širenja Radosne vijesti u zajedništvu s Marijom.

Dana 8. studenoga 2019. godine obilježen je spomen na prvog vrhbosanskog nadbiskupa slugu Božjega dr. Josipa Stadlera euharistijskim slavljem u večernjim satima, koje je predslavio mons. dr. Slađan Ćosić, glavni vikar Vrhbosanske nadbiskupije, uz suslavlje preč. Mate Majića, katedralnog župnika i vlč. Milenka Krešića, duhovnika bogoslova VBS-a. Kao priprava za misno slavlje, molila se Gospina krunica u duhu sluge Božjega Josipa Stadlera, čovjeka u molitvenoj i sakramentalnoj misiji za jačanje vjere u Crkvi. Na molitvu i misno slavlje okupili su se vjernici grada Sarajeva, hodočasnici župe Imena Marijina iz Gromiljaka pod vodstvom s. Jelene Jovanović, zatim sestre Služavke Maloga Isusa iz Sarajeva, kojima se pridružila časna Majka s. Marija Banić, vrhovna glavarica sestara Služavki Malog Isusa iz Zagreba i njena zamjenica s. Anđa Vranješ.

Na početku misnog slavlja sve nazočne, posebno hodočasnike iz Gromiljaka, pozdravio je preč. Mato Majić, katedralni župnik, i kazao da je nakana mise za proglašenje blaženim slugu Božjega nadbiskupa Stadlera i na nakanu sestara Služavki Malog Isusa. Hodočasnici iz Gromiljaka čitali su misna čitanja pod svetom misom, te animirali liturgijsko pjevanje. U prigodnoj propovijedi mons. Slađan Ćosić, tumačeci Riječ Božju, usporedio je nadbiskupa Stadlera s upraviteljem iz evanđelja. Kazao je da je sluga Božji Josip Stadler kao Božji apostol, odano i vjerno služio Bogu te je mudro upravljao ovom mjesnom Crkvom, koja je prolazila kroz posebno složena i teška vremena. Hrabro je prihvatio povjerenju mu službu upravljanja, koju je obavljao oslanjajući se nadasve na Božju milost. Upravo zato, bio je gospodar svojih djela, koja su uvijek bila upravljena na proslavu Boga i dobro čovjeka, posebno malenih, siromašnih i onih kojima je potrebna ljudska i kršćanska pomoć. Mons. Slađan također je ukazao na skromni i siromašni život nadbiskupa Stadlera, do te mjere da ništa materijalno nije imao ostaviti iza sebe. Sve što je imao već za života je dijelio drugima,

posebno malenima i siromašnima. Ali, upravo zato, ostavio je iza sebe veliko duhovno bogatstvo. Završavajući propovijed potaknuo je sve nazočne da zajedno mole da se Bog, Gospodar svega vidljivoga i nevidljivoga, udostoji proslaviti svog predanog slugu nadbiskupa Stadlera čašću oltara kako bi njegov životni primjer i djela svima nama bio snažan poticaj da vjerno služimo Kristu i braći, te da nam Gospodin svima pomogne rasti iz ovakva primjera. Po završetku popričesne molitve, svi su se okupili oko groba sluge Božjega Stadlera te izmolili molitvu na nakanu proglašenja blaženim nadbiskupa Stadlera, a zatim nastavili moliti na sve ove, kao i osobne nakane na euharistijskom klanjanju koje je redovno svakog petka nakon svete mise u katedrali.

U sarajevskoj prvostolnici, uoči Stadlerova dana, obilježen je 7. prosinca 2019. spomen na prvog vrhbosanskog nadbiskupa slugu Božjega dr. Josipa Stadlera, euharistijskim slavljem u večernjim satima, koje je predslavio preč. Mato Majić, katedralni župnik. Na početku misnog slavlja sve nazočne, posebno hodočasnike iz Prozora sa s. Marinelom Zeko, pozdravio je župnik preč. Majić i podsjetio na spomendan svetog Ambrozija, a budući da je prva subota molilo se i za svećenička i redovnička zvanja. Župnik se, također, prisjetio Božjeg ugodnika, sluge Božjega nadbiskupa Stadlera i pozvao sve na molitvu da bude uzdignut na čast oltara, te da mu zahvalimo što je Bog po njemu našoj Crkvi dao tolika dobra. U prigodnoj propovijedi župnik Majić osvrćući se na Riječ Božju o Isusu, dobrom Pastiru, istaknuo je da smo svi danas pozvani biti pastiri jedni drugima, poput svetog Ambrozija, kao i sluge božjeg Josipa Stadlera, pastira onog vremena, koji je osim gradnje, bio silan otac svima, a ne samo katolicima. Naglasio je posebno Stadlerovu svetost, dobrotu i pastirsko srce i da njemu ne treba nego nama da bude uzdignut na čast oltara, jer je sve manje onih koji su poput Josipa Stadlera, zaključio je župnik Majić završavajući propovijed. Misna čitanja pod Svetom misom čitali su hodočasnici iz Prozora – učenici osmih i devetih razreda, te animirali liturgijsko pjevanje i veselim, mladim, ugodnim glasovima i pjesmama slavili Gospodina. Po završetku popričesne molitve, svi su se okupili oko groba sluge Božjega Stadlera te izmolili molitvu na nakanu proglašenja blaženim slugu Božjega nadbiskupa Stadlera.

s. Manda Pršlja

Događaji

SVEČANA AKADEMIJA NA KRAJU JUBILARNE GODINE NADBISKUPA STADLERA I PROSLAVA DANA PROVINCIJE SLUŽAVKI MALOG ISUSA

U Narodnom pozorištu u Sarajevu, u večernjim satima 7. prosinca 2018. godine, uoči svetkovine Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije, organizirano je svečano zatvaranje Jubilarne godine sluge Božjeg nadbiskupa Josipa Stadlera i proslava dana Sarajevske provincije Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije sestara Služavki Malog Isusa. Obilježavanjem Stadlerovih jubileja sestre Služavke Maloga Isusa željele su sa širom javnošću Bosne i Hercegovine proslaviti 100. obljetnicu smrti sluge Božjeg nadbiskupa Stadlera, utemeljitelja Družbe sestara Služavki Maloga Isusa, 150. obljetnicu njegova svećeničkoga ređenja i 175. obljetnicu rođenja. Provincijska glavarica s. Maria-Ana Kustura i vrhovna glavarica Družbe s. Marija Banić već na ulazu poželjele su dobrodošlicu brojnim uzvanicima, među kojima su bili: nadbiskup metropolit vrhbosanski kardinal Vinko Puljić, apostolski nuncij u Bosni i Hercegovini mons. Luigi Pezuto, visoki predstavnik u BiH Valentin Inzko i mnogi

drugi. Na početku programa sestre Sarajevske provincije Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije i djeca Stadlerovog Dječjeg doma Egipat, pod vodstvom autora teksta i glazbe Jelene Đuraš Gleđ i Stijepe Gleđ Markosa, izveli su skladbu „Josip Stadler“. Pozdrav svim nazočnima uputila je provincijska glavarica s. Maria-Ana Kustura, ističući da „u ovom hramu kulture“ žele „odati počast onome koji je ostavio svoj pečat kulture u našem dragom gradu na Mi-

ljacki – Sarajevu, dr. Josipu Stadleru, vrhbosanskom nadbiskupu“. „Sluga Božji, naš utemeljitelj Stadler, punih 37 godina svoje pastirske službe ugradio je u njemu dragu zemlju Bosnu i Hercegovinu, od kad je 11. siječnja 1882., netom zaređen za nadbiskupa vrhbosanskog, poljubio tlo ove zemlje rekavši: Bosno moja, od sada sam ja tvoj i Ti si moja. Tijekom svoje pastirske službe, potvrdio je te riječi, ulažući sve svoje darove, a bilo ih je mnogo, u izgradnju ove, uvijek napacene zemlje. Večeras je pred nama lik dr. Josipa Stadlera: graditelja, pisca, teologa i filozofa, utemeljitelja naše Družbe sestara Služavki Maloga Isusa, kulturnog preporoditelja Bosne i Hercegovine i iznad svega, oca siromaha kojima je posvetio cijeli svoj život“, kazala je s. Maria-Ana te zahvalila predstavnicima Narodnog pozorišta, svim izvođačima i svim prisutnima, a posebno redatelju gosp. Jakovu Sedlaru. Potom je u ime Mostarsko-duvanjske i Trebinjsko-mrkanske biskupije „Komorni zbor svetog Franje Asiškog“, pod vodstvom autora teksta i glazbe don Dragana Filipovića, otpjevao pjesmu: „Ljubim te, mali Isuse“. Postulator kauze sluge Božjeg nadbiskupa Stadlera mons. Pavo Jurišić u prigodnoj riječi istaknuo je da je nadbiskup Stadler „duhovni velikan koji je ostavio neizbrisiv trag u crkvenoj i političkoj povijesti Bosne i Hercegovine, ali i povijesti hrvatskog naroda“. „Sestre su ovu godinu proglasile godinom Stadlerovih jubileja, jer uz 100. obljetnicu smrti, ove se godine poklopila i 150. obljetnica njegova svećeništva, jer je zaređen 6. lipnja 1868. u Rimu, kao i 175. obljetnica njegova rođenja u Slavanskom Brodu 24. siječnja 1843. Ovi su nas datumi okupljali tijekom ove godine na svim onim mjestima koja su obilježena zemaljskim hodom sluge Božjega Josipa Stadlera. Danas i sutra ovdje smo u Sarajevu uz njegov grob u sarajevskoj prvostolnici. Sarajevo je mjesto u kojem je sluga Božji proveo plodnih 36 godina svoga života kao vrhbosanski nadbiskup. Ovdje je on uz pomoć Božju pozvao u život svoju Družbu siromaha, sestre Služavke Maloga Isusa. One su njegova živa duhovna baština koja i dalje promiče djelo svoga Utemeljitelja. One su njegov spomenik. Kao postulator kauze sluge Božjega Josipa Stadlera, radujem se da smo kroz ova

posljednja skoro dva desetljeća mogli sudjelovati u mnogim projektima kojima smo u katoličkoj i društvenoj javnosti probudili uspavani interes za ovoga velikana koji nas je svojim radom toliko zadužio i obogatio“, kazao je mons. Jurišić. Nakon što je poznati kantautor crkvene glazbe Luka Balvan sa svoje dvije male kćerkice u ime Banjolučke biskupije otpjevao poznati psalam „Gospodine, Ti si pastir moj“ (Ps 23), svoj pozdrav svim nazočnima uputila je vrhovna glavarica Družbe Služavki Malog Isusa s. Marija Banić koja je izrazila uvjerenje da je „danas i naš otac utemeljitelj sluga Božji Josip Stadler s nama i da se s nama raduje, jer ljubav sve spaja, sve povezuje, sve ujedinjuje. „Ova svečana akademija imala je za cilj da odamo počast čovjeku koji je omilio Bogu i ljudima, usprkos činjenici da je bio znak osporavan; čovjeku koji je svojim životom slavio Boga i neumorno radio za spas duša, ne živeći za sebe, nego za Boga i bližnjega; čovjeku koji nas je toliko zadužio, nas Služavke Maloga Isusa, ali ne samo nas, nego i Vrhbosansku nadbiskupiju, Crkvu u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, rekla bih i šire, zapravo svakog čovjeka s kojim se susreo, jer u njegovu srcu nije bilo ničeg doli ljubavi... Ovo naše slavlje bit će potpuno ako nam svjetlo života sluge Božjeg Josipa Stadlera bude svijetlilo na našem životnom putu, ako i mi poput njega budemo svijetlili svjetlom vjere, ufanja i ljubavi, ostvarujući Božji plan koji Bog ima sa svakim od nas. To će pridonijeti i proslavi sluge Božjega Josipa Stadlera, njegovu proglašenju blaženim“, kazala je s. Marija. Budući da je Katedralni mješoviti zbor „Josip Stadler“, pod ravnanjem vlč. Marka Stanušića, otpjevao skladbu Michaela Hallera „Tu Es Petrus“, prvak hrvatskoga glumišta prof. Joško Ševo izveo je monolog Orsata iz Dubrovačke trilogije Iva Vojnovića i pjesmu „Nadbiskupu Stadleru“ Izidora Poljaka. Zatim je Zbor sestara Splitske provincije sv. Josipa, prema tekstu don Ante Mateljana i na glazbu don Šime Marovića, izveo skladbu „Bogu i sirotinji“. Nazočni su potom imali prigodu pogledati kratki film režisera Jakova Sedlara pod naslovom: „Nadbiskup Stadler i Družba sestara Služavki Maloga Isusa“. Nakon filma režiser Sedlar obratio se prisutnima ističući da jako cijeni rad sestara Služavki Malog Isusa, a posebno njihovu brigu za nezbrinuta djecu. Na kraju akademije nazočnima se obratio kardinal Puljić koji je zahvalio sestrama Služavkama Malog Isuse za organizaciju svečane akademije kao i svim izvođačima te Sarajevskoj provinciji sestara Služavki Malog Isusa uputio čestitke za njihov dan. Čestitao je jubilej i sestrama

Zagrebačke i Splitske provincije te poželio da život i djelovanje svima bude poticaj za nasljedovanje Isusa Krista i služenje Bogu i bližnjima po primjeru Blažene Djevice Marije. Osvrćući se na 175. obljetnicu Stadlerova rođenja, rekao je da tada nitko nije mogao

ni slutiti „što će biti od ovog djeteta“ (Lk 1, 66). Spomenuo je i da je vidio jednu sliku anđela čuvara nad praznom kolijevkom koji je bio tužan jer je u toj kolijevci trebalo biti dijete kojemu roditelji nisu dopustili da dođe na ovaj svijet. „Bog je dao Josipu Stadleru da kroz iskustvo siromaštva postane otac siromaha“, kazao je kardinal Puljić podsjećajući na teško djetinjstvo prvog vrhbosanskog nadbiskupa kojemu su još u dječjačkoj dobi preminuli roditelji pa je bio siročić. Osvrćući se na 150. obljetnicu svećeničkog ređenja nadbiskupa Stadlera, istaknuo je da je uvijek bio vjerran Isusu i Crkvi dodajući da Bog, unatoč križevima, nikada ne ostavlja one koje pozove da ga slijede. Podsjetivši na stotu obljetnicu smrti nadbiskupa Stadlera, kazao je da on nije umro nego da živi te da je ostavio svoj trag na osobit način u Služavkama Malog Isusa koje su „živa knjiga njegove ljubavi prema siromasima“. Potaknuo je sve da obilježavanjem ovih obljetnica ne zaborave svoju baštinu imajući na umu da vođenjem procesa za proglašenje blaženim ništa ne dodaju svetosti nadbiskupa Stadlera nego sami postaju svjesni njegove veličine. „Prati nas, dragi naš Nadbiskupe, u ovim vremenima i na ovim prostorima gdje si ostavio trag za ovo, ali i za buduća vremena“, kazao je na kraju kardinal Puljić. Na kraju programa Zbor sestara Zagrebačke provincije Presvetog Srca Isusova i Marijina otpjevao je pjesmu pod nazivom „Stoljeće ljubavi“ za koju je tekst napisao Željko Pavičić, a glazbu Matija Antolić. Svečana akademija završena je zajedničkim druženjem.

(kta)

SVETKOVINA BEZGRJEŠNOG ZAČEĆA BLAŽENE DJEVICE MARIJE 2018.

Svečanim euharistijskim slavljem u katedrali Srca Isusova u Sarajevu, 8. prosinca 2018., svečano je proslavljena svetkovina Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije koju Sarajevska provincija Služavki Malog Isusa slavi kao svoju zaštitnicu, a Vrhbosanska nadbiskupiju kao svoju suzaštitnicu. Misno slavlje predvodio je nadbiskup metropolit vrhbosanski kardinal Vinko Puljić, u zajedništvu s apostolskim nuncijem mons. Luigijem Pezzutom i pomoćnim biskupom vrhbosanskim mons. Perom

Sudarom te uz koncelebraciju 22 svećenika i asistenciju dvojice đakona. Osim velikoga broja sestara Služavki Malog Isusa, Zagrebačke i Splitske provincije, na čelu s njihovim glavaricama i vrhovnom glavaricom s. Marijom Banić, na svetoj misi sudjelovale su i sestre drugih kongregacija, bogoslovi i drugi vjernici. U uvodnoj riječi kardinal Puljić pozdravio je sve prisutne u katedrali, kao i one koji su svetu misi pratili putem valova Radio Marije Bosne i Hercegovine. Čestitao je patron Provinciji Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije i cijeloj Družbi Služavki Malog Isusa jubilej – 100. obljetnicu smrti njihova utemeljitelja sluga Božjeg nadbiskupa Stadlera, 150. obljetnicu njegova svećeničkog ređenja i 175. obljetnicu rođenja. Posebno je pozdravio hodočasnike iz Prozora. Također je cijeloj Vrhbosanskoj nadbiskupiji čestitao njezinu suzaštitnicu. U prigodnoj propovijedi kardinal Puljić najprije se osvrnuo na misni odlomak iz Knjige Postanka u kojem je opisano kako je grijeh

ušao u čovječanstvo. „Međutim, koliko god je taj grijeh učinio da smo izgubili baštinu raja, Bog ne otpisuje svoje stvorenje nego proklinje zmiyu ‘među svim životinjama’ i obećava: ‘Neprijateljstvo ja zamećem između tebe i žene, između roda tvog i roda njezina: on će ti glavu satirati, a ti ćeš mu vrebati petu (Post 3,15). Ovdje je zmiya simbol Zloga koji vrebava, a žena će mu satrti glavu. Slika je to obećanog spasenja“, kazao je kardinal Puljić ističući da je ispunjenje Božjeg obećanja opisano u misnom odlomku iz Evanđelja po Luki kada Bog šalje anđela Gabrijela „u galilejski grad imenom Nazaret k djevici zaručenoj s mužem koji se zvao Josip iz doma Davidova; a djeвица se zvala Marija“ i kada joj je navijestio da je „našla si milost u Boga“ i da će „začeti i roditi sina i nadjenuti mu ime Isus“. „Anđeo Mariju pozdravlja: ‘Zdravo, milosti puna!’. Ne bi bila ‘milost puna’ da je davao imao utjecaja na nju. Bog ju je izuzeo od te baštine grijeha koji svi mi baštinimo od naših praroditelja. To mi jednostavnim rječnikom kažemo ‘istočni grijeh’ – koji istječe od praroditelja na sve ljude. Nju je Bog očuvao od toga grijeha kad je začeta pod srcem svoje majke, sačuvao ju je predstavljajući smrt Kristovu koja će doći. Zašto je to Bog tako učinio? Zato što je htio pripremiti tijelo čisto svome Sinu i kolijevku dostojanstvenu. Zato ju je očuvao od istočnoga grijeha. Mi je danas slavimo kao bezgriješno začetu, odnosno da je začeta bez te baštine grijeha. Vrlo rado duhovni pisci kažu, ne samo da je sačuvana od istočnog grijeha u začecu nego je ostala bez grijeha cijeli život“, rekao je kardinal Puljić te dodao: „Učiti od Bezgriješne znači najprije u sebi stvoriti tu otvorenost prema milosti koja nas osposobljava da budemo iskreno neprijatelji Zloga i ploda njegova, a to je grijeh. Drugo što od nje možemo naučiti jest biti raspoloživi za Božje djelo: Evo službenice Gospodnje; biti raspoloživi da Bog po nama izvodi svoje djelo.“ „U tom duhu na poseban način želim svratiti pažnju na prvog nadbiskupa vrhbosanskog čiju stotu obljetnicu smrti obilježavamo jer ga je Gospa na današnji dan prije sto godina pozvala u nebo. Čovjek koji je istinski shvatio što znači prihvatiti i činiti Božje djelo, ono što Bog hoće. Kako često mi u sebi nosimo tu podvojenost.

Kažemo: budi volja tvoja, a oholost se buni ako nije po našem. U tome se divim sluzi Božjem Stadleru koji je tako formirao svoje srce, prvo kao čovjek, drugo kao svećenik, a onda kao nadbiskup i pastir, uvijek je tražio što je Božje... Na poseban način želim spomenuti da smo obilježavali 175. godišnjicu njegova rođenja. Sinoć sam na svečanoj akademiji spomenuo misao koju stalno nosim u glavi: kad se on rodio, tko je znao „što će biti od ovog djeteta“ (Lk 1, 66), kao što su se pitali kad se rodio sv. Ivan Krstitelj. Tu rečenicu možemo izgovoriti nad svakom kolijevkom jer nikad ne možemo znati Božje planove. Kad Bog nekoga dadne na ovaj svijet, daje ga sa svojim planom. Zato je prevažno shvatiti odgovornost prema životu: vrjednovati život, prihvatiti život, odgajati život i osposobiti da ljudi istinski Boga traže“, kazao je kardinal Puljić.

„Želim se osvrnuti i na svetkovinu Bezgrješne koja je patron Sarajevske provincije Služavki Malog Isusa. Zapravo, cijela Družba obilježava ove jubileje odnosno godišnjice kako bi prepoznala svoj identitet. Nije slučajno Papa rekao da se vratimo na korijene. Obilježavajući ove godišnjice, vi drage sestre, vraćate se na korijene iz kojih ste nikle i kakvo ste poslanje dobile. Vjerujem da će, upravo prepoznajući svoj identitet, oživjeti u vama polet, entuzijazam, radost življenja i predanja poput Marije, poput sluge Božjega Josipa Stadlera. Želim da nam istinski svi ti događaju, kao i današnje slavlje Bezgrješne, posluže da prepoz-

namo svoj identitet i korijene svoje vjere; da prepoznamo svoje poslanje i da otkrijemo kako dozvoliti Bogu da kroz nas djeluje jer Bog želi s čovjekom surađivati. Želim u nama probuditi tu raspoloživost“, rekao je kardinal Puljić u prigodnoj

propovijedi. Na kraju svete mise riječi pozdrava i zahvale uputila je provincijska glavarica s. Maria-Ana Kustura. „Vjerujem da je svatko od nas u

određenom trenutku svoga života doživio iskustvo kada se nebo spusti na zemlju, što na nama ostavlja duboki trag i poseban doživljaj koji pamtimo kroz cijeli život. Sa sigurnošću mogu u ime svih nas ovdje prisutnih sestara Služavki Maloga Isusa reći da upravo proživljavamo tu stvarnost tijekom ove cijele godine obilježavanja Stadlerovih jubileja, a posebno danas kada smo euharistijskim slavljem ovdje u njegovoj katedrali, na svetkovinu Bezgrješne koja ga je upravo prije 100 godina u nebu dočekala, zajedno zahvalili Bogu za dar života našeg utemeljitelja sluge Božjega nadbiskupa Stadlera Družbi, Crkvi u Bosni i Hercegovini i hrvatskome narodu. Stadlerova teška vremena u Bosni i Hercegovini kao da još uvijek traju u ovoj zemlji, pa stoga i mi drage sestre, po primjeru našeg svetog Utemeljitelja, nastavimo svim žarom i odlučnošću služiti Bogu, svetoj Crkvi i svakom čovjeku, posebno malenom i siromašnom“, kazala je s. Maria-Ana zahvaljujući svima i čestitajući sestrama zaštitnicu Provincije. Nakon toga sve sestre Služavke Malog Isusa zajedno su izmolile Posvetu Blaženoj Djevici Mariji. Potom su svi pošli u dno katedrale i okupili su oko groba nadbiskupa Stadlera te, između ostalog, zajedno izmolili molitvu za njegovo proglašenje blaženim. Tijekom svete mise liturgijsko pjevanje animirao je Katedralni mješoviti zbor „Josip Stadler“ pod ravnanjem vlč. Marka Stanušića. Nakon Svete mise nastavljeno je druženje u Svećeničkom domu Vrhbosanske nadbiskupije.

(kta)

ODRŽANA AKADEMIJA UOČI GODIŠNJICE SMRTI SLUGE BOŽJEGA JOSIPA STADLERA

Sestre Služavke Maloga Isusa Sarajevske provincije Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije, 7. prosinca 2019. u dvorani Pavla VI. u Vrhbosanskom bogoslovnom sjemeništu u Sarajevu, upriličile su prigodnu akademiju u povodu 101. obljetnice smrti sluge Božjeg nadbiskupa Josipa Stadlera, prvog vrhbosanskog nadbiskupa i utemeljitelja njihove Družbe. Provincijska glavarica sestara Služavki Malog Isusa s. M. Maria Ana Kustura pozdravila je najprije nadbiskupa metropolita vrhbosanskog kardinala Vinka Puljića i čestitala mu obljetnicu imenovanja za vrhbosanskog nadbiskupa koje je bilo upravo toga dana, 7. prosinca 1990. Pozdravila je i apostolskog nuncija u BiH Luigia Pezzuta, časnu majku s. Mariju Banić, sve svećenike, časne sestre i sve nazočne. Zahvalila je upravi Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa na gostoprimstvu te dr. Antunu Lučiću, mons. Pavi Jurišiću, svojim sestrama i svima koji su dali svoj doprinos u organizaciji ove akademije. „Mi sestre Sarajevske provincije Bezgrešnog začeca BDM slavimo 50. obljetnicu osnutka Provin-

cije, pa smo ovom prigodom i sutrašnjim svečanim euharistijskim slavljem u katedrali, koje će predvoditi naš uzoriti Vinko kardinal Puljić, željele zahvaliti Gospodinu za neizmjerena dobročinstva, milosti, radosti kao i patnje kojima nas je dobri Bog želio privući k sebi na poseban način, kako On to samo znade“, kazala je s. Maria Ana Kustura. „U ove popodnevne sate okupila nas je obljetnica blažene smrti sluge Božjega Josipa Stadlera u ovoj njegovoj ustanovi. Pozdravljam sve koji ste došli da i na ovaj način iskažete poštovanje prema ovome Božjem slugi koji nas je toliko zadužio“, kazao je u uvodnoj riječi postulator kauze za proglašenje blaženim sluge Božjega Josipa Stadlera mons. Pavo Jurišić te kao moderator najavio Zbor sestara i djece Stadlerova dječjeg doma „Egipat“ u Sarajevu koji je, pod ravnanjem maestra vlč. Marka Stanušića, otpjevao pjesme „Oj, Stadlere“ i „Priatelju siromaha“ (tekst i glazba s. M. Virginia Ninić). Riječi dobrodošlice u ime uprave Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa uputio je duhovnik don Milenko Krešić, izvanredni

profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, koji je istaknuo divljenja vrijednu činjenicu da je u sirotištima sestara Služavki Malog Isusa „Betlehem“ (1898.) i „Egipat“ (1898.) u Sarajevu, od njihova osnutka do 1949. godine kada su komunističke vlasti protjerale sestre iz Bosne i Hercegovine, bilo zbrinuto 10.000 djece. Profesor na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Mostaru dr. Antun Lučić predstavio je knjigu pod naslovom „Prigodne pjesme posvećene prvom vrhbosanskom nadbiskupu dr. Josipu Stadleru (1881.–1918.)“ koja je objavljena u Zagrebu 2018. godine, u Jubilarnoj Stadlerovoj godini povodom trostrukih Stadlerovih jubileja (1843., 1868. i 1918.) pod naslovom „Svjetiljka koja gori i svijetli“. „U raskošnom i jednom od dostojnih izbora pribavljene su sabrane pjesme objavljene za pastoralna života Josipa Stadlera i netom kad dušom krenu nebu. Nijednu od pjesama nije zahvatila ‘ukočenost’, već svojom rastresitošću, kompozicijskim skladom i mogućom porukom jamče opstanak u nadolazećoj recepciji djela... Jedrina stihova pokazuje da su napisani rukom iz topline srca“, kazao je, između ostalog, dr. Lučić o knjizi u kojoj se nalaze pjesme hrvatskih pjesnika u čast Stadleru, među kojima su: Izidor Poljak, fra Grga Martić, Svetozar Rittig, Eugenija Šah, Nikola Ostojić ... Nakon akademije svi nazočni imali su prigodu dobiti na dar ovu bogatu zbirku pjesama. Potom je prikazan dokumentarni film pod naslovom „Sluga Božji dr. Josip Stadler“ koji je ostvarenje mladih Stadlerovih sugrađana njegovog rodnog grada Slavenskog Broda. Film je rađen u produkciji „Savez bez imena“, institucije na čijem se čelu nalazi župnik iz Brodskog vinogorja u Slavenskom Brodu. Režiju i scenarij uradio je Stjepan Šarić, a Tomislav Babić je snimatelj slike i zvuka. U filmu se kao glumci pojavljuju Goran Grgić u ulozi Stadlera kao nadbiskupa, a dječak iz Slavenskog Broda Tomislav Peić igra dječaka Josipa kao zlatno brodsko dijete. U prigodnoj riječi postulator Jurišić istaknuo je da: „Stadlerova uspomena živi u mjesnoj Crkvi vrhbosanskoj i u njegovoj Družbi koje su zajedno pokrenule postupak za njegovu beatifikaciju. Proces je dobro napredovao, a trebamo privesti kraju onaj dio koji će prikazati njegov krjepostan život. Često mi se postavlja pitanje kada će to biti? Moj odgovor glasi: Bit će onda kada mi to budemo htjeli! Kolika je naša uvjerenost u svetački život ovoga Božjega sluga, mislim na sve nas od vrha Družbe i vrha Nadbiskupije, pa onda po redu ... Vjerujem da su moli-

tve pojedinih sestara, onih starica koje sam upoznao a koje po cijeli dan provode u kapelici i mole na ovu nakanu, najzaslužnije za sve što je urađeno i odrađeno“, kazao je mons. Jurišić te sestrama čestitao Dan provincije. „Neka Bog blagoslovi ovo djelo Božje providnosti koje je nastalo zalaganjem i radom revnoga pastira prvoga vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera, da Vas Duh Sveti vodi u službi služenja onima koji su u posebnom ozračju Božje ljubavi, malenima i neznatnima“, rekao je mons. Jurišić. Završnu riječ uputio je kardinal Puljić koji je kazao da je o nadbiskupu Stadleru naučio nešto više kada su ga, kao svećenika Banjolučke biskupije, pozvale sestre Služavke Malog Isusa da im održi duhovne vježbe. Istaknuo je da je bio ugodno iznenađen kada je čuo sestre kako mole da nadbiskup Stadler bude proglašen blaženim pa je još više čitao o njemu. Dodao je da tada ni slutio nije da će biti jedan od nasljednika na stolici vrhbosanskog nadbiskupa. „Prije 30 godina na današnji dan, sada pokojni biskup iz Đakova mons. Ćiril Kos, objavio je moje imenovanje za vrhbosanskog nadbiskupa. Te godine sestre Služavke Malog Isusa slavile su stotu obljetnicu Družbe. Za mene je to bilo vatreno krštenje jer sam, iako sam tek došao iz pastorala, trebao predvoditi tu proslavu“, kazao je kardinal Puljić te dodao da je u tim trenucima razmišljao o nadbiskupu Stadleru koji je vjerovao u poslanje koje mu je povjereno. Podsjetio je da je tom prigodom u blagovaonici Vrhbosanskog bogoslovnog sjemeništa kazao da će nastojati dati se voditi Duhom Svetim te da se pokušao osloboditi straha pred sutrašnjicom, pred ljudskim obzirom i kompleksa prema prošlosti. „Sluga Božji Josip Stadler bio mi je nadahnuće. Nisam puno znao o njemu, ali ono što sam znao bilo mi je jako važno“, rekao je kardinal Puljić ističući da rado razmišlja o nadbiskupu Stadleru, koji je po dolasku preko Save u Bosnu, imao ruke da blagoslivlja, spremnost na žrtvu u služenju i zauzetost za Boga i ljude, a posebno za siromašne. Na kraju je istaknuo da je nadbiskup Stadler svojim životom pokazao da je bio spreman umrijeti za Crkvu. „Volio bih da ova mjesna Crkva bude više svjesna veličine koju joj je Bog podario, da nadbiskupa Stadlera više voli, cijeni, moli i da se nadahnjuje vjerom u poslanje koje joj je Bog povjerio“, kazao je kardinal Puljić te čestitao Družbi i Provinciji obljetnice njihova osnutka.

(kta)

Događaji

PROSLAVA 50. OBLJETNICE POSTOJANJA SARAJEVSKE PROVINCIJE SLUŽAVKI MALOG ISUSA

Sestre Služavke Maloga Isusa Sarajevske provincije Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije 8. prosinca 2019. obilježile su 50. obljetnicu svoga postojanja i proslavile Dan Provincije te obilježile 101. obljetnicu smrti sluge Božjega nadbiskupa Josipa Stadlera, prvog vrhbosanskog nadbiskupa i utemeljitelja Družbe. Svečano euharistijsko slav-

prigodnoj propovijedi kardinal Puljić najprije se osvrnuo na misna čitanja druge nedjelje došašća ističući da „prorok Izaija želi svom izabranom narodu prisvijestiti da je Božji sud uvijek pravedan“. „Zato je prevažno shvatiti Božju pravednost. To i sveti Ivan Krstitelj, na neki način, poručuje da će Bog razlučiti zrnje od pljeve. Mi, ljudi, često mije-

lje u drugu nedjelju došašća, kada pada i svetkovina Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije koja se liturgijski prenosi na dan 9. prosinca, u katedrali Srca Isusova u Sarajevu, u kojoj se nalaze smrtni ostaci nadbiskupa Stadlera, predvodio je nadbiskup metropolit vrhbosanski kardinal Vinko Puljić u zajedništvu s apostolskim nuncijem mons. Luigijem Pezzutom te uz koncelebraciju 16 svećenika među kojima je bio i postulator kauze za proglašenje blaženim sluge Božjega Josipa Stadlera mons. Pavo Jurišić. Sudjelovale su brojne sestre Služavke Malog Isusa na čelu s časnom majkom s. Marijom Banić i provincijskom glavaricom s. M. Mariom Anom Kustura, kao i sestre drugih družbi među kojima i provincijska predstojnica Školskih sestara franjevki Krista Kralja Bosansko-hrvatske provincije s. Kata Karadža. Misno slavlje izravno je prenosila Radio Marija Bosne i Hercegovine. U

šamo istinu i laž, dobro i zlo. Kod Boga toga nema. Grijeih i milost ne idu zajedno. Potrebno je shvatiti prorokovu poruku da poput Ivana Krstitelja pripravimo put Gospodinu i da, kako sv. Pavao potiče, 'prigrlimo jedni druge kao što je Krist prigrlio nas na slavu Božju', kazao je kardinal Puljić ističući da je potrebno obratiti se, usvajati Isusovo mišljenje, Isusov stav kad poručuje: 'Učite se od mene jer sam krotka i ponizna srca' (Mt 11, 29). Spominjući se godišnjice smrti sluge Božjega Josipa Stadlera, koji je preminuo 8. prosinca 1918. u Sarajevu, poželio je da „svi mi onako volimo Crkvu kako ju je on volio i to Crkvu onakvu kakva jest“. „On je služio u Crkvi i u svom dostojanstvenom služenju vjerovao je u svoje poslanje koje mu je Crkva dala. Danas postoji poslanje, ali ljudi često rade po svojem, po onom što im je čeif i sklonost, a ne po onom što Crkva daje. Ono što Crkva daje,

to je poslanje. Zato je potrebno od sluge Božjega Josipa Stadlera naučiti tu crkvenost. Znajući kakve je kušnje nadbiskup Stadler proživljavao, čovjek se divi s kakvom ih je strpljivošću podnosio. Kad dođem u krizu vidjevši svu zlobu koja zna zavladati, tada mi je nadahnuće strpljivost nadbiskupa Stadlera kojom je podnosio sve uvrjede, pljuvanje i poniženja. Bogu smo zahvalni za njega... Učimo se od nadbiskupa Stadlera obraćenju da poravnamo brda među nama, da se znamo međusobno prihvatiti kao ljudi. Ozbiljan problem koji se primjećuje u posljednje vrijeme jest to da su niknula brda između ljudi. Ljudi se često međusobno ne mogu prihvatiti. Ponekad ni najbliži. Iako se zajedno mole i idu na pričest, nerijetko ostaju brda između njih. Prevažno je shvatiti da valja ta brda ukloniti. To su brda oholosti, sebičnosti... i da ne nabrajam dalje. Bogu smo zahvalni ne samo zato što nam je nadbiskup Stadler ostavio ova divna zdanja kao karizmatički graditelj malog i bogoslovnog sjemeništa, sirotišta, ove katedrale ...; ne samo zato što je u karizmi svoga poslanja doveo časne sestre koje će odgajati druge te ustanovio sestre Služavke Malog Isusa, nego smo posebno zahvalni što je ostavio divni svijetli trag svoga života“, rekao je kardinal Puljić. „Sestrama Služavkama Malog Isusa zahvaljujemo što imaju divan osjećaj prema svome Utemeljitelju i što su me, smijem to reći, stalno pitale kada ćemo započeti proces Stadlerove beatifikacije. Hvala im što su s toliko ljubavi tražile da se pokrene proces koji je sada u Rimu. Sada čekamo da izmolimo završetak procesa pro-

glašenja blaženim, čudo, itd. Zahvalni smo nadbiskupu Stadleru što je ostavio tu zajednicu kao svoje pismo. Ne moramo čitati knjige jer su sestre Služavke Malog Isusa njegovo pismo: služiti siro-

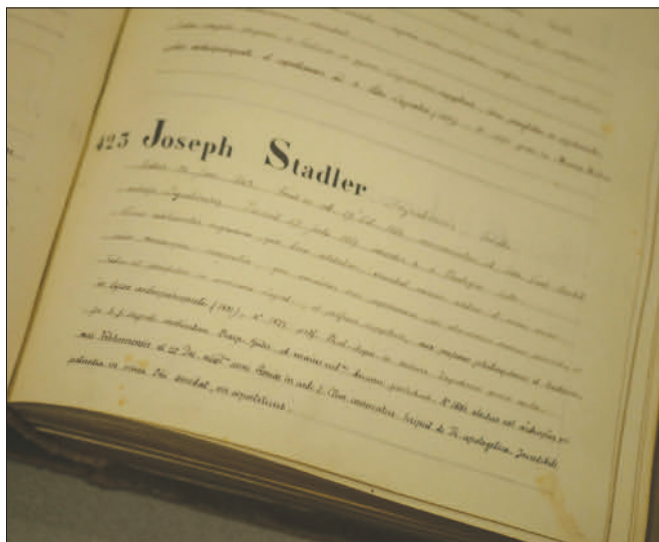
tinji, malenima, potrebnima ... U biti, uloga svakog kršćanina jest služiti čovjeku“, rekao je kardinal Puljić koji je potom progovorio o Bezgrješnom začecu Blažene Djevice Marije. „Nije ona velika samo zato što je očuvana od grijeha, nego zato što je ostala bez grijeha, što je surađivala s Bogom. Bog joj nije oduzeo slobodu; u svojoj slobodi bila je predana Bogu. Naše časne sestre različitih družbi uz svoje ime stave i slovo M, odnosno ime Marija, htijući u Mariji imati uzor. Podržavam vas i želim ne samo da to ime bude ispred Vašeg imena nego ispred života. Neka vam bude uzor Marija koja je Bogu poslušna, odana i Bogu predana. Takve karizme danas trebamo. Ova Crkva, koja je sva izrađena i proživljava kušnju, ima snagu Božje milosti. U to se mi pouzdajemo. Zato želimo, unatoč svim kušnjama ovoga vremena, živjeti s tom vjerom te svjedočiti i naviještati spasenje i otkupljenje“, poručio je kardinal Puljić. Na kraju svete mise svi su pošli ka dnu katedrale i okupili se oko groba nadbiskupa Stadlera te, između ostalog, zajedno izmolili molitvu za njegovo proglašenje blaženim. Tijekom svete mise liturgijsko pjevanje animirao je Katedralni mješoviti zbor „Josip Stadler“ pod ravnanjem vlč. Marka Stanišića. Nakon svete mise nastavljeno je druženje u Samostanu sestara Služavki Malog Isusa „Egipat“.

(kta)

PROSLAVA STOTE OBLJETNICE ROĐENJA JOSIPA STADLERA U ZAVODU GERMANICUM ET HUNGARICUM U RIMU

Sluga Božji Josip Stadler, utemeljitelj naše Družbe sestara Služavki Maloga Isusa, za vrijeme svoga školovanja od 1862. do 1869. godine boravio je u Zavodu Germanicum et Hungaricum u Rimu. Tu je i zaređen za svećenika 6. lipnja 1868. godine, a i nakon svog odlaska iz Zavoda i povratka u Domovinu ostao je povezan s rektorima Zavoda i svojim školskim kolegama. Danas, 100 godina nakon njegova preminuća, još živi spomen na njega u ovom Zavodu po našim sestrama koje su djelovale i djeluju na ovome mjestu.

Ove godine i u Zavodu Germanicum et Hungaricum, na blagdan Bezgrješnog začeca Blažene

Djevice Marije 8. prosinca 2018., na poseban je način obilježen veliki jubilej 100-te obljetnice preminuća našeg oca Utemeljitelja, kako zbog velike važnosti za nas sestre Služavke Malog Isusa, tako i samog Zavoda koji se s ponosom sjeća još jednog velikana među mnogima koji su dio svog života proveli u njemu. Svečanost je započela svetom misom u crkvi Zavoda koju je predslavio svećenik Vrhbosanske nadbiskupije vlč. Ljubo Zadrić. On nas je u homiliji podsjetio na veličinu i velika djela sluge Božjega Josipa Stadlera. Na poseban način istaknuo je njegovu veličinu u dijalogu s Bogom i ljudima, konstatirajući kako „je doista bio arhitekt, ali ne zato što je uspio izgraditi nekoliko zgrada važnih za biskupiju, već zato što je izgradio mno-

štvo znanja temeljenih na istinskom dijalogu s ljudima“. Moleći za njegovo proglašenje blaženim, u molitvu vjernika uključio je i cijelu našu Družbu, nova duhovna zvanja u njoj te naše pokojne sestre.

Po završetku svete mise, okupili smo se za svečano pripremljenim zajedničkim stolom. Tu je sestrama ovaj veliki jubilej čestitao rektor Zavoda p. Stefan Dartmann, SJ, te pročitao pismo p. Tomasza Kota, SJ, isusovačkog delegata za Zavod, upućenog sestri Provincijalki, ali poslanog i nama sestrama koje djelujemo u Zavodu danas. P. Kot ističe važnost prisutnosti sestara u Zavodu te o njihovoj ulozi u odgoju novih svećenika, na poseban način zahvaljujući na primjeru služenja kojim podsjećaju sve njih na temelj njihova svećeničkog poziva. Zahvalu i lijepe riječi u ime svih studenata sestrama su uputili i prefekti vlč. Manuel Beege i vlč. Gabrijel Kavčić, a potom su hrvatski studenti zapjevali pjesmu naše s. M. Tihane Strancarić „Pod tvoju sjenu“, a pridružile smo im se i mi sestre Služavke Maloga Isusa.

I u poslijepodnevnim satima smo nastavile zajedničko druženje, ponajprije s ocima Isusovcima, a potom na poziv hrvatskih studenata u njihovoj rekreaciji. I tamo su nam se pridružili rektor p. Stefan Dartmann, SJ, i ministar p. Norbert Frejek, SJ. Tom prilikom, u ime naših Hrvata, don Ante Dražina istaknuo je važnost koju za njih ima naša prisutnost među njima, radost što mogu ove dane živjeti s nama, znajući da imaju nekoga tko ih prati molitvom i podrškom te nam čestitao ovaj jubilej darujući predivnu sliku Gospe od Brze Pomoći, one pod čijim je okriljem svoje dane djetinjstva živio i sam naš otac Utemeljitelj.

Povodom obilježavanja 100-te obljetnice smrti sluge Božjega Josipa Stadlera, u Zavodu je održana i prigodna izložba za koju je na poseban način zaslužan brat Marcus Pilatt, SJ. Tu su izloženi dokumenti iz arhiva Zavoda Germanicum et Hungaricum koji govore o životu našeg oca Utemeljitelja u periodu njegova boravka u njemu. Bilo je tu, od preporuka biskupa Haulika da ga se primi u Zavod na školovanje, od službenih dokumenata o njegovu školovanju, njegovim postignućima, za-

pisa o njegovu svećeničkom ređenju i slavlju Mlade mise ..., karata o političkoj situaciji u Bosni i Hercegovini za vrijeme njegova dolaska u Sarajevo, pisma o uspostavi crkvene hijerarhije, pisma koja je on upućivao rektorima Zavoda kao nadbiskup ... sve do izvješća o početku procesa postulaturne za njegovo proglašenje blaženim i knjiga koje danas

imamo kao izvor informacija o životu u predanju i neizmjernom pouzdanju u Božju providnost velikana naše crkve u Hrvata, našeg oca Utemeljitelja sluga Božjega Josipa Stadlera.

Ovim povodom zahvaljujemo svim ocima isusovcima: rektoru p. Stefanu Dartmannu, ministru p. Norbertu Frejeku, p. Walteru Hecku, p. Arpadu Thótu te bratu Marcusu Pilattu, što su nam omogućili da zajedno proslavimo ovaj, za nas, uistinu značajan i velik jubilej te što potiču da uspomena i na našeg oca Utemeljitelja, koji je ovdje boravio, živi kao primjer onima koji danas dolaze i borave u Zavodu Germanicum et Hungaricum pripremajući se zakoračiti putem svećeničkog života. Neka nam svima njegov primjer bude uvijek pred očima i nasljedujemo ga radosno služeći onima kojima smo poslani, a našem ocu Utemeljitelju bila slava u vijeke!

s. M. Martina Vugrinec, SMI

PROSLAVA ROĐENDANA SLUGE BOŽJEG JOSIPA STADLERA

U nedjelju, 27. 1. 2019., u župi Svih Svetih u Podravskim Sesvetama susreli su se PMI-a iz Podravske Sesvete, Pitomače i Kloštra Podravske kako bi proslavili 176. rođendan sluga Božjega Josipa Stadlera.

Susret smo započeli molitvom krunice Maloga Isusa i meditacijom. Središnji dio susreta bilo je euharistijsko slavlje koje je predslavio vlč. župnik Krunoslav Kefelja. U propovijedi je istaknuo život sluga Božjega Josipa Stadlera i što to znači biti Isusov prijatelj, te kako i danas sestre Služavke Maloga Isusa i Prijatelji Maloga Isusa djeluju i vrše svoje poslanje. Euharistijsko slavlje završili smo molitvom za proglašenje blaženim sluga Božjega Stadlera.

Nakon misnog slavlja druženje smo nastavili u župnoj dvorani uz pjesmu i domjenak koji su priredili članovi PMI-a iz Podravske Sesvete.

Zahvaljujemo Bogu za život J. Stadlera i pozivamo sve da idemo Njegovim putem, naviještati Radosnu vijest, služeći malenima, bolesnima i si-

romašnima. Neka nas Mali Isus a veliki Bog dotakne svojom milošću i Božji blagoslov neka nas prati po njegovu zagovoru.

PMI, Podravske Sesvete

KRISTOVA NAS LJUBAV POKREĆE

Dana 24. siječnja, povodom 176. obljetnice rođenja nadbiskupa Stadlera, Prijatelji Malog Isusa iz župe sv. Ivana Krstitelja okupili smo se kako bismo u zajedništvu i radosti proslavili ovaj dan! Naš zajednički susret započeo je euharistijskim slavljem u župnoj crkvi koje je predslavio vlč. Ivan Štengl, župnik. Nakon mise zadržali smo se u crkvi i pogledali kratki film – crtice iz Stadlerovog života od rođenja, preko školovanja, pa sve do smrti.

Najvažnije svjedočanstvo filma odjeknulo je kroz djelovanje sluge Božjega Josipa Stadlera koji je bio čovjek velike vjere, ustrajne nade i djelotvorne ljubavi. Živio je kreposnim životom. Njegova ljubav, vjera u Boga i ljude te briga za siromašne i potrebite ostavili su veliki trag koji možemo slijediti, te ustrajati u krepostima koje je sluga Božji posjedovao i njegovim stopama radosno služiti Bogu. Molitveni susret zaključili smo zajedničkom molitvom Ocu nebeskom za proglašenje blaženim

Sluge Božjega, a okrunili druženjem u župnoj dvorani uz slatku okrepku i pjesmu!

*Darija Filipančić, PMI
Župa sv. Ivana Krstitelja, Zagreb*

KAKO BLIŽE ISUSU PO PRIMJERU BLAŽENE DJEVICE MARIJE I SLUGE BOŽJEGA JOSIPA STADLERA

Večer uoči svetkovine Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije i druge nedjelje došašća u

župi svetog Ivana Krstitelja u Zagrebu otvorena je 25. godina djelovanja Društva Prijatelja Malog Isusa, vanjskih suradnika sestara Služavki Malog Isusa. Za to prigodu okupili su se članovi DPMI-a iz župe sv. Anastazije iz Samobora, župe sv. Jeronima iz Zagreba i domaćini na duhovnu obnovu koju je vodio o. Danijel Čolo, karmelićanin.

Kako bliže Isusu u ovo vrijeme došašća bila je temeljna misao o kojoj se promišljalo tijekom zajedničkog popodneva i večeri. Otac Danijel je pokušao približiti i razložiti oblik pučke pobožnosti kojoj je hrvatski narod stoljećima vjeran, a to je molitva krunice. Iako nenadmašnu vrijednost u životu vjernika imaju sakramenti, molitva krunice je često na ustima majki i očeva, djedova i baka, braće, prijatelja, poznanika. Molitva krunice je

molitva ponavljanja, što za neke može biti poteškoća, ali običan život se sastoji od ponavljanja, svaki tjedan započinje nedjeljom, svaki dan ima iste sate u koje ustajemo, molimo, radimo. Ponavljanje je sastavni dio života i zato je prirodan način moljenja. „Kroz ponavljanje otajstava Isusova života mi u sebi oživljujemo Marijina sjećanja“, naglasio je otac Danijel. Otajstvo se može pronaći u susretu pojedinca sa samim sobom i u otvorenosti prema Onom koga iščekujemo u ovo vrijeme adventa. Taj susret se događa u jednostavnosti i običnosti, a ne u ekskluzivi. Mariji u jednostavnosti njezina doma i običnog posla dolazi anđeo s viješću koja će joj promijeniti život. Velike stvari u našem životu događaju se u tišini, a ne u zaglušujućoj buci gužve. U susretu sa samim sobom i s Bogom, čovjek često postavlja normalno ljudsko pitanje – zašto, ali to pitanje ne bi smjelo nadvisiti Božji odgovor – zato. U prihvaćanju božanskog zato otvara se prostor gdje može doći i sam Sin Božji, što je onda jamstvo ispravnog vjerničkog stava. Bilo je zanimljivo čuti kako je iskustvo trudnoće zapravo jedna vrsta došašća, iščekuje se ž/Život. Ističući vrijednost molitve krunice, voditelj o. Danijel Čolo naglasio je da prioritet u vjerničkom životu imaju sakramenti, osobito euharistija i ispovijed. Ne blagovati Tijelo Kristovo je veliko siromaštvo za jednog vjernika. Uoči slavlja euharistije prisutni su imali priliku za sakrament ispovijedi u kojem su svi mogli naći

novi put do Kristova stola. Vrhunac se dogodio kod euharistijskog stola u kojem je lomljena Riječ i Tijelo Kristovo kojim su se nazočni mogli okrijepiti. Tom zajedništvu pridružio se i župnik vlč. Ivan Lastovčić.

Uz obred paljenja druge adventske svijeće i druženje u razgovoru i okrijepi, nastavilo se ono što je dobro započeto prije 25 godina u vrijeme osnutka Društva Prijatelja Malog Isusa. Ovaj susret bio je izvrsna prilika za zaustaviti se i zagledati u primjer nadbiskupa Josipa Stadlera koji u svom životu prihvaća Božji „zato“ i tako nam uz Blaženu Djevicu Mariju postaje bliski primjer kako ići bliže Bogu.

s. Marta Vunak

RAZGOVOR POVODOM STADLEROVIH OBLJETNICA

Povodom obljetnica sluge Božjega Josipa Stadlera s. Vesna Mateljan razgovarala je s novinarom Radija Dubrovnik Mislavom Ćimićem 29. listopada 2018.

Radio Dubrovnik (dalje: RD): *Redovnička zajednica kojoj pripadate nosi naziv Družba sestara Služavki Maloga Isusa. Ovih dana, tj. 24. listopada svečano je vaša zajednica proslavila blagdan sv. Rafaela. Znamo da se sveti anđeli slave 29. rujna. Zašto vi sv. Rafaela slavite 24. listopada?*

S. Vesna (dalje: SV) Prije se u Crkvi slavio sv. Rafael 24. listopada. Mi smo dobili od Crkve dopuštenje da ostavimo taj datum, i to je nama svećkovina. A evo zbog čega: prvi vrhbosanski nadbiskup, sada sluga Božji Josip Stadler, je 24. listopada 1890. godine svečano otvorio u Sarajevu mali zavod u koji je smjestio 25 starijih siromašnih i napuštenih žena. On je pronašao dobre djevojke koje će o njima brinuti. One će kasnije postati redovnice Služavke Maloga Isusa. Stadler sam kaže kako je htio da ovaj zavod bude pod zaštitom sv. arkanđela Rafaela koji se onako očinski pobrinuo za obitelj mladoga i staroga Tobije, nebili svojim nebeskim milostivim pogledom gledao i na sirote ženske u ubožnici i na njihove odgojiteljice. Tako je on sam odredio da Družba Služavki Maloga Isusa uvijek taj dan slavi kao dan utemeljenja, a mi volimo reći rođendan Družbe.

RD: *Godina 2018. je proglašena Stadlerovom godinom. Zašto?*

SV: Više je razloga tomu. Već u siječnju, točnije 24. siječnja ove godine, bilo je 175 godina od rođenja i krštenja sluge Božjega Josipa Stadlera u Slavonskom Brodu. Zatim 6. lipnja bila je 150. obljetnica od Stadlerova svećeničkog ređenja koje je bilo u Rimu gdje je nad grobom sv. Petra slavio i svoju Mladu misu. A 8. prosinca bit će 100 godina od Stadlerove smrti u Sarajevu.

RD: *Kako ste ili kako ćete obilježiti te jubileje?*

SV: Mi smo kao Družba imali kroz cijelu godinu duhovne pripreme u svim našim zajednicama mjesečnim duhovnim obnovama na određene teme po naputku naše vrhovne i provincijalne uprave, dakle pripremamo se molitvom i djelima ljubavi. S

nama zajedno sudjeluju i naši vanjski suradnici Prijatelji Maloga Isusa. U Sarajevu je 23. listopada održan znanstveni skup o sluzi Božjemu pod naslovom *Josip Stadler (1843. – 1918.) u kontekstu beatifikacije*, a 29. studenoga bit će održan jedan i u njegovu rodnom gradu Slavonskom Brodu pod nazivom *Duhovni profil i društveno djelovanje snagom službe*. Predavanja će nakon simpozija biti objavljena u Zborniku.

Dana 7. prosinca ove godine bit će upriličena u Sarajevu i svečana akademija, a 8. prosinca svečana sveta misa u sarajevskoj katedrali u spomen na stotu obljetnicu Stadlerove smrti.

RD: *Stadler je bio zaista veliki biskup, veliki čovjek, kažu izvrstan organizator. Nama danas sa svim tehničkim dostignućima gotovo nije moguće ni zamisliti koliko je on toga izgradio za svoga biskupovanja u Sarajevu i sve su to solidne građevine.*

S.V: Istina je. To mu je priznao i biskup Strossmayer koji mu je rekao jednom zgodom kad je bio u Sarajevu da netko drugi ne bi ni za stotinu godina napravio ono što je on za svoje relativno kratke biskupske službe. Ja mislim da je on najprije uočio što sve treba njegova nadbiskupija, a onda u duhu poniznosti tražio pomoć sa svih strana. Nije se stidio prositi jer nije tražio za sebe. Kažu njegovi suradnici da je bio skroman i da ništa nije imao. Imao je najlošiju sobu u kući u koju bi sunce dolazilo samo kad bi bilo na zapadu, prema riječima njegova tajnika Antuna Buljana. Jednom je naša sestra vidjela da nema kaputa u ormaru pa mu je rekla da je sigurno bio lopov i

odnio kaput. On se nasmiješio i priznao: *Taj lopov sam bio ja...* Dao ga je siromahu koji se smrzavao. A jedan njegov prijatelj i suradnik Nikola Ostojić piše da, kad je nadbiskup umro, u ormaru su mu ostale samo tri stare košulje.

RD: *Stadler nije zbog tih gradnja zanemario dužnosti pastira.*

SV: On je bio velik na svakom području: kao pastir koji se brinuo za svoje stado, za njegove materijalne i duhovne potrebe. Njegovo je geslo bilo: *Imaj prema Bogu srce djetinje, prema bližnjem srce materinje, a prema sebi srce sudačko.* Na to je uvijek poticao i naše sestre.

Kad je došao u Sarajevo, nije imao ni katedrale ni biskupske palače, ni biskupijskih svećenika ni suradnika. Ali s Božjom pomoći sve je uspio: sagraditi katedralu i bogoslovno sjemenište s crkvom sv. Ćirila i Metoda u Sarajevu i Dječjačko sjemenište u Travniku i toliko toga u Bosni. Doveo je sestre Kćeri Božje ljubavi iz Austrije da vode škole. Iako je bio siromašni podstanar, nije radi toga zanemario brigu za siromahe. U svom je dvorištu na samom početku svoje nove službe dao napraviti jednu drvenu sjenicu gdje su siromasi dolazili jesti, a on je često bio među njima, dvorio ih i zanimao se za njihove životne situacije. Oni su ga u Sarajevu zvali *sirotinjski otac i majka*. Baš radi njih, osobito napuštene djece osnovao je našu Družbu koju je najprije nazvao Služavke siromaha ili malenog Isusa. Poučavao je sestre da u svakom siromahu, bolesniku, starcu, djetetu gledaju malo dijete Isusa kojemu je potrebna naša pomoć i da imaju na pameti sve što čine potrebitom da to zapravo čine djetetu Isusu. Događalo se da je već na početku mjeseca razdijelio svoju plaću siromasima, pa kad bi sestre došle pitati pomoć za sirotišta u Sarajevu koja je on nazvao Betlehem i Egipat, on bi se nasmiješio, uzeo bi svoj novčanik i okrenuo ga, ali u njemu nije bilo ništa. Tada bi sestre sokolio da ne izgube nadu i rekao bi: *Ne bojte se. Bog je davao, daje i dat će...* I one bi odlazile utješene i s većom vjerom u Providnost.

RD: *Površno gledajući, izgleda da je Stadleru sve lako išlo, da je u svemu uspijevaao što je poduzimao. Je li imao briga i poteškoća?*

SV: Imao je Stadler briga i poteškoća. Kažu njegovi suradnici da su ga znali vidjeti suznih očiju, ali bi to sakrivao pred drugima. Znao bi reći:

Ako ja trpim, ne moraju zbog toga drugi oko mene trpjeti. Inače je bio vesele naravi i volio se šaliti. A kad bi imao kakve važne razgovore, on bi svoga tajnika poslao u kapelicu neka se moli pred Presvetim dok on bude razgovarao. Stadler je bio velik i kao kulturni radnik. Puno je pisao i prevodio s područja filozofije i teologije. Već je u Zagrebu pokrenuo *Glasnik sv. Josipa*, koji i danas postoji, a namijenio ga je običnim ljudima koji će moći lakše primati vjerske pouke i sam je u njemu dosta surađivao. U Sarajevu je pokrenuo *Glasnik Srca Isusova*, itd. *Vrhbosna* je 1887. počela izlaziti s njegovim okružnicama za svećenstvo i puk...

RD: *Je li Stadler imao kakve veze s Dubrovnikom?*

SV: On je prijateljevao s dalmatinskim biskupima, splitskim biskupom Franjom Filipom Nakićem i Antunom Gjivojem, dubrovačkim biskupom Josipom Marčelićem i kotorskim biskupom Franjom Uccelinijem. Tako se godine 1897., kada je bila velika poplava u Bijeljini išao je pohoditi stradale (uvijek je osobno išao na mjesta stradanja svoga puka), razbolio, a inače je patio od astme, pa mu je liječnik preporučio odmor i oporavak. Dubrovački biskup Marčelić mu je omogućio boravak u benediktinskom samostanu na Lokrumu. Zanimljivo je da ni tu nije mirovao.

Sastao se, kako stoji zapisano, s barskim nadbiskupom Milinovićem, dubrovačkim Marčelićem i kotorskim Uccelinijem, gdje je Svetoj Stolici napisao proglas glede Zavoda sv. Jeronima u Rimu za odgoj svećenika pod hrvatskim imenom, koji su zatim potpisali svi hrvatski biskupi. Nazivali su to *Prijedlog sa Lokruma*. Zanimljivo je i Strossmayerovo pismo Stadleru na Lokrum. On, između

Događaji

ostaloga, kaže: *...Ne mogu Vam kazati, koliko se radujem, da ste bolje i da ste spašeni... i Crkva Vas, a i narod Vas treba... Što se Vašega i ostale braće prijedloga tiče, ja ga posve i potpuno odobravam. Štogaod vi potpisali budete, molim Vas, da i u ime moje potpišete. Vi ste čovjek Duhom svetim zadahnjen. Sve što Vi potpišete Duhom je svetim posvećeno i na korist i spas našega naroda upućeno, dakle, štogaod Vi želite i odlučite, želim i ja i odlučujem. - I u Rimu Vi ste jedini u stanju sve tako udesiti i isposlovati, kako mi svi želimo. (8.4. 1897.)*

Za Stadlera je Antun Gustav Matoš rekao da je bio *nesumnjivo najveći Hrvat, možda i najveći čovjek u Bosni*. Stadlerovo rodoljublje bilo je glavni razlog što su njegovi protivnici kod bečke vlade i kod Svete Stolice poduzimali sve da bude maknut iz Sarajeva kako bi se tako zadao i težak udarac Hrvatima u Bosni. Godine 1913. kod pape Pia X. u Rimu bio je dubrovački biskup Josip Marčelić koji je izvijestio Papu o pravom stanju u Bosni i o uzrocima svih optužbi i kleveta protiv Stadlera. Rekao je tom prilikom biskup Marčelić: *Sveti Oče, Stadler je naš sv. Atanazije!* Tada je papa izgovorio velike riječi u prigodnom Stadleru: *Manet et manebit (Ostaje i ostat će)*. Zahvaljujući dubrovačkom biskupu Marčeliću Stadler je ostao kao sarajevski nadbiskup sve do smrti 1918. prije stotinu godina.

RD: *Vaše sestre Služavke Maloga Isusa djeluju i na području naše Dubrovačke biskupije. Kada su prve sestre došle na ova područja?*

SV: Stadler je već u počecima Družbe slao naše sestre u Dubrovnik na školovanje za učiteljice kako bi mogle preuzeti nastavu u školama koje su imale u svojim zavodima. Ovdje su stanovale kod sestara Službenica Milosrđa na Pilama.

Na područje Dubrovačke biskupije došle su prve četiri sestre Služavke Maloga Isusa 1938. u travnju i to u Zavod Josipovac u Mandaljeni. To je bio Zavod, kako stoji u Ljetopisu župe, namijenjen *za one siromahe koji su bez ikoga i ičije pomoći da u svojoj starosti tu nađu sklonište*. Sestre su u župi vodile crkveno pjevanje, uređivale crkvu i crkveno ruho, vodile domaćinstvo kod župnika, posjećivale po kućama bolesne i nemoćne te poučavale djevojke u domaćinskim poslovima, osobito u krojenju i šivanju. Za vrijeme Drugog svjetskog rata u nekoliko je prostorija Zavoda Josipovac bila smještena i državna ženska stručna škola, a 1943. godine bila je namještena u školi i jedna sestra kao

nastavnica. Poslije je na molbu glavara ovih sela, kako stoji u kronici, s. Ancila Marasović bila imenovana upraviteljicom državne stručne škole, a s. Iluminata Benčić nastavnicom za domaćinske predmete. Bilo je do 40 učenica uglavnom iz Mandaljene i Mlina. Godine 1946. bio je sestrama zabranjen rad s mladima, pa je nakon toga s. Ancila radila neko vrijeme u školi u Cavtatu, ali ubrzo je i tamo došla zabrana rada u redovničkom odijelu. Tako su se sestre uglavnom posvetile njezi osoba u Zavodu, ali su išle i po kućama pomagati bolesnima i nemoćnima. Bilo je to teško vrijeme. U kronici kuće stoji kako su sestre često odlazile na tržnicu u Dubrovnik gdje su na magarcu nosile plodove iz vrta na prodaju. Išle su i u prošnju po okolnim mjestima, što im je možda bilo najteže, kako su neke pripovijedale. Iz ove zajednice sestre su 1947. preuzele vođenje domaćinstva i gospodarstva kod otaca dominikanaca koji su bili u Mandaljeni. To je trajalo sve do 1969. godine. Godine 1964. u Zavod Josipovac počelo se polako uzimati djecu s posebnim potrebama o kojima su sestre danonoćno brinule.

Za našu Družbu razdoblje poslije Drugog svjetskog rata bilo je osobito teško. Mi smo redovnička zajednica koja je nikla u Bosni i tamo smo, osobito u Sarajevu, imali sirotišta i po Bosni ekonomije na kojima su sestre radile da bi mogle uzdržavati djecu u sirotištima. Dolaskom komunizma, sve naše kuće, sirotišta, ekonomije uzeli su komunisti, a sestre protjerali. Sestre su došle u postojeće zajednice u Hrvatskoj. Tako je dosta sestara došlo i u Zavod Josipovac. Bili su to teški dani, ali i vrijeme kada smo imali najviše zvanja, najviše mladih sestara, iako smo živjele u oskudici svake vrste.

Zanimljivo je još spomenuti da su sestre od 1943. do 1946. radile u Dječjem domu Belveder u

Dubrovniku, a onda im je, kao i u Mandaljeni, zabranjen rad u redovničkom odijelu. Ostala je samo jedna sestra koja je do mirovine radila u Domu u civilnom odijelu.

Godine 1953. naše su sestre dozvolom dubrovačkog biskupa Pavla Butorca došle u Dubrovnik u samostan Gospe od Milosrđa kod otaca kapucina gdje preuzimaju crkveno pjevanje i uređivanje crkve, domaćinstvo kod otaca kapucina i vođenje cjelokupnog gospodarstva, kako stoji u sestarskoj kronici. U kronici našeg samostana stoji zabilježeno da je jedna sestra, nakon što su sestre vidjele što ih sve čeka, izjavila: *Ako u Dubrovnik ne pođe sedam jačih sestara, bolje da i ne idemo nikako.* Čekao ih je tako veliki i težak fizički posao. No poslušnost je odredila samo četiri i to sve prilično slabog zdravlja. Izdržale su, a njihovu je žrtvu Bog nagradio novim zvanjima. Brojne su kandidatice došle u samostan tih godina i ovdje pohađale srednju, uglavnom medicinsku školu. Već su 1958. sestre počele uzimati i djecu na čuvanje.

Od godine 1965. do 1967. naše su sestre vodile i crkveno pjevanje u dubrovačkoj katedrali, uređivale katedralu i bile sakristanke. Također su spremale i bile sakristanke u crkvi sv. Vlaha. Tada su stanovale u starom gradu.

RD: *Vi ste izgradile i svoj samostan u Gospinu polju u blizini crkve Gospe od milosrđa. Kad je to bilo?*

SV: Dubrovački biskup Severin Pernek, u dogovoru s kapucinima, darovao je našoj zajednici zemljište gdje su sestre započele gradnju novog samostana Sv. Obitelji, a koji je 1970. bio blagoslovljen. U kronici kuće stoji da je u času kad su započeli radovi oko podizanja novog samostana, u kućnom ekonomatu bilo 500 dinara. U pripremi terena za gradnju, velikodušno su pomagali sjemeništarci dubrovačkog sjemeništa, te franjevački i dominikanski klerici. U novom je samostanu započeo i prvi novicijat naše Splitske provincije sv. Josipa. U kronici samostana stoji da su 1970. u zajednici bile 24 sestre, 27 novakinja, 33 djece iz Centra socijalne zaštite u Dubrovniku o kojima su sestre danonoćno brinule, 6 nemoćnih starica, jedan stariji svećenik i 6 radnika koji su ovdje boravili. Svakoga je dana bilo oko stotinu osoba na hrani. Kasnije su sestre imale i do 50 djece u dječjem vrtiću i do 30 starica koje su njegovale.

U kućnoj je kapelici prekrasni mozaik Sv. Obitelji, rad akademskog slikara Ive Dulčića, a dar dubrovačkih zlatara Andrije Vjerda i Josipa Krilića.

RD: *Dubrovačanima su još svježija sjećanja na gostoljubivost koju je pružala vaša zajednica u Gospinu polju za vrijeme Domovinskog rata.*

SV: U vrijeme Domovinskog rata naša je kuća bila sklonište mnogim prognanima. Tu su se sklonila bolesna djeca, sestre i svećenici iz Mandaljene, Ćilipa i drugih okolnih mjesta. Bilo je tu i rodbine naših sestara iz Mokošice i Cavtata... U našoj zajednici okupljali smo djecu i mlade s Gorice koji nisu napuštali Dubrovnik za vrijeme rata. S njima su sestre priređivale razne igrokaze, vježbale pjevanje. Znali su to izvoditi u hotelima gdje su bili prognanici s područja Župe i Konavala. Sestre su, također, imale i duhovnu misao na Radio Dubrovniku u to vrijeme. Bila je tu jedna molitvena atmosfera. Bdiujući u našoj kapelici molili smo zajedno milost za mir i slobodu ovog napaćenog grada.

RD: *Služavke Maloga Isusa bile su i u Ćilipima. Možete li nam nešto o tome reći?*

SV: U Ćilipe su sestre SMI došle iz zajednice u Dubrovniku 1959. I tu su, kao i u drugim župama, vodile crkveno pjevanje, poučavale vjeronauk, obilazile bolesnike i starce po kućama, šivale i poučavale djevojke u šivanju i krojenju, također su uz sav posao i čuvale desetak male djece dok su im roditelji bili na poslu. Zanimljiva je i povijest dolaska sestara u župu Ćilipe. Mladi bogoslov Dubrovačke biskupije Luka Antunović bio je u Sarajevu na odsluženju vojnog roka. Budući da mu je ova služba došla baš za vrijeme akademske godine, želio je nastaviti studij teologije. Stadler mu je u tome pomogao. Ne samo da je završio studij, nego je u Sarajevu služio i svoju prvu svetu misu. Pun zahvalnosti, upitao je Stadlera kako bi mu se mogao odužiti. Stadler mu je odgovorio: *Ostani kod mene u Bosni!* Njemu se to baš nije dalo, a onda je Stadler rekao: *Kad budeš mogao, uzmi k sebi moje sestre.* Godine su prolazile. Don Luka je na to mislio. Kad je jednom pripovijedao to gospođi Kati Franić, koja je bila udovica, a kuća joj blizu crkve, ona je uzvratila: *Neka dođu sestre u moju kuću, bit će mjesta i za njih i za mene.* Tako je i bilo. Sestre su u ovoj župi ostale do 1991., kada su bile prognane, a kuća im je zapaljena. Naše sestre su još bile u župi Grude od 1973. do 1984.

STADLEROVI APARTMANI

Vruće, teško i dugo ljeto u Dubrovniku 2019. Dubrovčani su se sklonili u obližnja sela, u stare svoje nastambe kako bi stanove u gradu iznajmili brojnim turistima. Apartmanizacija je trenutna bolest Hrvata. Nažalost, pomalo zahvaća i nas posvećene osobe i naše samostanske prostore. Borimo se protiv te manije. Izgleda kao da smo na izdisaju i o tome nam ovisi posljednji zalogaj za preživljavanje.

Evo kako se naša zajednica ovoga ljeta 2019. suprotstavila trendu apartmanizacije. Povjerali smo našem utemeljitelju Sluzi Božjem Josipu Stadleru jedan dio kuće, koji smo nazvali „Stadlerovi apartmani“, da on provodi potrebne koji će provesti ljeto na moru i u najljepšem gradu, u Dubrovniku.

I Stadler nije ostao gluha. Proviđao je cijelo ljeto. Evo samo nekoliko primjera.

Bilo je hladno predvečerje. Bura je nosila sve pred sobom i prodirala u kosti. U jednoj šupici u vrtu prestrašio nas maleni i slabašan čovjek koji se šćućurio u jednom kutu i drhtao od zime. Izgovarao je tiho i bojažljivo da ga pustimo kako bi samo ovu noć ostao pod našim krovom. Sutra će krenuti dalje. On je putnik i beskućnik. Što ćemo učiniti? Prisjetile smo se da smo povjerali Stadleru ovo ljeto? On je pronašao načina da nas usliši. Bio je to za nas početak turističke sezone u Stadlerovu duhu. Prihvatili smo s ljubavlju ovog beskućnika, ugrijali ga, nahranili. Donijeli mu čistu odjeću iz Caritasa koji nam je u susjedstvu, dali mu mogućnost da se okupa i obrije, na kraju je to bio novi čovjek. Svanulo je jutro, a bura je bjesnjela. Kad smo mu zaželjeli dobro jutro, bio je sav u jednom osmijehu, sretan što je kao čovjek proveo ovu noć. Molio je za nas na svoju krunicu koju je imao oko vrata, blagoslivljao nas je, a mi smo mu predložili da ostane još malo jer je jako hladno. Neka pričekaj da se vrijeme smiri, da ograne sunce. I bilo je tako. Nakon nekoliko dana bura je prestala, sunce je ogranelo, a naš gost, naš turist nije imao eura da nas podari, ali je imao osmijeh, zahvalu i srce puno lijepih doživljaja koje je ponio u svoj budući beskućnički život. Pružili smo mu i novčanu pomoć da ne gladuje barem neko vrijeme. Kako bi bilo lijepo da smo mu poput Stadlera mogli reći: ostani ovdje s nama trajno. Ta

ova kuća i druge naše zajednice uvijek su imale siromaha koji su živjeli pod našim krovom i pomagali sestrama koliko su mogli. Ali izgleda da su ta vremena za nama.

Sezona je započela. U našoj župi je bila krizma. Nakon puno godina susreli smo jednu našu bivšu sestru koja je došla na krizmu svom nećaku. Ona je u ovoj našoj zajednici bila u novicijatu za vrijeme Domovinskog rata. Kaže da nosi prelijepe uspomene i da svojoj djeci pripovijeda o tom dijelu svoga života koji ne može i ne želi zaboraviti. Tako bi željela ponovno vidjeti te prostore u kojima je boravila za vrijeme svojih mladih dana, ali ne samo prostore, nego i susresti sestre od kojih su neke još na ovoj filijali. Vjerujem da nam je Utemeljitelj nadahnua misao i potaknuo besjedu: „Dođi k nama sa svojom obitelji i provedi dio godišnjeg odmora u našim prostorima.“ Ali ona ne može sebi priuštiti takav luksuz. No uvjerali smo je da ne treba ništa platiti, da će to biti Stadlerov dar. Razumijemo da je teško u tu mogućnost povjerovati. Zna ona dobro da se svi u našem gradu Dubrovniku bore da dobiju što više turista, da na kraju sezone mogu reći: „Isplatio

se.“ Nema više za mnoge preko ljeta nedjelje ni blagdana, nema vremena za misu jer treba spremati apartmane za nove goste. Kao da je šokirana tom ponudom. I u glavi joj se vrte misli: „Zar je moguće da netko kaže dođite, budite s nama, provedite dio godišnjeg odmora i to još u samostanu koji si napustila. Zar je moguće da me neće osuđivati, da će moja djeca osjetiti kako sam bila sretna dok sam živjela pod ovim krovom...“ I došli su, cijela obitelj, nastanili se u „Stadlerovu apartmanu,“ razgledali grad, koristili vrijeme za šetnju i kupanje, susreli se sa sestrama, i radovali se ovom susretu. Vratili su se sretni svojoj kući i Bogu zahvalni za ove dane. Zar nas Utemeljitelj nije uvijek opominjao da imamo srce djetinje prema Bogu, a djetinje srce ne osuđuje nikoga, i da se ne bojimo pokazati majčinsku ljubav svima koje nam dobri Bog stavlja na naš životni put. Hvala, Stadleru, i na ovoj providnosti.

Naš Utemeljitelj nas je ovoga ljeta podsjetio da ne zaboravimo kako je gostoljubivost uz koju ide ljubaznost uvijek bila odlika Služavki Maloga Isusa. Jednog je dana jedan mladi Slavonac, zaposlen u Dubrovniku, bojažljivo i sa strahom upitao da li bi mogli na nekoliko dana primiti njegovu sestru koja je od rođenja bolesna, paralizirana. Ona s roditeljima živi u Slavoniji. Nikada nije bila na moru, a on bi joj želio ovo ljetno pružiti tu radost.

Ali kako? Nema financijskih mogućnosti da je povede u hotel, a niti da joj plati privatni smještaj. S njom mora biti i majka koja je prati, nosi, pomaže joj. Zašto ne? Pa mi imamo apartmane u koje nam Stadler cijelo ljetno šalje goste. Hvala mu što nam daje priliku da nekoga usrećimo. Došla je mama i njezina kćerka. Iz auta su je uzeli u krilo i tako unijeli u kuću, a ona slabašna, krhka djevojka od 23 godine, na rukama svoga brata blizanca koji ju je doveo autom iz Slavonije, izgleda kao pravi anđeo od dvanaestak godina. Kod prvog susreta svima je podarila osmijeh koji je posve izbrisao potrebu da je sažalijevamo. Još nikada nismo vidjeli tako nemoćno, a tako drago, vedro i radosno stvorenje. Njezin boravak s nama bio je pravi blagoslov. Sve nas je svojom vedrinom zadivila, kao i svojom neprestanom brigom za tatu i baku koji su ostali kod kuće. Često se glasno pitala kako im je, što rade, je li im neobično bez nje. Svaki dan ih je zvala i brinula o njima. Fizički nemoćno stvorenje, a tako puno ljubavi i brige. Njezini su joj pokazali svu pažnju, gurali su kolica na kojima je ona prikovana sjedila, nosili je na rukama da bi joj pokazali ljepote grada, uranjali su je u more da bi osjetila blagodati našega Jadrana. Mi sestre smo često dolazile u njezin apartman, sjedile uz nju i razgovarale. Nju nije trebalo sažalijevati. U svojoj smo se nutrini pitale zašto, unatoč zdravlju koje

Događaji

nam je Bog podario, nismo uvijek tako radosne i optimistične. Njezin boravak među nama bio je pravi ispit savjesti. A rastanak je bio bolan kao da se rastajemo s nekom bliskom rodbinom. Zato vrlo često dobivamo od nje poruke popraćene srcima, cvjetićima, sunašcima uz izraze zahvalnosti za nezaboravne dane među nama. Tu radosnu vijest o gostoljubivosti i ljubaznosti sestara ponijela je u Slavoniju i vjerujemo da ju je sa svima s kojima se susreće podijelila. Eto našeg apostolata, nagrade bez novca, koja će nas, vjerujemo, čekati na vratima raja. Hvala ti, naš dobri Utemeljitelju, što si predobro iskoristio svoje apartmane.

Prošlo je nekoliko dana predaha. Netko je pozvonio na vratima. Čovjek četrdesetih godina s naprtnjačom, šepajući, očito umoran, moli da ga primimo u kuću i s njim porazgovaramo. Iako neznamac, pomalo neuredna izgleda, uvodimo ga u govornicu, onu istu u koju primamo i našega biskupa kad nas posjeti i našu rodbinu kad se k nama navrati. Čovjek je sjeo i zatražio samo čašu vode. Slušali smo njegovu priču. Bio je stranac, hodočasnik koji putuje od svetišta do svetišta već deset godina. Pokazao nam je dokumente i pečate svetišta koja je posjetio, novinske članke raznih katoličkih novina, ispričavijedao svoj burni život i ponovni povratak Bogu i vjeri te odluku da ostatak života provede slaveći Boga, hodočasteći. Nahranili smo ga i smjestili u „Stadlerov apartman.“ Bio mu je silno potreban odmor jer je putujući povrijedio nogu. Sam je oprao svu svoju hodočasničku opremu, a dobri Bog je dao sunce i buru da se sve moglo osušiti. Svaki dan smo ga hranili i ljubazno s njim razgovarali. Molio je i s nama bio na sv. misi. Nakon više dana provedenih kod nas odlučio

je okrijepljen poći dalje. Ovaj put mu je cilj bio Efez. I njemu smo pružili novčanu pomoć kako bi mogao barem do sljedećeg odmorišta kupiti kruha i vode. Na odlasku nas je blagoslovio i na svemu zahvalio. A posebno, što smo imali vremena s njim sjesti i slušati ga. Nismo pokazali nikakve žurbe, ni nestrpljivosti ni sumnje u istinitost njegovih riječi. „To sam rijetko doživio. Kad se navratim kod svećenika, oni obično kažu da nemaju vremena, da imaju hitni posao, a vi ste mi poklonili svoje vrijeme. Molit ću za vas na svom hodočašćenju“, rekao je na odlasku. A što nam više od molitve Božjeg čovjeka treba. Hvala ti, Utemeljitelju, što si nam omogućio još jedno djelo ljubavi...

Nakon nekoliko dana stiže na naša vrata jedan drugi vozačasnik, biciklist i traži smještaj. Skoro smo posumnjali da je onaj prvi poslao ovoga drugoga, ali brzo smo se uvjerali da njih dvojica nemaju ništa zajedničko, ne dolaze ni iz iste države, ne govore iste jezike. „Koliko će ovaj smještaj koštati?“ pitao je. „Ništa, to je apartman u koji smještamo goste što nam ih Providnost po molitvi našega Utemeljitelja šalje.“ „Ništa, i mogu unijeti bicikl u apartman. Napunili ste i hladnjak. Je li to moguće? To se rijetko susreće! Bog vas blagoslovio. Baš mi je potreban odmor.“ I čovjek se nekoliko dana odmorio. Na odlasku je rekao da će svim svojim prijateljima posvjedočiti da još ima u Crkvi ljudi koji gaje gostoljubivost i velikodušnost, koji nisu opsjednuti brzom zaradom, koji vjeruju u Providnost. Bile smo sretne zbog toga. Što smo mogle drugo reći nego: Stadleru, hvala ti i na ovoj prilici.

Netko je nazvao na telefon i upitao: „Sestre, bi li mogle dvije mlade studentice provesti nekoliko dana kod vas. One bi rado posjetile Dubrovnik, ali nemaju mogućnosti platiti smještaj.“ „Naravno da mogu, kad god su ‘Stadlerovi apartmani’ slobodni, mi primamo.“ I došle su. Obilazile su grad i okolicu. Iako smo ih kratko susretale, imale su potrebu postaviti nam puno pitanja o našem načinu života, o katoličkoj vjeri i moralu, o našem gledanju na život mladih danas, o braku i obitelji... Na odlasku su posvjedočile kako su nakon ovog boravka kod nas shvatile da u samostanu žive normalne žene koje ljube Boga i pružaju radost ljudima... Preko nas su još bolje upoznale Stadlera i obećale moliti njegov zagovor u svojim studentskim brigama. Bogu hvala.

Jedan od posljednjih susreta bio je vrlo zanimljiv. Baka, starica koja je prošla osamdesetu, s oba umjetna kuka, bolesnim koljenima i još štošta drugo, dolazi iz Francuske. Nismo se vidjele skoro

30 godina. Kad mi je jednog dana saopćila da dolazi u Dubrovnik sa svoje tri unučice od 7, 9 i 12 godina, te da se silno raduje našem susretu, ta vijest me obradovala. Ponudila sam joj smještaj u Stadlerovu apartmanu bez ikakve naknade. Da nas ne bi previše smetale, odlučile su jedan dio provesti kod nas, a drugi u iznajmljenom stanu u gradu. Pitale smo se kako je taj tata hrabar, ima puno povjerenja u svoju majku i šalje svoje tri djevojčice s njom, staricom. Vjerujemo da je bio svjestan koliko ju je taj čin usrećio. Oni nisu bili potrebni materijalnog, ali baka je željela da njezine unuke dožive jedno duhovno, samostansko ozračje. I teta njihove mame bila je redovnica. One pohađaju katoličku školu, mole se, a baka, koja ne živi s njima, želi im usaditi duboko u dušu ljubav prema Bogu, prenijeti svoju vjeru. Ona se osjeća sretna što će sama ove dane provesti s njima. Iako im majka nije Hrvatica, a otac napola, one imaju hrvatsko državljanstvo, nose dres Luke Modrića, navijaju za Hrvatsku, žele učiti hrvatski jezik jer, kako jedna od njih reče: „U Hrvatskoj su naši korijeni.“ Baka, iako starica, s teškim bremenom života na svojim leđima, vedra je i radosna žena. Poslije svete mise bila je sa sestrama na doručku i unijela toliko vedrine. Ona je profesorica i još uvijek radi kao volonterka, poučava liječnike i medicinsko osoblje kako pristupiti starijim ljudima, kako ulijevati nadu u njihove samotničke dane, činiti ih sretnima, vedrima i radosnima. „Uvijek osmijeh na lice“, rekla je sestrama. Pokazala nam je i svoje naočale, koje

imaju tu misiju. Na njima je urezano nekoliko vlati kose, vedre oči i osmijeh iz kojega viri jedan zub, a to je zato da se svatko tko pogleda njezino lice i zapazi tako neobične naočale mora nasmijati. Ona i na taj način želi ljude razveseljavati. Djevojčice su prvi put vidjele kako raste kivi i brale ga. Ponijet će roditeljima i reći: „To je pravo, domaće, nije iz Novog Zelanda, mi smo ga brale svojim rukama u Dubrovniku, u Hrvatskoj.“ A kad su na Srđu izgubile mobitel, baka se pomolila sv. Anti i on ga je pronašao. Vjerujemo da će se i toga u životu sjećati. Nakon povratka kući, pisale su nam da im je boravak u Dubrovniku bio nezaboravan, a baka uvijek ponavlja: „To je za mene bila velika milost da sam mogla s vama sestrama biti u vašoj kapelici na sv. misi i u zajedništvu za vašim stolom. To su za mene bili blagoslovljeni dani koji me svaki dan krijepe i bit će tako dok sam živa.“

Svi ovi naši posjetitelji susreli su se i s bakama u našem domu, razveselili ih svojom pjesmom, šalama i razgovorom te doživjeli naše konkretno služenje čovjeku u potrebi.

Mali je Isus ovoga ljeta 2019. blagoslovio naše „Stadlerove apartmane“ koji nisu u kućnu blagajnu donijeli novac nego blagoslov. Bogu hvala. Čekamo novu sezonu i nova iznenađenja.

s. Vesna Mateljan, Dubrovnik

STADLEROV TOPLI DOM U LIVNU

Gospodinova ljubav i domišljatost beskrajni su i nikada ne prestaju. Nikako našom zaslugom, nego čistom brigom i dubokim suosjećanjem za duše u velikoj potrebi, izgubljene i ranjene ovčice, dobri Otac, udostoji se izgraditi najtopliji dom u našem Livnu, „Kuću Djeteta Isusa“, duhovni centar, dom za sva srca, bez razlike. Duboko vjerujem da je naš ljubljeni nadbiskup, sluga Božji Josip Stadler, isprosio ovu milost od Gospodina, hoteći da duše osjete utjehu i mir, te iskuse beskrajnu Božju ljubav i dobrotu. Da se na potpuno nov način približe Isusu, osjećajući koliko im je blizak i sličan, dok Maleni leži u jaslama, pružajući ručice, tražeći topli zagrljaj.

Kako bi u tome uspjeli, poslao nam i svoje sestre Služavke Maloga Isusa, koje su nam od samoga početka svoga boravka u Livnu iskazivale ljubav svojim životom nasljeđujući karizmu svoga Utemeljitelja, srca otvorenog za sve duhovno ili materijalno potrebite.

Na žalost, do njihova dolaska u Livno, veoma je mali broj ljudi poznao Josipa Stadlera i njegove sestre, pa je i pobožnost Malom Isusu bila nepoznata.

Vrlo se brzo, na slavu Božju, i to promijenilo. Glas o toplini doma Djeteta Isusa brzo se počeo širiti, te je malo pomalo Isus okupio i svoje prve livnjske prijatelje i prijateljice. Počeli smo dolaziti na svete mise i euharistijska klanjanja svakog

osmoga i dvadesetpetoga u mjesecu. Broj se polako sve više povećavao. U noći Velikog četvrtka i na Veliki petak, organizirana su bdijenja, kao i na novogodišnju noć. Nepochjenjivo! Doista, pronašli smo dom u kojemu je uvijek toplo. Što smo više dolazili u taj topli dom, žar u srcima za Isusa je rastao, a sestre su nas Njemu približavale, svojim katehezama, razmišljanjima i savjetima, jednostavnošću življenja u služenju, kreativnim radionicama, karitativnim djelovanjem, te svojom podrškom i brigom za svakog pojedinačno. Dragocjeni su nam i naši susreti PMI svakoga prvoga četvrtka u mjesecu, na kojima uz molitvu, slušamo i poučna predavanja naše drage sestre Sandre, iznosimo uočene potrebe, te planiramo aktivnosti. Važni su za našu župu i plodonosni, otvoreni molitveni susreti u „Kući Djeteta Isusa“, kada su upriličene kratke duhovne obnove za sve žedne duše u župi i okolici.

Toliko je dobra naš Stadler izmolio, a Gospodin velikodušno darovao Livnu, da je nemoguće sve staviti u riječi. U vjeri da će Slugu svojega, a našega ljubljena Nadbiskupa, dobri Otac nagraditi čašću oltara, a njegovu karizmu širiti, iz dubine srca Mu zahvaljujemo i beskrajno Ga ljubimo!

Prijatelji Maloga Isusa, Livno

VIJESTI IZ SPLITSKE PROVINCIJE

Svakoga osmog u mjesecu svaka naša zajednica zajedno s PMI i drugim vjernicima, na svoj način moli i prikazuje svete mise za uspjeh procesa sluge Božjega Josipa Stadlera. Na istu nakanu u Splitskoj se provinciji organizira euharistijsko klanjanje gdje i koliko je moguće. U našem duhovnom centru „Kući Djeteta Isusa“ u Livnu, u provincijskoj kući u samostanu sv. Ane u Splitu, u samostanu u Dubrovniku i u nekim našim većim zajednicama organizira se cjelodnevno ili poludnevno klanjanje.

Ove godine, uoči preminuća sluge Božjega Josipa Stadlera u „Kući Djeteta Isusa“ u Livnu, uz sv. misu, nadahnutu propovijed fra Marka Jukića i klanjanje pred Presvetim, prikazan je dokumentarni film pod naslovom „Sluga Božji dr. Josip Stadler“. Film je rađen u produkciji „Savez bez imena“, institucije na čijem je čelu vlč. Pavao Mađarević,

tadašnji župnik iz Brodskog vinogorja u Slavonском Brodu. Režiju i scenarij potpisuje Stjepan Šarić, a snimatelj slike i zvuka je Tomislav Babić. U filmu nadbiskupa Stadlera glumi Goran Grgić, a dječak iz Slavenskog Broda Tomislav Peić glumi dječaka Josipa Stadlera.

Sestre Služavke Maloga Isusa i PMI Omiš – Priko, 7. prosinca 2019. nakon večernje sv. mise u župnoj crkvi sv. Mihovila u Omišu, organizirali su bdijenje uz klanjanje Presvetom oltarskom sakramentu, misleći na Bezgrješnu Djevicu Mariju i obilježavajući preminuće sluge Božjega Josipa Stadlera. U nedjelju 8. prosinca prikazan je dokumentarni film „Milosrdni Praški Mali Isus“, koji im je za tu svrhu ustupila Laudato TV.

HODOČAŠĆA NA GROB SLUGE BOŽJEG NADBISKUPA JOSIPA STADLERA

Svečanim euharistijskim slavljem 24. listopada 2018., u kapeli samostana Egipat na Bjelavama u Sarajevu, proslavile smo 128. obljetnicu utemeljenja Družbe u Godini Stadlerovih jubileja. Svečanu svetu misu predvodio je šesti nasljednik nadbiskupa Stadlera na vrhbosanskoj stolici kardinal Vinko Puljić, nadbiskup metropolit vrhbosanski, u zajedništvu s varaždinskim biskupom mons. Josipom Mrzljakom, uz koncelebraciju 19 svećenika. Na misi su sudjelovale brojne sestre naše Družbe iz Sarajevske, Splitske i Zagrebačke provincije predvođene časnom majkom s. Marijom Banić i provincijskim glavaricama s. Maria-Anom Kusturom, s. Anemariom Radan i s. Petrom Marjanović, a pridružile su im se i redovnice drugih družbi te suradnici i djelatnici koji pomažu sestrama Služavkama u ostvarivanju njihova poslanja kao i djeca Stadlerovog dječjeg doma *Egipat*. Iz Splitske provincije bile su prisutne sestre koje su došle jednim autobusom. One su hodočastile i na Stadlerov grob.

Na završnoj svečanosti Stadlerovih jubileja, 8. i 9. prosinca 2018., u prigodi 100. godišnjice njegove smrti, sestre iz naše Provincije išle su jednim autobusom u Sarajevo, i sudjelovale u prigodnoj akademiji i na euharistijskom slavlju.

U Generalnoj kući u Zagrebu, na planu Družbe, održan je susret sestara svečarica koje su slavile obljetnice redovničkih jubileja za blagdan Velike Gospe 14. kolovoza 2019. Na putu za susret u Zagrebu naše sestre svečarice su iz Livna, gdje su imale duhovne vježbe i proslavu jubileja, s provincijalkom s. Terezijom Pervan pošle u Sarajevo, gdje su bile u katedrali na grobu Utemeljitelja nadbiskupa Stadlera, posjetile sestre u Sarajevu i nastavile put za Slavonski Brod, rodni grad Utemeljitelja, te Vukovar gdje su bile sa sestrama svečaricama iz druge dvije provincije i vrhovnom glavaricom, te proslijedile put u Zagreb u Generalnu kuću.

Pogledi

MISIJSKA SVIJEST KOD NADBISKUPA STADLERA UZ MISIJSKU GODINU 2018./2019.

Kršteni i poslani

Papa Benedikt XV. prije sto godina, 30. studenoga 1919., proglasio je apostolsko pismo *Maximum illud* o djelovanju misionara u svijetu. Pozvao je cijelu Crkvu da bude svjesna svoje odgovornosti u naviještanju Kristova evanđelja. Želio je dati novi poticaj misijskoj zadaći čitave Crkve,

probuditi svijest misijskoga poslanja, jer je zapravo i narav same Crkve da bude misijska. Osjetio je potrebu da misijama u svijetu dadne novo evanđeosko ruho, kako bi se ono očistilo od svake kolonijalne ljuštore i oslobodilo od uvjetovanosti politika europskih naroda.

Papa Franjo je mjesec listopad 2019. godine za cijelu Crkvu proglasio Izvanrednim mjesecom misija, pod geslom „Kršteni i poslani – Kristova Crkva u misiji u svijetu“, a u povodu 100. obljetnice apostolskog pisma pape Benedikta XV. „Maximum illud“. U samom geslu se nazire poruka, a ona je da su svi kršteni pozvani i poslani širiti Radosnu vijest i da smo svi odgovorni za spasenje svijeta. Misijsku nedjelju, koja se tradicionalno slavi predzadnju nedjelju listopada, pa tako i danas, u crkveni kalendar uveo je papa Pio XI. 1926. godine. Ona je dan molitve i promicanja mi-

sija, a vjernici su pozvani da pomažu i dobrovoljnim novčanim prilozima potrebe misija. Biskupi Biskupske konferencije BiH su prihvatili poziv pape Franje i proglasili cijelu godinu misijskom godinom, od listopada 2018. do listopada 2019. godine. Papa Franjo je, u nagovoru prigodom molitve Anđeo Gospodnji, 20. listopada 2019., istaknuo da je, u današnjim izmijenjenim okolnostima, poruka pape Benedikta XV. još uvijek aktualna. Papa potiče da se nadiđe napast svake zatvorenosti i bilo kojeg oblika pastoralnog pesimizma, kako bismo se otvorili radosnoj novosti evanđelja. U ovom našem dobu, obilježenom globalizacijom, koja bi trebala biti solidarna i poštivati posebnost narodâ, u kojem još uvijek trpimo od starih sukoba moći koji potiču ratove i uništavaju planet, vjernici su pozvani nositi posvuda, s novim polemom, blagovijest da u Isusu milosrđe pobjeđuje grijeh, da nada svladava strah, da bratstvo pobjeđuje neprijateljstvo. Krist je naš mir i u Njemu je svaka podjela prevladana, samo u Njemu je spasenje svakog čovjeka i svakoga naroda, zaključio je papa Franjo. Proročka dalekovidnost apostolskog prijedloga pape Benedikta XV. „potvrdila mi je koliko je i danas važno obnoviti misijsko djelovanje Crkve te podvrći sudu, kroz prizmu evanđelja, njezino poslanje naviještanja evanđelja i

donošenja svijetu spasenje Isusa Krista, umrlog i uskrslog“, navodi papa Franjo u poruci za Svjetski

izvanredni misijski mjesec, listopad 2019. godine. Napominje da će proslava Izvanrednog misijskog mjeseca pomoći probuditi u nama osjećaj crkvenosti i univerzalnog poslanje Crkve, ponovno otkriti misijsku dimenziju naše vjere u Isusa Krista, koja nam je besplatno dana kao dar na krštenju da ga dijelimo s drugima (usp. Mt 10, 8), ne isključujući nikoga, jer Bog želi da se svi ljudi spase i prispiju spoznaji istine te iskuse njegovo milosrđe. Papa Franjo podsjeća na dekret *Ad gentes* II. vatikanskog sabora, koji ističe da misijama Crkva odgovara na trajan Isusov poziv: „Pođite po svem svijetu, propovijedajte evanđelje svemu stvorenju“ (*Mk* 16, 15). Prionuti uz tu Gospodinovu zapovijed nije opcija za Crkvu, već njezina „obaveza, a ujedno i sveto pravo“ (*AG*, 7), jer Crkva „jest misionarska po svojoj naravi“ (*AG*, 2). Papa emeritus Benedikt XVI., u Apostolskoj pobudnici *Verbum domini*, br. 95, navodi da je misijsko poslanje znak zrelosti jedne kršćanske zajednice. Papa Franjo u apostolskoj pobudnici *Evangelii gaudium*, br. 15, navodi da nas enciklika Ivana Pavla II. *Redemptoris missio* poziva da prepoznamo kako se ne smije nikako izgubiti revnost u naviještanju onima koji su daleko od Krista.

Stadler apostol misijske svijesti

Stadler je u ranom djetinjstvu ostao siročić bez oca i majke. Iskusio je što znači kad te drugi pod svoj krov prime. Iskusio je blagoslov Božji, blago-

slov Crkve kao Majke i njezinih ustanova. Bog mu je pružio to iskustvo Božje ljubavi kroz vlastitu patnju kako bi ga osposobio za onog „koji je bio sirotinjski otac i majka“, duhovni pastir ispaćenog, materijalno i duhovno osiromašenog naroda u Bosni. Od djetinjstva je sazrijevao u uvjerenju da smo svi Božja ljubljena djeca, braća i sestre u Kristu, u jednoj svetoj, katoličkoj i apostolskoj Crkvi. Živio je svijest da je od Krista pozvan i poslan da, svojim poslanjem, koje mu je povjereno u Kristu, u Crkvi, širi Božje kraljevstvo, da doprinosi spasenju i posvećenju svijeta. Jedan njegov kolega svjedoči da je osobito njegovao pobožnost prema Srcu Isusovu i da je imao posebni misijski smisao, bilježi Almanah Bogoslovskog zbora „Stadler“, 1896-1926, str. 30.-31.

Apostolska revnost u evangelizaciji

Stadler je pravi pastir i misionar, i riječju i djelom. Kao imenovani vrhbosanski nadbiskup već na putu dolaska iz Zagreba u Bosnu, u zahvalnoj riječi na dočeku 12. siječnja 1882. u Zenici, rekao je da u ovoj zemlji u kojoj je do nedavno zveketalo oružje, sada mora znanošću i naukom u miru prosvjetu širiti, u suradnji s onima koji narod vode, u narodu materijalno blagostanje podizati, te protumačiti riječ Gospodnju iz Lukina evanđelja: „Oganj dođoh baciti na zemlju pa što hoću, nego da se zapali?“ (*Lk*, 12, 49)

Stadler je 15. siječnja 1882. preuzeo Vrhbosan-

Pogledi

sku nadbiskupiju, razvio nad njom barjak Srca Isusova i posvetio je Presvetom Srcu Isusovu i Majci Mariji bez grijeha začetoj. Tog dana uputio je puku i kleru nastupnu nadbiskupsku poslanicu, pod nazivom „Pod zastavom Srca Isusova“ u kojoj piše: „Ja po milosti Božjoj i svete apostolske rimske stolice nastupio sam na nadpastirsku službu, i preuzeo novo ustrojenu vrhbosansku nadbiskupiju, preuzeo veliku odgovornost, teret velik. ... U srcu Isusovu učimo poznavati Boga, poznavati sebe, učimo ljubiti Boga, koji nas je toli ljubio te svoga Sina za nas dao, da nijedan ne pogine, koji u njega vjeruje, nego da ima život vječni. Pod tu se zastavu kupimo, jer ćemo pod njom i sebe spasiti i druge moći k spasu privoditi.“ Donio je u nadbiskupiju veliku dušu i misionarski žar, i nastojao uzorno organizirati crkveni život u njoj. Zauzeto je živio i svjedočio ono što bi trebalo biti odlika svakog istinskog misionara, djelovao on blizu, kao što je Stadler u povjerenoj mu nadbiskupiji, ili djelovao daleko izvan svoje domovine u misijskim zemljama, po primjeru Krista Učitelja. U lipnju 1882. piše rektoru u Germanicum o prilikama u svojoj nadbiskupiji: „Moja nadbiskupija ima 70 župa koje su veoma udaljene jedna od druge. Više od pola župa nema župne crkve, a u onoj drugoj polovici svega nedostaje. Ova druga polovica ima doduše crkve, ali kakve, podzemne podrume, drvene barake, te nekoliko dobro građenih crkava. Moja bi katedrala mogla služiti kao slabija župna crkva negdje drugdje.“ Prigodom Stadlerove 25. godišnjice biskupstva, njegov tajnik vlč. Juraj Pušek naziva ga obnoviteljem svega u Kristu, mužem koji je „pun vatre za sve što je liepo i Bogu drago“, koji ide samo za tim da u susretima i pastirskim pohodima vjernicima po župama na sve moguće načine osnaži u njihovim srcima vjeru i ljubav prema Isusu i pobožnost. Biskup Ivan Šarić u oproštajnom govoru prigodom Stadlerove smrti svjedoči da je Stadler radio „u našoj Bosni kao nitko drugi.“ Napominje da je po dolasku u Bosnu razvio veliku djelatnost, divovsku požrtvovnost i pravu apostolsku revnost u svem onomu što se odnosilo na slavu Božju i procvat Vrhbosanske nadbiskupije. Najjasniji ures te Stadlerove revnosti jesu: velika nadbiskupska gimnazija u Travniku s crkvom sv. Alojzija za uzgoj svjetovnoga klera; veličanstvena romansko-gotska crkva Presv. Srca Isusova u Sarajevu; veliko središnje bogoslovno sjemenište s crkvom, posvećeno slavenskim apo-

stolima, Ćirilu i Metodiju; nadbiskupske ubožnice „Betlehem“ i „Egipat“ s nadbiskupskim ekonomijama, i druga poduzeća koja je za napredak svoje nadbiskupije učinio. Osnovao je i Družbu sestara Služavki Malog Isusa, kojoj je povjerio služenje Kristu u siromasima, nezbrinutima. U Bosnu je doveo isusovce i sestre Kćeri Božje ljubavi, koji uz već nazočne franjevce i sestre milosrdnice, preuzimaju odgoj i obrazovanje mladeži u većim centrima Nadbiskupije. Nakana mu je bila uspostaviti i mrežu katoličkih osnovnih škola u Bosni koje bi povjerio Školskoj braći, te bi na taj način razgranao prosvjetu među pukom. Stadlerovim je nastojanjem kroz vrijeme njegove nadbiskupske službe u Nadbiskupiji sagrađeno oko 60 novih crkava, zapisuje „Hrvatski dnevnik“, 9. lipnja 1918. godine. Za gradnju crkava i ustanova nije imao osiguranih materijalnih sredstava, nego čvrstu vjeru, oslonjenost i pouzdanje u Boga, te poniznu dušu koja moli kod prijatelja, dobročinitelja, znanaca, dobrih društava za Božju stvar u Bosni, za potrebe siromašnih. I Providnost se brinula za potrebe mlade Nadbiskupije. Prijatelji, znanici, suradnici iz naprednijih hrvatskih krajeva i iz raznih strana Europe slali su priloge za Stadlerove gradnje. Biskup Strossmayer, zapanjen pred Stadlerom i njegovim djelom u Nadbiskupiji, više puta ga je nazvao čudotvorcem koji ni iz čega stvara čudesa.

U vjernosti prema Crkvi i revnosti u širenju svete vjere, stavlja na srce svojim svećenicima da kao pravi pastiri rade na suzbijanju vjerskog ne-

znanja i budu revni navjestitelji Božje Riječi. Upečatljive su i stotine njegovih prekrasnih pastirskih poslanica, u kojima je puku i svećenstvu tumačio

Riječ Božju, izlagao istine svete vjere i crkveni nauk, davao korisne i mudre savjete i upute, pastirske naredbe. U pastoralnoj poslanici svećenicima pod nazivom „Kako suzbiti vjersko neznanje“, u siječnju 1883. godine, ističe kako je naviještanje Božje Riječi i tumačenje vjerskih istina puku najveća dužnost svećenika. Nalaže im da u nedjeljama tijekom godine tumače vjernicima dijecezanski katekizam. Uveo je mnoge pobožnosti i vjerske udruge za širenje i jačanje vjere i vjerskog znanja, poticao svećenike da se na raskršću devetnaestog i dvadesetog stoljeća po župama održe pučke misije. Tu je i njegov svekoliki rad na crkveno-kulturnom polju, u pripremi, pisanju i izdavanju teoloških knjiga, crkvenih liturgijskih knjiga i priručnika, molitvenika. Sastavio je i izdao pomoću stručnjaka Ritual u trostrukom izdanju: veći, manji i svečaniji, koji je propisan za svu Bosnu i Hercegovinu, a radi praktičnosti i ljepote ušao je u više hrvatskih biskupija. Već kao zagrebački profesor, Stadler je 1873. godine pokrenuo zabavno-poučni mjesečni list za siromašni i obični puk katolički pod imenom *Glasnik sv. Josipa*, uz simboličnu i prikladnu cijenu pretplate, da ga siromašni puk može uzeti. U Sarajevu je njegovo uređivanje povjerio ocima isusovcima, a *Glasnik* izlazi i danas. Na početku prvog broja toga lista od 1. siječnja 1873. Stadler zapisuje: „Već se je od davna uvidila potreba, da bi se prostomu puku moralo u pomoć priskočiti, naobražujući ga u istinah potrebnih za život. Premda ja nit iz daleka ne mislim toj potrebi sasvim doskočiti, nadam se ipak, da ću od vremena do vremena bar po koje sjeme baciti, što, ako i ne nikne u svakoj zemlji, niknuti će ipak ma na kojem mjestu.“ U prvom broju *Glasnika* Stadler navodi da mu je stalo da se ovaj list čita u obiteljima, da ga mladi imaju u rukama i da im služi u odgoju, da siromašni i obični puk nauči ono što mu treba znati kako svoju dušu spasiti, posvetiti, kako u nebo doći, kako se za obitelj pošteno brinuti, gajiti ljubav prema siromasima i potrebnima, težak život poboljšati i razveseliti, a zle običaje odstraniti.

Kroz 37 godina nadbiskupske službe, Stadler je pet puta obišao svu prostranu i vrletnu Nadbiskupiju vrhbosansku i susretao se s pukom. Stadlerova životna lozinka je bila da se ne treba plašiti teškoća rada, jer, kako kaže, velika je opasnost da nas događaji ne preteknu. U radu nije ni na čas zabrao na molitvu. Bio je uvjeren, i u tom uvjerenju

živio i djelovao, da je za blagoslov u poslanju neophodna molitva, da Bog bude na prvom mjestu, da od Boga sve dolazi. Bio je čovjek rada, molitve i pouzdanja u Božju pomoć u svim pothvatima. Čvrsto je vjerovao da je molitva srce Crkve, srce misija, srce svakog tko je u službi naviještanja evanđelja, srce svakog istinskog vjernika.

Apostol kršćanske ljubavi

Nadbiskup Stadler je odmah s početka svog djelovanja u Bosni shvatio važnost kršćanske ljubavi. U njoj je vidio ponajbolje sredstvo da utre put k srcu i katolika i inovjernika. Po Kristovu primjeru svim silama nastojao je biti bliz povjerenom mu puku, osobito nevoljnima, potrebnima. Znao je da im treba prema svojim mogućnostima pružiti osnovno za život, a onda će taj puk lakše i prihvatiti Božju Riječ koja mu je naviještena, usvojiti je i po njoj živjeti i djelovati. Stadlerova veliku dužnost u evanđeoskom služenju bližnjima je najuočljiviji plod njegove duše. Duboko je razmatrao Krista u Riječi Božjoj, u euharistiji, a znao je uočiti njegovu prisutnost poglavito na licu siromaha, rubnih, onih s kojima se Krist sam želio poistovjetiti (Mt 25, 35–36). U siromasima susreće Krista, utjelovljenu Božju ljubav. „Što god učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, meni učiniste“ (Mt 25, 40). Po evanđeoskoj ljubavi Stadler je bio i ostao vjeran Kristu, Crkvi i bratu čovjeku u svom vremenu. U Isusovom milosrđu i služenju prepoznaje svoje poslanje i služenje povjerenom mu narodu. Zasigurno je živio istinu koju će kasnije posvjedočiti i II. vatikanski sabor, kao i sv. papa Ivan Pavao II. u pobudnici *Ulaskom u novo tisućljeće* „da nitko ne može biti isključen iz naše

Pogledi

ljubavi od onoga trenutka kada se utjelovljenjem Sin Božji, na neki način sjedinio sa svakim čovjekom.“ Stadler je sa svojom šetnjom, na koju je redovito izlazio, osim u petak i nedjelju, obično znao spojiti koju karitativnu svrhu, ili bi pohodio kojega bolesnika, ili pomirio zavađene, ili tražio milostinju za koju dobru svrhu. Sirotinja je brzo upoznala svog nadbiskupa, a potrebni svake vrste su sami dnevno dolazili na vrata nadbiskupa tražiti pomoć i utjehu, a on ih uvijek i bez najave primao, te im dijelio sve što je imao. Stadler je bio muž prave kršćanske ljubavi prema bližnjemu, zapuštenoj sirotinji pravi otac i majka, svjedoci njegovi najbliži suradnici i suvremenici. O Stadlerovoj ljubavi svjedoči nam i primjer dječaka Stipe Jankovića iz Ovčareva kojeg je primio u svoj nadbiskupski dvor, vodio brigu o njegovu odgoju i školovanju, što je ovaj kao profesor opisao pod naslovom „Moj život kod nadbiskupa Stadlera“ u Sarajevskoj spomenici iz 1937. On kaže da je Stadler kod prvoga posjeta Travniku 10. kolovoza 1882. odmah osvojio „sva srca gospode, građana, seljaka, a pogotovu djece. Njegova pojava u crkvi bila je svetačka; njegova

lotvornu ljubav i prema nastradalima za vrijeme velike poplave u Bjeljini, koncem 1986. godine. Osobno je posjetio ugrožene, i teško se razbolio, a putem okružnice poziva svećenike da u mjesecu prosincu odvoje po jednu nedjeljnu milostinju za djela milosrđa, i na taj način pomognu poplavljenima. U Travniku je 3. rujna 1903. bio veliki požar, a nakon osam dana i drugi. Stadler se brzo našao na mjestu patnje, gdje je oko tri tisuće duša ostalo bez krova nad glavom. Gradska općina je preuzela na prehranu 1360 ljudi, koji je broj pomalo padao na 278. Nadbiskup Stadler se obvezao uzdržavati 100 obitelji kroz godinu dana.

Stadler je dolazio i na Napretkove zabave, da se što više novca prikupi u dobrotvorne svrhe. Na Veliku Gospu, 15. kolovoza 1899. u Sarajevu je osnovao „Katoličko dječičko društvo“, Kolpingovo djelo, osnovano 6. svibnja 1849. u Kölnu, a jedan od ciljeva tog djela je širiti načela kršćanskog, društvenog i socijalnog nauka. Pokrenuo je mnoge korisne akcije u korist siromašnih. Za zakladu učiteljskih sirota u Sarajevu 1907. godine, poklonio je 500 kruna, što je bila polovica njegove mjesečne plaće.

propovijed živa vatra apostolske revnosti; a izvan crkve govorio je sa svakim veselo i srdačno kao da mu je rođeni brat.“

Za Stadlera je pomoć siromašnima, nevoljnima svake vrste, bio put Crkve. Posvjedočio je tako dje-

Pri kraju Prvog svjetskog rata u svibnju 1918. piše: „Budući da će uslijed strašnoga rata u svakoj župi biti više manje puno osiromašenih obitelji, kojima će trebati priskočiti u pomoć, to Vas ovim pozivam, da Presv. Srcu Isusovu za ljubav, koji i te kako želi,

da se siromasima pomaže, jer ih svojim dvorjancima naziva i sve prima, kao da je njemu učinjeno, što se ma kojemu siromahu učini: neka svaki od Vas pozove crkvene oce i prve ljude iz svakoga sela, da odlučite zajedno, da se imućniji ljudi pozovu, neka doprinesu možda svake nedjelje nešto u naravi ili hrane ili odjeće, da se porazdijeli među najveće siromahe u župi. Župnik neka sam ne odlučuje komu i kako će se šta davati, nego s njime neka to opredijele prvi ljudi. U tu svrhu ja preporučam, neka svaka župa u dvorištu župničkom ili na drugom kojem zgodnom mjestu dade načiniti hambar, u kojem će se spremati samo ono, što je opredijeljeno za sirotinju župe. U hambaru neka bude više pregradaka za pšenicu, kukuruz, ječam, raž itd. kako tko već šta donese. I ako u župi bude braće rišćana ili muhamedanaca možda još siromašnijih i jadnijih od katolika, da nijeste odvratili lica svojega od njih, nego sjećajući se priče dobrog Samaritanca spomenite se, da nam je Gospodin zapovjedio, da se svim siromasima smilujemo bez razlike vjere i narodnosti.“ Za pedesetgodišnjicu svoga misništva, 1918., predao je vladinu povjereniku svotu od 1700 kruna s nakanom da se 1200 kruna podijeli dvanaestorici siromašnih, vrijednih vjenčanih parova, koji su tog tjedna trebali sklopiti brak u Sarajevu, i to trima katoličkim, trima pravoslavnim, trima muslimanskim i trima židovskim bračnim parovima.

Isusovac Hammerl na kraju Stadlerova rukopisnog životopisa donosi izvješće francuskog pisca l'abbé Leon Dasers u pariškom listu „Le Correspondant“, o njegovim dojmovima s putovanja po Bosni 1901. godine i o susretu s nadbiskupom Stadlerom: „Nadbiskup sarajevski jest simpatična pojava koja odsijeva od krjeposti, znanosti i dobrote. ... Vrlo je prijazan, njegov osmijeh osvaja. Njegovo ponašanje diše tako iskrenom srdačnosti da mu se čovjek odmah povjeri. ... Na cesti ga svi pozdravljaju, isti muhamedovci zaustave se kod njega, da se s njim razgovaraju.“ A Almanah Bogoslovskog zbora „Stadler“ zapisuje: „Stadlerova velika duša uzela je veliko geslo sv. Ignacija Lojolskog: Omina ad maiorem Dei gloriam! S tim je geslom pošao u život i stvarao. Centralna misao njegova rada bila je slava Božja i motiv svega djelovanja ljubav prema Bogu i bližnjemu. ... on je bio biskup koji je znao samo za jednu radost: ako je mogao da radi mnogo za spasenje duša; i koji je imao samo jednu žalost, ako nije mogao ništa da učini za duše; i koji je imao

samo jednu strast i, rekao bih, fiksnu ideju: da se mora sasvim istrošiti i žrtvovati za duše.“

*Pastirski navještaj evanđelja
i izvan svoje nadbiskupije*

Nadbiskup Stadler je spreman priteći u pomoć braći u nevolji i izvan granica svoje nadbiskupije, izvan granica Bosne i Hrvatske, i na to potiče i svećenike i vjernike. Kad je isusovac pater Anton Pun-

tigam pokrenuo i uređivao list „Glasovi iz Bosne“ na njemačkom jeziku, koji je imao zadatak da glas običnoga puka iz Bosne donese u Monarhiju, Stadler je za taj pothvat dao svoj blagoslov, a u svakom broju lista svojim priložima poticao je bogate ljude u Monarhiji da pomognu siromašnu Bosnu. Veliki je potres 2. srpnja 1898. zahvatio Sinj i okolicu. Stadler u Okružnici u „Vrhbosni“ 1898. moli župnike da prikupe milostinju za nastradale od potresa u Sinju, te napominje: „Dira to i tvrdo i tuđe srce, pa da ne dirne i naše amo u Bosni, koja je već od starine toli usko spojena sa Sinjem i njegovom krajinom. Pritecimo stoga braći u pomoć prema svojim makar i slabašnim silam! Sirote smo, ali

Pogledi

ništa ljepše, nego kad sirota od svojih usta otkida i daje siroti.“ Nadbiskup Stadler je u *Glasniku Srce Isusovo* 1885. pozvao župnike da sakupljaju milostinju za pomoć nastradalima od potresa u Španjolskoj, a sam je dao 30 forinti. Pozvao je župnike da se na blagdan Imena Isusova 20. siječnja 1907. sakupi milostinja za progonjene biskupe i svećenike u Francuskoj. Isusovac Hammerl na kraju Stadlerova životopisa donosi da je Stadler u Gemanikumu od svojih kolega naučio nešto od mađarskog jezika, te navodi kako se Stadler jednom kao mladi svećenik našao u društvu nekolicine drugih svećenika kada je došla vijest da je neki Mađar teško bolestan. Svećenici su gledali jedan drugoga, jer nisu znali mađarski, a Stadler je ustao i pošao bolesniku podijeliti sakramente. Poslije je priznao da mu je ova utjeha koju je osjetio onaj starac, bila obilna plaća za sav trud koji je uložio učeći mađarski. Stadler je na poziv guvernera i glavnog komandanta Webera dozvolio da Sestre Služavke Malog Isusa 1917. godine pođu u Stari Bar i tamo otvore četverorazrednu školu na hrvatskom i albanskom jeziku. Zamolio je svog kanonika Stjepana Hardovića da pripremi i izda knjigu „Povijesti Crne Gore“ za sestre koje su bile poslone u Crnu Goru, u svrhu da se upoznaju s poviješću zemlje u koju dolaze. I ovim je Stadler posvjedočio visoku razinu svoje misijske svijesti i pokazao da poštuje posebnost narodâ.

Isusovac Kamilo Zabeo u predgovoru Hammerlova Stadlerova životopisa navodi: „Sadržaj dobar samo žalim, što se nije bolje istaknuo njegov unutarnji život, njegova svetačka krepost, npr. da je svaki dan molio da postane mučenikom; kad su ga htjeli maknuti, htio se zapisati kod lijonskog društva za raširenje sv. vjere, u kojoj bi misiji imao najviše nade, da postane mučenikom, pa tamo bi išao.“

Papa Leon XIII. imenovao je 1894. godine Stadlera svojim povjerenikom za rad oko crkvenoga sjedinjenja pravoslavnih Slavena iz jugoistočne Europe s katoličkom braćom u jednoj Kristovoj Crkvi. Stadler je u želji za kršćanskim jedinstvom pokrenuo i časopis „Balkan“ koji je nakon šest godina opstanka bio obustavljen. Dr. Ivan Tomas u prilogu „Dva predvodnika Božje Hrvatske“ donosi da je Stadler održavao prijateljske veze s katoličkim uglednicima koji su se nadahnjivali istim idealima kršćanskog jedinstva, primjerice s isusovcem Nikolom Nillesom, koga su priznavali i štovali i pravoslavci iz Rusije, s ukrajinskim metropolitom i kasnijim mučeničkim svjedokom Kristove istine Andrijom Šeptickim koji je dolazio u Sarajevo Stadleru u pohode. Stadler se brinuo i za grkokatolike, te je u Sarajevu nabavio gradilište za njihovu crkvu. Nastojao je da ukrajinski doseljenici i hrvatski grkokatolici imaju svoje župnike po sjevernoj Bosni, te je u tu svrhu bio imenovan i posebni njihov apostolski vikar Bazjuk. Iz svojih rimskih godina Stadler se rado sjećao makedonskog i bugarskog pokreta za sjedinjenjem s Rimom, te je bio u kontaktu s bugarskim katoličkim pastirima koji su cijanili njegov krepstan život i apostolsku revnost.

Sveti papa Ivan Pavao II. je za vrijeme svoga pohoda Sarajevu, 12. travnja 1997., uputio u katedrali na Stadlerov grob, klekao i pomolio se na grobu, a kasnije u nagovoru istaknuo: „Kako u ovoj katedrali ne spomenuti mons. Josipa Stadlera, prvoga vrhbosanskog nadbiskupa ... Neka živi spomen na toga velikog pastira, posve vjerna Apostolskoj Stolici i uvijek spremna služiti braći, hrabri i podupire misionarsko zalaganje svih Bogu posvećenih osoba koje rade u ovome meni tako dragome kraju!“

Bivši dispanzer sestara u Ruandi

Sestre Služavke Malog Isusa u misijskom poslanju Crkve – donositi evanđelje svima

Iz Stadlerove apostolske ljubavi prema Bogu i povjerenom mu puku, bližnjima u nevolji, rođena je domaća kongregaciju Družba sestara Služavki Maloga Isusa 24. listopada 1890. godine u Sarajevu. U Pravilima Družbe Stadler navodi kako je sestrama „prva i glavna svrha“ da „ozbiljno nastoje oko kršćanske savršenosti i svetosti“, a druga, posebna ili vlastita, je brinuti se za „izloženu djecu ili siročad, brinuti se za žene sirote, milosrdno pomagati zapuštene siromahe“. Početak Družbe bio je u maloj ubožnici u ulici Mjedenica, u koju je smjestio siromašne napuštene žene. Nadbiskup Stadler sagradio je 1898. veću ubožnicu za siromašnu žensku djecu, koju nazva „Betlehem“ i odredio da to bude kuća matica Družbe Služavki Maloga Isusa. Do ove je ubožnice iste godine otvorio i ubožnicu „Egipat“ u koju se primalo siromašnu nezbrinutu mušku djecu do dvanaest godina. Ovdje su djeca primala sve besplatno, hranu, odijelo, odgoj i naobrazbu, a ostajala su u zavodima dok ne bi naučili sami sebi osigurati kruh; a mogli su, ako su htjeli, i dulje unutra ostati. U ovim je dvjema ubožnicama od njihova početka, tj. od 1898. pa do 1949. godine, kada su sestre morale odlukom vlasti napustiti Bosnu i sve ostaviti, našlo smještaj i utočište više od deset tisuća djece i nekoliko stotina starica iz raznih krajeva. Za uzdržavanje i školovanje siročadi u Sarajevu, Stadler je kupio i predao sestrama nekoliko ekonomija, na kojima sestre obrađuju zemlju i vode gospodarstvo. Stadler piše u pismu od 14. veljače 1902. predstojnici na Polju sv. Filomene s. Brigiti Janković: „Gospodin Isus je kazao: Dajte i dati će Vam se. Tako i Vi radite. Nemojte nikakve sirotinje prazne odbiti od sebe, nego ustanovite stalnu svotu, što ćete davati siromahom, recimo jedno dvadeset ili trideset forinti. Za te novce kupite brašna pa od toga brašna svaki put sirotinji dajte, kad k Vama dolaze. Ako kad saznate, da ima kakova sirota bolestna, pa ne može sama doći, onda joj pošaljite po kom hljeba i šta drugoga. Budete li se tako smilovala drugom, i Bog će se smilovati Vam. Nemojte misliti, da je takav novac uzalud potrošen, ne nije tako, jer time zadužujete si samoga Boga.“

Stadler je za života posvjedočio da ova Družba, kao i ostali redovnički staleži u Crkvi, pripada životu i svetosti Crkve. Sve je poduzeo da dobije crkveno odobrenje Družbe, te su Pravila Družbe 1906. privremeno, a 1912. konačno odobrena od

Crkve a Družba priznata kao pravna osoba. Duhovno, materijalno i pravno Družbu je stavio na noge, uputio je da poniznim koracima vjere i pouzdanja u Boga, osluškujući poticaje Duha u svakom vremenu, požrtvovno služi Crkvi na izgradnji Crkve i bude na pomoć ljudima u nevolji svake vrste, u duhu vlastite karizme Družbe, u duhu misijske svijesti. On je zastupnik i savjetnik Družbe u preuzimanju djelovanja sestara. I u tome dolazi do izražaja njegov crkveni i socijalni osjećaj, ljubav za potrebe opće i mjesnih crkava. Početkom prosinca 1904. sestre su započele u Perastu u Boki kotorskoj prvo djelovanje izvan Bosne. Godine 1905. dolaze u Split, zatim u Vrgorac, Metković, Trogir, Ulcinj, Stari Bar, Omiš i Zagreb. Za vrijeme prvog svjetskog rata s vrhovnom glavaricom Družbe poslao je do 80 sestara da dvore ranjenike i bolesnike u vojnim bolnicama, te vode pučke kuhinje u Splitu, Trogiru, Omišu, Metkoviću, Kotoru, Perastu, Supetru i Selcima na Braču. Od 1918. sestre vode domaćinstva u sjemeništima u Sarajevu i Travniku, i domaćinstvo u Franjevačkom sjemeništu u Visokom, što je bilo zadnje preuzimanje djelatnosti sa strane Družbe za njegova života. Blaženo je preminuo 8. prosinca 1918. godine. U Družbi je tada bilo 177 sestara. Izvan Domovine Družba se širi 1956. godine, u Belgiju, Njemačku, Francusku, Austriju, Italiju, a 1970. godine i u Kanadu, a rade u staračkim domovima i na hrvatskim katoličkim misijama.

Konstitucije Družbe sestara Služavki Malog Isusa ističu da Družba, u duhu oca Utemeljitelja, gaji i misijsku svijest. Kroz apostolat molitve za misije, dobra djela, osobito u korist potrebnih i siromašnih u svom okruženju, a onda i diljem svijeta, sve sestre sudjeluju u evangelizaciji naroda i ispunjenju Isusove želje da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine. U tome im se priključuju i vanjski suradnici članovi Društva Prijatelji Malog Isusa, s kojima sestre mole za misije i često pripremaju korisne humanitarne akcije u korist misija i njihovih potreba. Na proširenoj sjednici Vrhovne uprave Družbe, 20. listopada 1986., donesena je odluka da Družba otvori misijsku postaju u afričkoj zemlji Ruandi, u župi Shyorongi, filijala Rutonde nedaleko od glavnog grada Kigalia, pod vodstvom Vrhovne uprave. Prve četiri sestre misionarke su 24. veljače 1988. godine došle u Rwandu u župu Shorongi koju su vodila dvojica hrvatskih svećenika misionara don Mirko Grgat i don Marko Kutleša. Radile su kao medicinske sestre i voditeljice u dispanzeru koji je imao 60 kre-

Pogledi

veta, i u ambulanti u koju je svaki dan dolazilo i do 200 bolesnika. Držale su pouke djevojkama i ženama u domaćinskim poslovima kuhanja, šivanja i rada u vrtu; pripremale katekumene i katehiste; poučavale djecu, mlade i odrasle, koji zbog siromaštva nisu pohađali školu, u čitanju i pisanju i u osnovama francuskog jezika. Svaki mjesec dijelile su hranu i robu siromašnima, te posjećivale siromašne i bolesne po selima. Nedjeljom i blagdanima kod euharistijskog slavlja pomagale su pripremi Službe Riječi i dijeljenja svete pričesti, kad svećenici ne bi mogli imati nedjeljom svetu misu u Rutondu, zbog obveza u župi Shyorongi. Nadbiskupija Kigali dala je na uporabu sestrama Služavkama Malog Isusa zemljište na kojem je sagrađena filijalna crkva, kuća za sestre i dispanzer, a kasnije su sestre sagradile osnovnu školu, spremište za vodu, kuću za svećenike, kuću za odgoj redovničkog pomlatka, veću kuću za samostan s novicijatom. Na zemljištu se nalazila i štala, te vrt s povrćem i voćem, u kojima su

pod poukom sestara radili radnici. Zbog prisutnosti sestara Služavki Malog Isusa i njihova blagotvornog djelovanja, ovaj centar sa svim sadržajima i pripadajućim okolišem nazvan je u čast njihova utemeljitelja sluga Božjeg nadbiskupa Josipa Stadlera Stadlerova dolina. Tako je ime, duh i djelo Stadlerovo živjelo i svjedočilo u srcu ove afričke misijske zemlje, kroz pomaganje braći i sestrama i molitveno i materijalno, duhovno i prosvjetno. Stadlerove sestre su bile živi znak Božje i Stadlerove prisutnosti u Ruandi, koji i danas bez njihove prisutnosti ima njihov odsjaj i služi siromašnima.

Dana 14. siječnja 1993. vrhovna glavarica s. Ljiljana Perković i nadbiskup Kigalia mons. Vincent

Nsengiyumva, potpisali su Ugovor između nadbiskupije Kigali i Družbe sestara Služavki Malog Isusa o djelovanju sestara Služavki Malog Isusa u Rutondu. Nadbiskup je dao i pismeno odobrenje da sestre u Rutondu otvore odgojnu kuću kandidature i novicijata za prijem domaćih djevojaka za redovnički život u Družbi sestara Služavki Malog Isusa. Sutradan, 15. siječnja 1993., vrhovna glavarica primila je u Rutondi u redovničku kandidaturu Družbe sestara Služavki Malog Isusa pet domaćih djevojaka: Jacqueline, Judith, Godoliev, Jozefina i Virginia. Bio je to radostan dan za sestre i za djevojke-kandidate, za cijelu Družbu i Crkvu u Hrvata, jer su u kandidaturu izvorne hrvatske Družbe sestara Služavki Malog Isusa prvi puta ušle djevojke Afrikanke. Zajednička radost sestara i ljudi je prekinuta uslijed okrutnog rata. Zbog ratne agresije, i opasnosti da budu ubijene, sestre su nakon šestogodišnjeg djelovanja teška srca 13. travnja 1994. napustile Rutondo u Ruandi, vratile se u Domovinu, a kandidatice su pošle svojim obiteljima. Jacqueline i Godeliev cijelo vrijeme rata su radile u dispanzeru, pomažući ranjenicima i bolesnicima. Jozephina bila je u izbjeglištvu u Zairu (Kongu), a Judith je ubijena. Budući da se sestre zbog nesigurnosti nisu mogle vratiti, Jacqueline je, po savjetu naših sestara misionarki i misionara don Danka Litrića koji je ostao u Kigaliju, u prosincu 1998. pošla k sestrama salezijankama u Nyamirauhu, koje su je poslale u Italiju u Lecce da se pripremi za ulazak u njihov novicijat. Započela je novicijat, ali je osjećala i dalje intenzivnu želju da kao redovnica bude u Družbi sestara Služavki Malog Isusa. Uputila je iz Italije zamolbu Provincijskoj upravi Splitske provincije da ponovno bude primljena u redovničku kandidaturu ove Provincije, što je Provincijska uprava odobrila. Tako je Jacqueline Uwanyiligira, rodom iz Rutonde u Ruandi, 9. veljače 2001. došla u našu zajednicu u Grottaferati, gdje je čekala vizu za Hrvatsku, a 4. ožujka 2001. došla je u provincijsku kuću u samostan sv. Ane u Splitu, gdje je učila hrvatski jezik i pripremala se za ulazak u novicijat. Novicijat je započela 15. kolovoza 2001. u Zagrebu. Privremene redovničke zavjete je položila 15. kolovoza 2003., a nakon posjete rodnoj kući u Ruandi, poslana je u Rim, gdje je na papinskom učilištu Gregoriana, na Institutu za duhovnost studirala duhovnost. Napisala je diplomski rad na temu: „Osobnost nadbiskupa Josipa Stadlera: Psihološko-moralni lik“, pod vodstvom mentora prof. dr. sc. Mihály Sze-

ntmártonija, DI, predstojnika instituta, na hrvatskom jeziku. Odabrala je ovu temu da što bolje upoznata lik i duh utemeljitelja, sluge Božjeg nadbiskupa Josipa Stadlera, duh i karizmu Družbe koju je osnovao, da to može i drugima prenijeti u svojoj Ruandi. Baš je ona na dan prijema u redovničku kandidaturu u Rutondu nosila uokvirenu sliku nadbiskupa Josipa Stadlera, što je zabilježio i fotoaparatom, a slika je i danas u Rutondu. Bog sve vodi. Nakon položenog diplomskog ispita u srpnju 2005. godine, poslana je u samostan u Metković u kojem je radila kod njege starica smještenih u tom samostanu i čekala da zajedno sa sestrama, koje bi bile spremne, nastavi započeto djelo evanđeoske ljubavi u Ruandi. Dana 5. siječnja 2006. pošla je autobusom „Promet“ Makarska iz Metkovića u Split, u samostan sv. Ane, da sa sestrama, osobito s misionarkama s. Krucifiksom i s. Marijom proslavi blagdan Bogojavljenja. Na putu se dogodila teška prometna nesreća kod Živogošća, u kojoj je poginula 34-godišnja s. Jacqueline i 18-godišnji mladić Marin Jakić iz Metkovića. Sprovod je bio 9. siječnja u Splitu, na kojem je bilo više od stotinu sestara Služavki Maloga Isusa i veći broj sestara drugih redovničkih zajednica. Svetu misu je predvodio splitsko-makarski nadbiskup mons. Marin Barišić u koncelebraciji sa sedamdesetak svećenika, te dvojicom bogoslova iz Tanzanije, studenata na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu. „Njezina smrt nam je posvjedočila kako je Katolička Crkva apostolska i da smo svi braća i sestre. Jacqueline, kao mala crna sestra, iz jedne tamne i tužne situacije svoje zemlje došla je u Hrvatsku, i zasjala svojim životom kao jedna sjajna zvijezda, i ostavila među nama duboki i svijetli trag“, zaključio je u homiliji nadbiskup Marin. Na sprovodu su se od nje oprostili misionar don Marko Kutleša, koji je Jacquelinu i krstio, i misionarka s. Krucifiksa Ivelić.

Dana 10. siječnja 2014. svoj misionarski put u misijama u Republici Haiti, nadbiskupiji Port-au-Prince, započele su naše sestre sarajevske Provincije: s. Liberija Luca Filipović i s. Ana Uložnik, kojima se jedno vrijeme pridružila i s. Mirjam Filipović Služavka Kristova (2015.-2017.). Od siječnja 2014. godine do svibnja 2017. godine djelovale su u glavnom gradu, Port-au-Prince, u sirotištu - centru za prihvat djece bez roditelja koji nosi naziv „Cardinal Stepinac Children's Home“, u kojem je bilo smješteno 50. djece. Od svibnja 2017. do studenog 2018. godine sestre su misijski djelovale u selu „Vilaj Scalabrni“ gdje je sm-

ješteno petsto siromašnih obitelji koje su u potresu 2010. godine ostale bez svojih kuća. Sestre su ih pomagale u svim njihovim duhovnim i materijalnim potrebama kroz razne vrste pomoći: školovanje djece, donacija hrane, odjeće i higijenskih potrepština. Mnogima su omogućile i osnovnu medicinsku skrb koja im je spasila život. Po želji i molbi mjesnog nadbiskupa Mons. Max Leroy Mésidor sestre su 28. studenog 2018. godine preuzele vodstvo i brigu o župnom Azilu u župi Uznesenja BDM u gradiću Petit Goave. U Azilu je smješteno trideset siromašnih osoba sa tjelesnim, psihičkim i mentalnim poteškoćama: gluhi, slijepi, nijemi, hromi, sakati.... Osim onih koji borave u Azilu svaki dan drugih trideset siromaha dobije ručak kojima je to jedini obrok dnevno. Sestre su također uključene i u župski pastoral, posebno pastoral siromaha i bolesnika, te i dalje pomažu siromašne obitelji kroz školovanje, odlazak doktoru, kupnju lijekova i hrane. U Jubilarnoj godini našeg Oca Utemeljitelja, sluge Božjega Josipa Stadlera (175. godina rođenja, 150. svećeništva i 100. preseljenja u Vječnu domovinu), 2018. godine sestre su darovima prijatelja i dobročinitelja financirale izgradnju vodene pumpe u jako siromašnom naselju Corail, župi sv. Tome. Tim ostvarenim projektom je više od deset tisuća ljudi dobilo čistu pitku vodu. Zbog nečiste vode tamo ljudi obolijevaju od raznih bolesti, osobito kolere koja već godinama na Haitiju odnosi ljudske živote jer je rijetkim domaćinstvima dostupna čista voda.

Bogu smo zahvalne da ga možemo slaviti i u dalekom Haitiju, da Stadlerov misijski duh, gorljiva apostolska ljubav i karizma svijetli, po njegovim sestrama koje tamo žive i evanđeoski služe i Navještaju kraljevstvo Božje.

Stadler bi i danas, prosvijetljen Božjim duhom i čitanjem znakova vremena, tražio načine kako biti u službi čovjeku današnjega vremena u navještaju evanđelja. Na sve moguće načine bi tkao vezove ljubavi prema svemu onome što je u ovome svijetu siromašno, bolesno, zapušteno, prezreno, odbačeno, vrijedno samilosti, vjerske pouke i njegovanja. To je zadatak i danas duhovnih pastira i svećenika u njegovoj vrhbosanskoj nadbiskupiji, te njegovih duhovnih kćeri sestara Služavki Malog Isusa i vanjskih suradnika Družbe Prijatelja Maloga Isusa.

s. Maneta Mijoč

SLUGA BOŽJI DR. JOSIP STADLER I NJEGOVA SURADNJA S DRUŠTVOM SV. JERONIMA U ZAGREBU

Uvod

Nakon filozofskih i teoloških studija u Rimu, te primanja svećeničkoga ređenja (1868.) i završetka još daljnjih teoloških studija, Stadler se 1869. vratio u Zagreb i stavio na raspolaganje svojoj Nadbiskupiji koja ga je i školovala. Međutim, njegov dobrotvor zagrebački nadbiskup Juraj Haulik više nije bio u ovozemaljskom životu, umro je 11. svibnja 1869. godine, dakle svega nekoliko mjeseci prije Stadlerova povratka u Zagreb. Haulik je malo prije svoje smrti uspio osnovati i *Društvo sv. Jeronima* u Zagrebu (1868.), kojemu će ubrzo nakon svoga dolaska u Zagreb pristupiti i Josip Stadler.

Premda je nadbiskupska stolica po Stadlerovu dolasku u Zagreb bila upražnjena, njemu su odmah povjerene odgovorne službe odgojitelja u Nadbiskupskom sjemeništu; novi će nadbiskup Josip Mihalović biti posvećen 17. srpnja 1870., a s

njime će Stadler izvršno surađivati sve do svoga imenovanja prvim vrhbosanskim nadbiskupom (1881.) i odlaska u Sarajevo početkom godine 1882., a i poslije sve do Mihalovićeve smrti 1891. Štoviše, nadbiskup Mihalović, koji je 1877. postao i kardinalom, povjerio je Stadleru i druge odgovorne službe u Nadbiskupiji, a uz njegovu suglasnost Stadler će biti imenovan profesorom, poslije i dekanom Bogoslovnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (1874. – 1881.). Štoviše, nadbiskup je Mihalović dao za Stadlera izvršnu preporuku papi Lavu XIII. povodom imenovanja za prvog vrhbosanskog nadbiskupa. Isto je učinio i ban Ladislav Pejačević, s kojim je Stadler također odlično surađivao, osobito u pitanjima uređenja školskih knjiga, razumije se uz suglasnost nadbiskupa Mihalovića. Izvršno je Stadler surađivao i s kasnijim zagrebačkim nadbiskupima Jurajem Posilovićem i Antunom Bauerom, koji će i posjetiti nadbiskupa Stadlera u Sarajevu, i štoviše, materijalno pomagati Stadleru, osobito u izgradnji Vrhbosanske nadbiskupije. Mislim osobito na financijska sredstva pri gradnji ubožnica u Sarajevu, kojih je upravu Stadler od samoga početka povjerio Družbi sestara Služavki Maloga Isusa, a koju je on osnovao u Sarajevu 1890. Sestre još za Stadlerova života proširuju svoje djelovanje u Hrvatskoj, ali i šire. No vratimo se mladome svećeniku Josipu Stadleru u Zagrebu i njegovoj suradnji s *Društvom sv. Jeronima* u istome gradu.

Osnivanje Društva sv. Jeronima u Zagrebu i pristup dr. Josipa Stadlera

Kao što je već spomenuto, zagrebački je nadbiskup Juraj Haulik pred sam kraj svoga života učinio još jedno znamenito djelo. Na poticaj isusovačkih misionara koji su došli iz Dalmacije, Vinka Basilèa i Antuna Ayalle, poradio je na osnivanju *Književnog Društva sv. Jeronima*. Jedan od razloga osnivanja novoga društva, između ostalog, bio je također i otpor sve jačoj ideologiji liberalizma, koja se ubrzano širila i kod nas, te s tim u svezi biti i protuteža sve liberalnijoj Matici hrvatskoj, sa željom da ovo novo književno društvo

tiska za široke slojeve naroda jeftine i dobrim duhom pisane korisne knjige. Bili su to ponajprije Godišnji koledari *Danica* (koji izlazi i danas), zatim osobito životi svetaca, te knjige poučno-moralnoga sadržaja.

U svrhu što skorijega osnivanja *Društva*, nadbiskup Haulik pozvao je 16. siječnja 1867. u svoj dvor dvadesetak svećenika grada Zagreba na dogovor. Oni su prihvatili Haulikov poticaj i izabrali između sebe šest članova koji su pod vodstvom svećenika dr. Jurja Posilovića, kasnije zagrebačkoga nadbiskupa, uskoro izradili pravila *Društva*. Prema potvrđenim pravilima (27. siječnja 1868.), svrha je *Društva sv. Jeronima* bila „izdavati i uz jeftinu cieniu širiti pučke knjige, dobrim duhom pisane, zabavno-poučne struke.“ Pravila društva odobrila je vlada bana Josipa Šokčevića, inače osobnoga prijatelja nadbiskupa Haulika.

Društvo sv. Jeronima započelo je već slijedeće godine redovito tiskati već spomenuti popularni kalendar *Danicu*, u kojem će kasnije surađivati i Stadler po svom dolasku u Zagreb. Naime, Stadler će po svome dolasku u Zagreb postati član istoga Društva, i što više i član njegove uprave, a s njim će surađivati i nakon odlaska u Sarajevo. Društvo je uskoro tiskalo molitvenike i knjige s pomno odabranim temama koje se odnose na učvršćivanje vjere i morala u narodu, iz područja gospodarstva, opće kulture i povijesti, i drugim korisnim sadržajima koji se odnose na svakodnevni život. Suradnici u knjigama bili su svećenici, ali i drugi poznati hrvatski pisci: Ivan Vitez Trnski, Vjenceslav Novak, Bogoslav Šulek, Oton Kučera, Franjo Iveković, Cvjetko Rubetić, povjesničar Vjekoslav Klaić, i brojni drugi. *Društvo sv. Jeronima* tiskalo je i znamenite knjige. Osobito je važno napomenuti da su sva izdanja *Društva sv. Jeronima* tiskana u visokim nakladama, u više tisuća primjeraka, što potvrđuje i opravdanost potrebe njegova osnivanja. Nakon 1945. godine *Društvo* je moralo promijeniti ime u *Društvo sv. Ćirila i Metoda*. Nakon započetih demokratskih promjena (1990.) *Društvu* je konačno vraćeno njegovo izvorno ime (1996.), sada pod dopunjenim naslovom *Književno društvo sv. Jeronima u Zagrebu*.

Osvrt na suradnju dr. Josipa Stadlera s Društvom sv. Jeronima

Stadler je bio i urednik Svetojeronimskoga koledara i ljetopisa *Danica* (1872.), a poslije je bio i

blagajnik društva (do 1874.). Prema nekim zapisima Stadler je napisao i poslovice *Pučka mudrost* u Koledaru *Danica* za godinu 1873., no o njima ćemo možda nešto više napisati, ako uspijemo pronaći ove tekstove do izlaska sljedećeg broja *Glasnika Stadler*. Međutim, spomenute 1873. godine Stadler se zahvalio na službi u uredništvu Koledara *Danica* zbog obveza urednika *Glasnika sv. Josipa*, kojeg je osnovao te godine, ali i radi očekivanih skorih i novih obveza na Bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (1874. –1881.) gdje je bio profesor, potom i dekan u dva mandata. Međutim, Stadler je ostao ugledni član i suradnik *Društva sv. Jeronima* i nakon odlaska u Sarajevo sve do svoje smrti 1918. godine. O tome u nastavku ovoga priloga donosim dva odabrana svjedočanstva. Jedno se odnosi na gradnju i posvetu katedrale Srca Isusova u Sarajevu, na koju su posvetu, razumije se na Stadlerov poziv došli brojni uzvanici, također i Stadlerovi prijatelji i suradnici iz Zagreba. Međutim, težište ovoga prikaza je na činjenici, što je uz mnoge druge medije također i Godišnji kalendar *Društva sv. Jeronima Danica* objavio sadržaj svečanosti posvete katedrale i poimenični odaziv uzvanika. Tekst donosimo u originalu, kako ga je objavio Godišnji Kalendar *Danica* u Zagrebu godine 1891., i to iz dva razloga. Prvi je, što je ovime ista *Danica* promicala slavu i štovanje Srca Isusova u našem narodu, ali i šire, jer se *Danica* čitala i kod Hrvata u inozemstvu, pa i u Americi. Na kraju teksta su i svete čestitke i želje nadbiskupu Stadleru, razumije se od strane uredništva i njegova predsjednika *Društva sv. Jeronima* dr. Feliksa Suka koji je bio i Stadlerov nasljednik na Bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. A drugi je razlog nada i uvjerenje da će našim čitateljima biti dodatni čar i radost čitati taj originalni tekst – ustvari izvješće o posveti katedrale u čast Srca Isusova u Sarajevu, za čiju je iz-

Pogledi

gradnju ovo Presveto Srce slalo dobročinitelje Stadleru. Drugo izvješće je nešto sažetije, a odnosi se na odabrani primjer suradnje nadbiskupa Stadlera s upravnim *Društvom sv. Jeronima*, u pogledu tiskanja njegovih knjiga u nakladi *Društva sv. Jeronima* u Zagrebu. O njima, kao i njihovim visokim nakladama, također je pisao Kalendar *Danica* 1895. i 1896. godine, odnosno tadašnji predsjednik *Društva* dr. Feliks Suk. No pođimo redom.

*Kalendar Danica o posveti katedrale
u čast Srca Isusova u Sarajevu*

O posveti katedrale Presvetog Srca Isusova u Sarajevu u kalendaru *Danica Društva sv. Jeronima* 1891. piše: „14. rujna svečano je posvećena prvostolna crkva u Sarajevu u Bosni. K toj riedkoj svečanosti sabralo se silno mnoštvo katolika iz Bosne i Hercegovine, a i više naših dičnih biskupa. Bio je tudier preuzvišeni gospodin Bosansko-sriemski biskup Dr. Josip Juraj Strossmayer iz Djakova, biskup Dr. Jakov Misija iz Ljubljane, biskup Juraj Posilović iz Senja, biskup Fulgencije Carev iz Hvara (prije nadbiskup Pribrenski), biskup Dr. Trifun Radoničić iz Kotora, biskup Paskal Buconjić iz Mostara i biskup Marijan Marković iz Banja Luke. Još bijahu tome svečanom činu nazočna gospoda: kanonik Kossar, kapitularni vikar biskupije Mariborske s kanonikom opatom Oroženom. Lazar Lazarević, generalni vikar biskupije Trebinjske, opat Mitrovački P. Müller, kanonik Djakovački Šestak, monšgr. Dr. Engelberto Voršak, kanonik Hvarski Kasandrić, opat kotorski Bručić, opat Fid. Höpperger iz Zagreba, msgr. prof. sveučilišni dr. G. Baron, prof. Cvj. Rubetić, prof. dr. A. Maurović, i Ant. Starec, prebendar, svi potonji iz Zagreba. K. Kumpf, ravnatelj nadbiskupskog sirotišta iz Požege, N. Mikić, kapelan feričanski, Čizmarević, dekan, Činček, prof. Čeliković, Jagodić (tri iz djakovačke biskupije), i dr. Josip Lesar, tajnik ljubljanskoga biskupa. Osim toga bijahu još ondje iz Broda na Savi Dr. I. Brlić, odvjetnik, Dr. M. Posilović, odvjetnik iz Nove Gradiške, Danilo, umir. profesor iz Zadra i drugi. Častnih otaca franjevac, tih zaslužnih čuvara vjere katoličke u Bosnoj i Hercegovini, sabralo se preko 60 njih na broju. Još bijaše velečastni rektor zavoda isusovačkoga u Travniku Franjo Slavić s nadstojnikom o. Briksiem i još s jednim podnadstojnikom i nekolicininom učeničkom svojih, koji su krasno pjevali pod sv. misom. Već uoči same posvete 13. rujna obaviše sv. Molitve svećenici u domskoj kapelici presv. Nadbiskupa Vrhbo-

sanskoga pred sv. moćmi (relikvijami), koje su se drugi dan metnule u Žrtvenike. Te sv. moći bijahu spremljene u prekrasnom moćištu (reliquarium), koji je dao za tu zgodu narediti u Gracu nadbiskup Stadler. – Samu posvetu crkve i velikoga Žrtvenika Srca Isusova obavio je biskup mostarski Paskal Buconjić, koji je tom zgodom rekao liepo zanosno slovo i gromkim glasom odpjevao pontifikalnu misu uz mnogobrojnu podvorbu. Pobočne Žrtvenike i to Žrtvenik Majke Božje, posveti ljubljanski biskup Dr. I.

Missija, a onaj sv. Ćirila i Metodija Banjalački biskup M. Marković. Drugi dan, naime 15. rujna, prenielo se u svečanoj mnogobrojnoj procesiji sv. tielo Kristovo iz stare male župne crkvice u novu stolnu crkvu. Sveti taj čin obavio je sam prezaslužni nadbiskup Vrhbosanski Dr. J. Stadler, uz koga bijahu svi biskupi u svom biskupskom odielu podkapama i mnogobrojno svećenstvo. Nepreglednoj povorci na čelu bijaše - kao i prvi dan - glava zemlje, zapoviedajući general - Ivan barun Appel, sa svimi gradjanskimi i vojničkimi častnici. Školska mladeži dječaćka i djevojačka iz svih škola bila je tudier. Osobito se liepo dojmio svakoga dugi niz katolika Bošnjaka i Hercegovaca u narodnih njihovih nošnjah. Silna ta povorka liepo se kretala bez

prekida, sve bilo pobožno i tronuto. Došavši u crkvu služio je sv. misu a i krasno slovo rekao domaći nadbiskup. Nakon svršene sv. mise krenuo je sav prohod kroz crkvu na velika vrata. Osobito krasan i veličanstven bijaše prizor, kadno su svi biskupi pred crkvom tisućam sabrana naroda svečano podielili blagoslov. Iza toga čestitahu biskupi, najveći oblastnici i sve svećenstvo presv. g. nadbiskupu dru Stadleru, što je sretno dovršio veleliepu stolnu crkvu. Više mu je čestitaka prispjelo i sa svih strana. - U dva sata pogosti vriedni nadbiskup u vojničkom kasinu 120 sve samih odličnih gostiju, medju kojimi bijahu zastupani i neki odličnici inovjerski: pravoslavni, muhamedanski i židovski, kao i konzuli stranih naroda. Kod stola nazdravi nadbiskup Stadler najprije sv. Otcu papi Leonu XIII. i našem uzvišenomu kralju, zatim visokoj vladi, na čelu joj poglavici zemlje Iv. bar. Appelu, koji se hrvatski liepo zahvali i našim nadbiskupom. Još nazdravi nadbiskup svim biskupom, u čije se ime poduljmi govorom zahvali preuzvišeni g. J. J. Strossmayer, čiji je uznositi govor s osobitim ushitom primljen. Spomenuti mi je, da je našega mecenu biskupa J. J. Strossmayera u Sarajevu i narod osobito častio, a i svi odličnici, pak i strani konzuli. Pod večer pozdravi ga i mladež Travničke gimnazije narodnimi pjesmami u dvoru nadbiskupovu.

Dne 16. rujna pogosti opet poglavica zemlje barun I. Appel sve biskupe i druge strane i domaće odličnike. Dani posvete nove katoličke stolne crkve u Sarajevu bit će sigurno svakomu u trajnoj ugodnoj uspomeni. Dao Bog dugo i blagotvorno djelovati preuzv. g. nadbiskupu Dr. J. Stadleru na slavu svoju i na pravu korist naroda našega u Bosni!"

O tiskanju Stadlerovih knjiga u nakladi Društva sv. Jeronima

Na sjednicama Upravnoga odbora društva često se raspravljalo i o financijskim problemima u pogledu nakladničke djelatnosti. Znao je to i prvi vrhbosanski nadbiskup dr. Josip Stadler, nekoć i sam član upravnoga odbora *Društva*, ali i mnogi drugi članovi *Društva*. Na sjednicama odbora izričala se i želja neka bi naše *Društvo* tiskalo što više knjiga religioznoga sadržaja, koje će u narodu buditi i krijeviti ljubav i oduševljenje za krjepostan kršćanski život. Takav je program donesen i na glavnoj skupštini 1894. godine. Prema tome programu tiskalo je *Društvo sv. Jeronima* u Zagrebu već 1895. godine prvi svezak knjige pod naslovom

Život Gospodina našega Isusa Krista kako ga opisuju četiri evanđelja od Georga Hessera, i koju je knjigu s latinskoga jezika na hrvatski preveo nadbiskup dr. Josip Stadler. Knjiga je tiskana na 216 stranica, i u visokoj nakladi od 18 000 primjeraka, a zatim i stvarno i rasprodano među čitatelje. Nezamislivo za danas!

O aktualnosti ove vrijedne knjige svjedoči i činjenica što je Uredništvo *Društva sv. Jeronima* već sljedeće kalendarske godine 1896. tiskalo u Zagrebu i drugi svezak iste knjige *Život Gospodina našega Isusa Krista* na 228 stranica, isto tako u 18 000 primjeraka. Treći svezak iste knjige tiskalo je *Društvo sv. Jeronima* 1896. godine na 220 stranica, također u nakladi od 18 000 primjeraka!

Kako čitamo u zapisniku upravnog odbora, koji su zaredom objavljeni i u kalendarima *Društva sv. Jeronima Danica* u nakladi od 42 000 primjeraka „velikodušni gospodin nadbiskup Josip Stadler nije niti godine 1895., kao niti god. 1896. niti 1897. htio primiti nikakav honorar za svoja djela. Stoga se upravni odbor molio Gospodinu da Stadleru udijeli onakav honorar kakav samo On dati može.“

U zapisnicima Upravnog odbora *Društva sv. Jeronima* često čitamo i sljedeće: „Tko dakle želi dobro narodu, taj će nastojati, da u narodu utvrdi moralne vrline, da narod uči strahu Božjemu i krjeposnome radu, mišljenju i življenju. Toj svetoj i uzvišenoj zadaći treba im služiti pučka knjiga, osobito kad je ta knjiga namijenjena narodu koji je kršćanski, i koji se upravo ponosi time, što je kršćanski. Stoga jest i ostaje, sveta dužnost našem društvu, da osobitu pomnju posvećuje moralnim i religioznim knjigama, da odgovaraju potrebama naroda, i da u njega utvrđuju vjeru i ljubav prema Bogu i bližnjemu.“ A često puta je izrečena i zapisana i zahvalnosti prema narodu koji je pomogao rad *Društva sv. Jeronima*, pa čitamo i sljedeće: „Što je pomoglo društvu do uspjeha? Ljubav k narodu, sloga i požrtvornost. To troje uzdržao Bog u nama i svima onima, koji će i iza nas biti pozvani da upravljaju Društvom sv. Jeronima, i da rade u njemu i za narod.“ Slijedimo i mi u našoj svakidašnjici primjere sluge Božjega dr. Josipa Stadlera.

Dr. Agneza Szabo

Neobjavljeni životopis

Franjo Ksaver Hammerl

JOSIP STADLER, PRVI VRHBOSANSKI NADBISKUP (nastavak)

2. POLJE DJELOVANJA

6. Pod zastavom Srca Isusova

Bosna je u svakom pogledu zanimljiva zemlja, a povijest Crkve vrlo neobična.¹ U davna vremena najvećim je dijelom pripadala rimskoj provinciji Dalmaciji. Politički i vjerski centar bijaše grad Salona (današnji Solin), o čemu svjedoče iskopine Salone iz rimskih vremena koje se nalaze blizu Splita. Iz vremena Istočnih Gota spominje se biskupijsko sjedište u Bistui; naime „Episcopus bestuensis“ supotpisnik je koncila iz Salone iz 530. godine. To sjedište je najvjerojatnije bilo u središtu Bosne oko grada Zenice.

Iza Gota došli su Avari, a nakon njih Slaveni koji su nastanili cijelu Bosnu. Te su najezde uništile sva rimska naselja. Tko su bili Slaveni? Grčki car Konstantin Porfirogenet piše da su Hrvati došli na poziv cara Heraklija (610. – 641.) iz sjeverne Mađarske, gdje su tada bili nastanjeni, u Dalmaciju i tamo se nastanili nakon što su protjerali Avare. Spominje se također i dolazak Srba, koji su u pradomovini bili susjedi i bratski narod Hrvatima pa su ih slijedili u njihovom seljenju prema jugu i nastanili se istočno od njih.

Prvo spominjanje bosanske biskupije nakon dolaska Slavena nalazi se u *Provinciale vetus*² oko 1050. – 1060. i u Buli Aleksandra II. iz 1067. godine u kojoj on barskom nadbiskupu potvrđuje njegova metropolitiska prava i među sufraganskim

biskupijama spominje neke biskupije u Srbiji, te trebinjsku i bosansku biskupiju. Susjedne biskupije Bosne bijahu: Ston (Stagno), Split, Krbava, Knin, Zagreb, Pečuh, te grčko-slavenske Beograd, Niš, Raša, Dabar itd. Bosanski metropolita bijaše u početku barski nadbiskup, kasnije dubrovački te napokon splitski.

Patareni

Koncem XII. stoljeća Bosna je došla pod vlast ugarskih kraljeva. U travnju 1199. stigla je papi Inocentu III. tužba od Vukana (Nemanjića), brata srpskog kralja Stefana Prvovjenčanog, da je bosanski ban Kulin zajedno sa svojom suprugom Vojslavom i svojom sestrom otpao od katoličke vjere i da su još oko tisuću sunarodnjaka odveli u krivovjerje. Po nalogu mađarskoga kralja ban je neke od njih poslao u Rim, ali ovi su se vratili s falsificiranim dopisom i tvrdili da ih Papa smatra pravovjernima (Theiner, *Monumenta Slavorum merid. I, 6.*)³ S tim je izaslanstvom navodno išao u Rim i dubrovački nadbiskup sa svojim arhiđakonom Mariom. Radi se o patarenskom krivovjerju ili o krivovjerju bugarskog svećenika Bogumila koji bogumile naziva također katarima. Koristi se i naziv manihejci, jer su po uzoru na tu staru sektu vjerovali u dva principa ili dva boga: dobrog i zlog, što odgovara i staroslavenskoj mitologiji o bjelobogu i crnobogu.

¹ Ovdje se držimo istraživanja p. Alexandra Hoffera koje je objavio u Spomen-knjizi.

² [„Provinciale vetus sive Ecclesiae universae provinciarum notitia“ je višeslojno djelo u kojem je predstavljen jedan od najstarijih pisara katoličkih biskupija svijeta. „Uvršten je među kodekse i popise (kataloge) franačkog vladara Karla Velikog (768.-814.), iako se u njemu nalaze podaci nastali i nekoliko stoljeća kasnije. I površnim uvidom u sadržaj i strukturu djela može se zaključiti da je to izrazito kompleksno vrelo s podacima iz različitih povijesnih epoha. U njemu su prepoznatljivi rukopisi više pisaca i redaktora, na koje se u komentarima i bilješkama osvrće i njegov posljednji priređivač.“ Ante ŠKEGRO, *Stari pokrajinski katalog ili katalog provincija Opće Crkve (Provinciale vetus sive Ecclesiae universae provinciarum notitia)*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2005., 9. – opaska urednika].

³ [Vjerojatno o knjizi: Augustin (Augustino) THEINER, *Vetera monumenta Slavorum meridionalium*, Tomus primum ab Inocentio PP. III. Usque ad Paulum PP. 1198. – 1549., Romae, Typis Vaticanis, 1863. Autor je u više svezaka objavio arhivske izvore iz Rima, a Hammerl ga u povijesnom prikazu češće navodi. – Opaska urednika].

Budući da su bogumili imali stalno pred očima napetosti i svađe grčke i latinske Crkve, uveli su, suprotstavljajući se objema, nacionalnu vjeru na narodnom jeziku, čime je većina hereza nastojale namamiti što više članova. Ova se hereza ušuljala u Bosnu i proširila na banovom dvoru.

Kad je splitski nadbiskup⁴ s papiniskim kapelanom Ivanom Kazamarisom 1202. godine došao u Bosnu da ispita tu stvar, sazva Kulin ban predstavnike samostana na Bilino polje (nedaleko od današnje Zenice). Ovi su u nazočnosti papinog legata ispovjedili vjernost Apostolskoj stolici te uputili također jednu delegaciju ugarskom kralju Emeriku koja je i pred njim obećala iskorijeniti manihejce i svaku herezu (Theiner, XX. 38). Iznenaduje podatak da su svi predstojnici samostana okupljeni na Bilinom polju imali slavenska imena: Radoš, Bladoš, Dagita, Drageta, Ljubin. Na temelju toga otac Hoffer zaključuje da je crkveni jezik u Bosni bio staroslavenski, a iz činjenice da su svi spomenici iz onoga doba pisani ćirilicom izvodi nadalje da su ti monaški samostani najvjerojatnije bili grčko-slavenski bazilijanski samostani s grčkim obredom. Također se misli da su to bili dvojni samostani u kojima su boravili monasi i monahinje s odvojenim blagovaonicama i prostorijama za spavanje. Ali to su mogli isto tako biti i benediktinski samostani koji su se služili staroslavenskim jezikom u liturgiji i glagoljicom, takvih je bilo u stara vremena na dubrovačkom području i u Hercegovini, a redovnike im zvali „slavenska braća“. Sama činjenica da su svi spomenici onoga vremena ispisani ćirilicom potvrđuje da se u civilnom životu koristila bosančica dok se u Crkvi koristila glagoljica koja je u stvari samo nešto malo ukrašena ćirilica.

Do danas je ipak ostalo neriješeno pitanje gdje se nalazila katedrala te bosanske biskupije. U dokumentima se naziva crkva sv. Petra na brdu Vr-

hbosna i spominje se kao biskupovo sjedište i biskupov grad. Je li ta Vrhbosna u Kreševu, Banbrdu, Blažuju ili u današnjem Sarajevu? To se ne može sa sigurnošću utvrditi iz dosad poznatih izvora.

Spomenuti sabor na Bilinom polju nije iskorišteno patarensko krivovjerje u Bosni. Čak što više, ono se sve više množilo, jer su se ovi krivovjerci znali ulagivati i prikazivati kao „dobri kršćani“. Koncem 1221. godine papa Honorije III. ponovno u Bosnu šalje svoga iskusnog izaslanika Akoncija koji je već prije bio na Balkanu. On ostaje u Bosni do svoje smrti koja je uslijedila tri godine kasnije i koristi sva sredstva protiv otrova krivovjerja. Obraća se i kaločkom (Kalocsa) nadbiskupu s molbom da uništi heretike. Međutim hereza se sve više širila, ne samo među plemstvom nego je zahvatila i narod. Prijetili su da će se i silom oduprijeti, stoga se protiv bosanskih krivovjeraca vodio pravi križarski rat.

Jedno vrijeme bilo je zatišje sve do bana Ninoslava, koji je otvoreno ispovijedao bogumilstvo. Čini se da je u njegovo vrijeme u Bosni vladala prava anarhija, jer je ugarski kralj darovao kaločkom nadbiskupu gradove Soli (Tuzla) i Usoru, područja s kojih su heretici bili protjerani. Ovu darovnicu potvrđuje 15. svibnja 1225 i papa Honorije III. Tako kaločki nadbiskup dobiva duhovnu i svjetovnu vlast nad ovim područjima. Budući da se patarenska hereza sve više širila, bilo je ondašnjem vremenu posve primjereno da papa zatraži od mađarskog kralja da silom suzbije herezu. Kako je bogumilska sekta bila jedna od najpodmuklijih i najtvrdokornijih s kojima se Crkva susrela, nije neobično da se neki heretik domogao i biskupske časti. Stoga se 1232. molilo Rim da hitno pošalje legata koji bi uredovao. Papa Grgur IX. šalje 1233. palestrinskog biskupa Jakova u Bosnu da ispita stvar. Ovaj javlja u Rim da bi bilo najbolje skinuti biskupa te umjesto slavenskih postavljati

⁴ [Radi se o splitskom nadbiskupu Bernardu I. rodom iz Perugie (službovao kao nadbiskup u Splitu od 1196. do 1217.) koji je revno provodio borbu protiv heretika i bio posrednik u odnosima papa Inocenta III. i Kulina bana, te je na zahtjev Pape poslan u Bosnu da provjeri pravovjernost bana Kulina i da ga pouči pravoj vjeri. S vizitatorom Ivanom Kazamarisom (de Casamaris) bio je dubrovački arhidakon Marin. Bana je pred papom Inocentom III. teretio Vukan Nemanjić, a u kontaktu s Kurijom posredovali su dubrovački nadbiskup Bernard i arhidakon Marin te splitski nadbiskup Bernard koji je prethodno protjerao krivovjerce s područja svoje jurisdikcije. Na Kulinov je prijedlog papa u Bosnu poslao svojega predstavnika Kazamarisa koji je pred banom s predstavnicima krstijana utanačio 8. IV. 1203. pravovjernost bosanske vjerske zajednice poznatom bilinopoljskom izjavom. Usp. Milko BRKOVIĆ, *Srednjovjekovna Bosna i Hum: Identitet o kontinuitet*, Crkva na kamenu, Mostar 2002., 92. i 123. – Opaska urednika].

Neobjavljeni životopis

latinske biskupe. S time otpočinje novo razdoblje povijesti Crkve u Bosni.

Papa je odgovorio legatu da ne postavi samo jednoga nego više latinskih biskupa. To nije bila laka zadaća za Jakova. Bilo je teško naći barem jednoga prikladnog kandidata. Pa ipak oko mu zapne za provincijala ugarskih dominikanaca koji je bio vatikanski ispovjednik, a zvao se o. Ivan zvani Teutonik, jer je bio Nijemac, iz Wildhausena, iz okolice Osnabrücka. Nije bio oduševljen svojom novom čašću, ali iz poslušnosti uputi se s nekoliko svoje subraće u Bosnu, a kasnije je primio i biskupsko posvećenje. Dominikanci su u ono vrijeme uživali veliki ugled, stoga ih je ban Ninoslav, iako heretik, primio uz sve počasti. Njegov nećak Prijezda koji će kasnije postati i njegov nasljednik, predao im je svoga sina na odgoj, ali i kao jamstvo svoga pristajanja uz katoličku vjeru.

Teutonik je brzo uvidio da za njega kao Nijemca i latinca Bosna nije pravo mjesto, pa se stoga povukao u Slavoniju, gdje je inače bosanski biskup imao posjede, da bi odavde upravljao svojom biskupijom. Ban Ninoslav mu je dao izvjesnu sumu novaca za gradnju nove katedrale. Dakle, kada sredinom ili koncem XIII. stoljeća nalazimo u Đakovu bosanskog biskupa s katedralom sv. Petra, taj se prijelom dogodio vjerojatno u vrijeme kada je slavenski glagoljaški biskup bio zamijenjen latinskim biskupom. Neki od bosanskih biskupa iz Đakova odlazili su s apostolskom hrabrošću u svoju biskupiju u kojoj su na njih vrebale različite opasnosti zbog heretika, a neki su udobno sjedili na kraljevom dvoru u Budimu kao dvorski biskupi ne brinući se ništa za povjerenje im misijsko polje. Stoga se nije čuditi da je broj krivovjeraca stalno rastao dok je broj katolika, a napose katoličkih svećenika, stalno opadao.

Franjevci su iz susjedne Dalmacije dolazili u Bosnu pomoći ugroženim katolicima. Najčešće su dolazili iz dubrovačkog, splitskog i zadarskog samostana. Neki povjesničari smještaju dolazak male

braće u Bosnu čak u vrijeme sv. Franje. Pape su im povjerali veoma važnu ulogu inkvizitora. Papa Nikola IV.⁵ koji je u svoje vrijeme kao fra Jeronim od Askolija bio provincijal dalmatinskih franjevaca iz osobnog iskustva poznao je situaciju i stalno je slao nove franjevce na Balkan da se bore za očuvanje katoličke vjere koju je ugrožavala hereza. Tako papa Eugen IV.⁶ kaže za Bosnu: „Soli fratres minores erant veri catholici sacerdotes“ (Franjevci bijahu jedini pravovjerni katolički svećenici).

U XV. stoljeću franjevaca je bilo veoma malo te nisu mogli zadovoljiti stvarne potrebe. Kada je dominikanac iz Dubrovnika, otac Ivan Oleaticus ponudio papi Nikoli V.⁷ da bi s određenim brojem svoje subraće pošao u Bosnu s nakanom da osnuje nekoliko samostana i da obraća krivovjerce, a kao razlog navodi „ubi pauci santum religiosi inveniuntur“ (u Bosni je malo redovnika). Papa mu je odgovorio 1450. ali svoju dozvolu veže uz dopuštenje zemaljskih gospodara (Dominus terrestzris).⁸

A zemaljski su gospodari bili kraljevi koji su stalno lebdjeli između pravovjerja i krivovjerja, a često bi samo zbog straha od mađarskih kraljeva bili tek vanjštinom katolici. Uz franjevce jednako su misionarili i dominikanci, udružili su snage u zajedništvu misionarskog obraćenja Bosne.

Takva je bila situacije kad se nad Bosnu nadvio crni oblak strašne prijetnje turskih osvajača. Susjedna Srbija već je 1389. izgubila na Kosovu polju svoju neovisnost, a Bugarsku su Turci okupirali još i ranije. Carigrad, glavni grad grčkog carstva, pao je 1455. Sada je došao red i na Bosnu. Kad je sultan Mehmed II. sa snažnom vojskom 1463. navalio na Bosnu i pritom zarobio i pogubio bosanskog kralja, cijelo se kraljevstvo, izuzev utvrde Jajca, našlo u turskim rukama. Bogumilsko plemstvo već je odavna bilo pripremljeno za tu katastrofu pa su kao na jedan znak prelazili na islam. Nisu bili kršteni, nisu vjerovali u Presveto Trojstvo, a malo su marili i za ostale vjerske istine. Gla-

⁵ [Papa Nikola IV. (1288. – 1292.) – Opaska urednika].

⁶ [Papa Eugen IV. (1431. – 1447.) – Opaska urednika].

⁷ [Papa Nikola V. (1447. – 1455.) – Opaska urednika].

⁸ Farlati VI, str. 168. [Daniele FARLATI (1690. – 1773.), isusovac i povjesničar kojemu je nakon studija povjerenje da bude pomoćnik starijem subratu Filippu Riceputiu (1667. – 1742.) na izradbi djela o crkvenoj povijesti Balkana, a nakon smrt Riceputije nastavio je rad na pisanju zamišljenog djela koje je u etapama tiskano u osam svezaka pod nazivom *Illyricum sacrum*. Pod njegovim imenom tiskano je pet svezaka, a šesti i sedmi svezak tiskan je uz njegovo ime i pod imenom njegova nasljednika Giovannia Giacoma Coletia (1743. – 1827.), dok je osmi svezak Coleti tiskao samo pod svojim imenom 1819. – Opaska urednika].

vno im je bilo da su se oslobodili pritisaka rimske i grčke Crkve pa su se sad uzmogli slobodno prepuštiti svojim pohotama. To im je upravo ponudila turska vjera. Prelaskom na islam dosadašnji su bogumili postali gospodari zemlje te su organizirali krvave progone protiv svojih sunarodnjaka. Tko je htio ostati vjeran svojoj katoličkoj vjeri, izgubio bi sve svoje posjede te bi kao siromašni kmet morao služiti nove gospodare. Crkve i samostani su najvećim dijelom porušeni. Izgledalo je kao da je došao kraj Katoličkoj Crkvi u Bosni.

Tadašnji je provincijal, fra Anđeo Zvizdović, skupio hrabrosti, stao pred sultana i zatražio da se katolicima priznaju određena prava. Mehmed, koji je u katoličkom narodu vidio jezgru i potporu svim staležima zemlje, ogrnuo je hrabrog redovnika plavim ogrtačem po kojem su bile prosute srebrene zvjezdice kao osobit znak da mu je fra Anđeo u milosti i uručio mu glasovitu ahdnamu koja je katolicima jamčila sva prava koja je fra Anđeo zatražio od sultana.

U početku je stanje za malobrojne katolike i bilo donekle podnošljivo ali ubrzo su počeli veći i manji progoni, a osobito nakon turskog neuspjelog osvajačkog pohoda na Beč 1683. godine. Ti su progoni prisiljavali katolike da bježe na područja pod austrijskom vlašću, a dobar dio ih se svrstavao uz austrijsku vojsku s kojom je princ Eugen 1697. došao na domak Sarajeva. S njegovim kasnijim povlačenjem povuklo se i katoličko pučanstvo, osobito ono koje je bilo nastanjeno u dolini rijeke Bosne. To su bili brojni Bunjevci i Šokci, koji su se onda nastanili po Slavoniji i Mađarskoj. Za njima su išle manje skupine izbjeglica s cijelog Balkana jer nisu htjeli više biti obespravljani kmetovi pa su se bosanski veleposjednici bili zabrinuli, jer turske age nisu htjeli ništa raditi, samo uživati. Kmetovi su morali nositi trećinu ili čak polovinu od svoga uroda agi. Osim toga, katolici su morali obavljati različite poslove za turske zemljoposjednike, tzv. beglučenje. Nedostatak radne snage nakon iseljenja katoličkog puka pokrivala su turske vlasti doseljavanjem drugih, uglavnom pravoslavničkih plemena, s ostalih područja Balkana. Tako dolazi do naseljavanja brojnih Vlaha u Bosnu. Vlasi su bili povezani s ostatkom grčko-katoličkog pučanstva a kasnije su potpuno potpali pod utjecaj pravoslavlja.

Broj franjevačkih samostana spao je na tri: Kreševo, Fojnica i Kraljeva Sutjeska. Iako se u 18. sto-

ljeću spominje tridesetak župa, većina ih je bila bez župnika tako da su uglavnom bile opsluživane iz spomenutih samostana. Fratar bi dolazio većinom sporednim putovima u selo kao ujak s brkovima i u narodnoj nošnji, a ne u habitu, kako bi bio manje upadljiv. Tamo bi u maloj drvenoj kapelici na zabačenom i udaljenom groblju održao misu i brzo nestajao u pratnji nekolicine odanih vjernika. Često se preko dana morao sakrivati da bi se noću neopažen stigao u svoj samostan.

Takav je bio život tadašnjih katolika i njihovih duhovnih pastira. Ništa bolje nije bilo ni biskupima, apostolskim vikarima, koje je Kongregacija za širenje vjere postavljala umjesto biskupa u Đakovu, koji nije odlazio u Bosnu jer mu je život tamo bio u stalnoj opasnosti. Siromašni narod morao bi često i po nekoliko dana putovati da bi došao do svećenika. Zbog toga je većina ljudi sa sela dolazila na mise samo na velike blagdane. Broj katolika je sve više opadao tako da ih je 1818. bilo tek nešto više od 50.000. Tadašnji apostolski vikar fra Augustin Miletić koji je bio uzoran biskup, piše Kongregaciji za širenje vjere: „Ako ova kvo stanje dalje potraje, uskoro će povijest govoriti da je u Bosni nekada bilo katolika.“

Kad je u susjednoj Dalmaciji uveden austrijski zakon o vojnoj obavezi, mnogi su Dalmatinci bježali u Bosnu i u njoj se nastanjivali, neki u ista mjesta iz kojih su prije oni sami ili njihovi pređi bili pobjegli. Tako je broj katolika već 1829. dostigao 116.000. Godine 1877. Osnovan je zasebni apostolski vikarijat za Hercegovinu, koji je odvojen od Bosanskog vikarijata. Broj katolika u Bosni je 1877., godinu dana prije austrijske okupacije, prema franjevačkom šematizmu iznosio 140.000 u 85 župa. Kada su carske trupe ušle u Sarajevo, u njemu je bilo svega 300 katolika među brojnim Turcima i 6.000 Srba.

Tadašnji apostolski vikar, fra Paško Vujičić, rođen u Dalmaciji, nije stolovao u glavnom gradu Sarajevu nego u malom selu nedaleko od Fojnice koje se zove Brestovsko. U tom je selu jedan njegov prethodnik sagradio skromnu rezidenciju koju su u vrijeme okupacije zapalili fanatični muslimani. Tada je nažalost stradao i bogati arhiv. Kad je sudbina Bosne bila zapečaćena zauzećem Sarajeva 19. kolovoza 1878., pohitao je apostolski vikar zajedno s tadašnjim provincijalom fra Nikolom Krilićem u Sarajevo, da se predstave novom zapovjedniku, generalu Josipu pl. Filipoviću. Ne-

Neobjavljeni životopis

zadovoljni rezultatom posjete uputili su se zajedno s predstavnicima triju religija 13. prosinca iste godine u Beč kako bi caru Franji Josipu sami zahvalili za veliki dar slobode.

Iza carskih trupa dolazili bi brojni kolonisti, zanatlije i trgovci, koji su tražili svoju sreću u Bosni, ali mnogi su je ubrzo i napuštali. Broj katolika je tako dosta brzo rastao. Posvuda je trebalo početi s užurbanom izgradnjom privremenih crkava i osnivanjem novih župa. Pod turskom upravom nije uopće bilo dopušteno graditi crkve. Tek kad je turski general Omer-paša (otpali hrvatski Srbin) slovio vlast bosanskih begova bilo je dopušteno u nekim župama graditi crkve, ali uz tri teška uvjeta: kao prvo, okolni su muslimani trebali dati svoj pristanak; kao drugo, nije se smjelo graditi crkvu na turskom, vakufskom zemljištu; i treće, trebalo je za to dobiti dozvolu sultana. Bilo je potrebno potrošiti silne svote novca da bi se potkupilo mnogobrojne velike i male činovnike i domaće

vlastodršce da bi se konačno dobio ferman (dozvola) za gradnju ili popravak crkve. Fra Ignacije Strukić procjenjuje da se ukupna suma novca izdanog za mito kroz stoljeća turske okupacije kreće oko dva milijuna kruna. Tu ogromnu svotu morao je siromašni katolički narod sam prikupiti i još uzdržavati svoje svećenike, a sultanu plaćati trećinu i agi njegov dio. Ali sada je došlo novo vrijeme. Sunce zlatne slobode, za kojim su dugo već svi čeznuli, obasjalo je opet Bosnu. Takvo je bilo polje djelovanja novoimenovanoga nadbiskupa kao nasljednika biskupa Vrhbosne, a to je polje trebalo dobro obraditi iako mu tlo bijaše tvrdo. Premda dakle trnovita i teška oranica, bijaše to velika zemlja, nekadašnje kraljevstvo nastanjeno jednim narodom koji je zbog vjerskih svađa bio podijeljen u tri lagera koji su se neprijateljski odnosili jedni prema drugima. Novi nadpastir trebao je na sve strane djelovati pomirljivo i blago.

3. PRVI SURADNICI

Novoimenovanom nadbiskupu nametnulo se delikatno pitanje potrage i odabira savjetnika i suradnika koji bi s njime podijelili teret velikog polja rada. Vlada kod osnivanja nadbiskupije nije uopće pomišljala na kaptol kako ne bi bila prisiljena po principu jednakosti i drugim vjerama dati slična počasna mjesta.

Nadbiskup je tijekom svoje prve audijencije u Beču 1881. godine bio spreman odreći se kaptola. U tom slučaju želio je samo da mu o. Nilles, D.I.,⁹ s kojim je često korespondirao, dođe za savjetnika, jer je bio izvrstan kanonist i najpogodniji za to mjesto. Sveta Stolica je međutim inzistirala da nadbiskup mora imati kanonike pa je vlada pristala na četvoricu kanonika i njihovu godišnju plaću od po 4.000 kruna. Isto tako je morala financirati četvoricu savjetnika srpskog metropolite te četvoricu savjetnika muslimanskog reis-uleme.

Trebalo je dakle izabrati i predložiti prave ljude, te se mora reći da je Nadbiskup napravio dobar izbor. Nudili su mu se za to i neki veoma zaslužni bosanski franjevci. Jedan od njih pošao mu je u susret u Bosanski Brod i ponudio mu svoje iskustvo i svoje sposobnosti. Ali je tada sve već bilo prekasno, jer je izbor suradnika bio završen. Car Franjo Josip je još za Božić 1881. imenovao prva četiri kanonika.

Prvi kanonik koji je četiri tjedna nakon Nadbiskupova dolaska došao u Bosnu bio je tadašnji zamjenik ravnatelja ljubljanskog sjemeništa dr. Anton Jeglič. To je bio mlad čovjek koji je imao tek 32 godine. Doktorirao je na Augustinijanumu u Beču, a nakon studija ljubljanski knez biskup Pogačar¹⁰ poslao ga je na daljnji studij u Njemačku. Nekako je u to vrijeme putovao u Rim s austrijskim hodočasnicima da pozdravi tek izabranog papu Leona XIII. Krajem 1881. stigao mu je Stadlerov poziv da dođe u Bosnu za kanonika i da u ovoj zemlji živi požrtvovnim životom.

Dr. Jeglič je dobro došao slovenskim doseljencima u Bosni. Neumorno je ispovijedao i revno propovijedao. U kratkom je vremenu svladao hrvatski jezik koji je vrlo sličan slovenskom. Već je u svibnju 1882. držao i svoju prvu propovijed na hrvatskom jeziku, a u istoj godini nalazimo i njegov prvi članak na hrvatskom jeziku u biskupijskom glasilu. U Jegliču i Stadleru susrele su se dvije velike i idejno bliske duše. Novi je kanonik gazio za svoga nadpastira, kako se kaže, i kroz trnje i kamenje, te je u djelo provodio sve njegove želje. To je potaklo Stadlera da Jegliča nakon Bezićeve smrti Bezića postavi za generalnog vikara, a zatim i za prepošta Stolnog kaptola. Toga duša željnoga kanonika moglo se vidjeti kako tjednima misionira u bosanskoj dijaspori na području Drine, kako krsti djecu, ispovijeda, propovijeda, sanira brakove koji su živjeli u konkubinatu, vjenčava, te kako je dijelio sve što je imao, te se bogat zaslugama i naporima vraća kući kako bi prihvatio nove zadatke. Nedjeljom ga se već u pet sati moglo zateći u ispovjedaonici gdje je ostajao do pola dvanaest, a tek bi onda služio svoju misu.¹¹

Kad se Dr. Jeglič rastajao od svoga oca, ovaj mu je rekao: „Idi sad u Bosnu, tamo ćeš postati biskup.“ Ove su riječi uistinu bile proročke jer ga je na blagdan imena Marijina 1897. nadbiskup Stadler uz posebno dopuštenje Svete Stolice zaredio za svoga pomoćnog biskupa. Ta je svečanost ređenja bila sasvim jednostavna, a odvijala se u kapelici sestara na Banjskom Brijegu. S nadbiskupom su u asistenciji bili samo kanonik Jagatić i franjevački provincijal. Tako je to bio odobrio papa Leon XIII. Od vlade nije tražena nikakva posebna dozvola nego se samo u podnesku vladi naznačila njegova buduća služba.

No ubrzo će Stadler morati izgubiti svoga najgorljivijeg suradnika. Kada je knez biskup Missia¹² izjavio da će se povući s ljubljanske biskupske sto-

⁹ Isusovac Nikolaus Nilles (1828.-1907.), liturgičar i pravnik ckvenoga prava. [opaska urednika]

¹⁰ Ljubljanski knez biskup Janez Zlatoust Pogačar (1811.-1884.) [opaska urednika]

¹¹ „Vrhbosna“ 1898.

¹² Ljubljanski knez biskup Jakob Missia (1838.-1902.), bio je najprije ljubljanski biskup, zatim nadbiskup Gorice, te na kraju kardinal i član rimske kurije.

Neobjavljeni životopis

lice samo ako će biskup Jeglič, na koga je njegova domovina bila ponosna, postati njegovim nasljednikom. Tako je dr. Jeglič u ožujku 1898. godine bio imenovan ljubljanskim biskupom.

Svima je poznato kakva je silna djela činio dr. Jeglič kao nadpastir svoje biskupije. Za ovo visoko mjesto izučio je dobru školu kod Stadlera u Sarajevu, jer je u mnogim stvarima slijedio ovoga svoga velikog uzora.

Dr. Andrija Jagatić je slijedeći u nizu, kojega je dr. Stadler pozvao za kanonika u Sarajevo. On je bio Hrvat, rođen u Martinskoj Vesi kod Siska 1850. godine, a u to vrijeme bio je docent na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, dakle nekadašnji kolega nadbiskupa Stadlera. Jagatić je uz profesuru na fakultetu uređivao i „Katolički list“, glasilo Zagrebačke nadbiskupije. Ovaj svećenik bio je uistinu dobitak za novoutemeljenu nadbiskupiju. Bio je miran i promišljen čovjek. Sam Stadler kaže za njega: „Kada smo morali dogovarati delikatne poslove s vladom, onda smo uvijek njega slali.“ Najviši predstavnici vlasti bili su oduševljeni tim čovjekom. Tako ga je, na primjer, otpravnik za građanske poslove, barun Kutschera nazivao biserom. Bio je to dakle pravi čovjek. Kako je nekada bio urednik glasila Zagrebačke nadbiskupije, u Sarajevu je odmah postao jedan od najrevnijih suradnika biskupijskog glasila. Ako preko dana nije imao vremena za svoju spisateljsku djelatnost, onda bi pisao noću. Odmah se dao na posao prevođenja Katekizma ženidbenog prava od Webera na hrvatski jezik s nakanom da ga prilagodi bosanskim prilikama. To je vrijedno djelo objavljivano najprije u glasilu „Srce Isusovo“, a kasnije je objavljeno kao posebna knjiga. A kada je malo „Srce Isusovo“ 1887. godine ustupilo mjesto velikoj i sadržajem bogatijoj „Vrhbosni“ Jagatić je postao njezinim prvim urednikom, pa se tako otvorilo veliko polje rada za njegov talent i za njegovu zlatno pero. Već je u prvim godinama pomagao nadbiskupu oko izdavanja lijepog i jeftinog molitvenika za Prvu pričest „Najljepši dan u životu“. Kasnije je zajedno s dr. Stadlerom s francuskog preveo knjigu „Pobožnost Presvetom Srcu Isusovu“ od P. Croiseta, a izdanje su potpisali kao „dva svećenika vrhbosanske nadbiskupije“. Kada je 1890. godine otputovao u Svetu Zemlju, a kasnije i u Lurd, svoje je doživljaje objavio u jednoj prekrasno ilustriranoj knjizi. Običavao bi reći: „Valja brate raditi dok se može.“

Malo ga je zaboljelo kada on kao Hrvat nije bio nakon Bezića imenovan generalnim vikarom Nadbiskupije, a ni prepoštom Vrhbosanskog kaptola. Tu ranu nije moglo posve zacijeliti ni imenovanje apostolskim protonotarom, koje mu je u proljeće 1896. godine u isto vrijeme kada i Jegliču isposlovaao nadbiskup Stadler. Ovdje donosim priču jednoga svjedoka o tome kako je Stadler iznenadio ovu dvojicu svojih prijatelja i glavnih potpornih stupova u Nadbiskupiji kada im je uručio ovo imenovanje. Dekret o njihovom imenovanju nosi datum od 24. veljače 1896., ali nadbiskup o tome nije nikome ništa govorio do proslave svoga imendana. On je za svoj imendan organizirao čestitarsko slavlje u oba zavoda časnih sestara u Sarajevu, i kod sestara Kćeri Božje ljubavi u zavodu sv. Augustina gdje je Jeglič bio direktor, a i u zavodu sv. Vinka kod sestara milosrdnica gdje je Jagatić bio direktor zavoda. Dana 18. ožujka uoči sv. Josipa čestitali su mi gojenci zavoda sv. Augustina. Tu je kod slavlja ustao nadbiskup i zahvalio se nazočnima za čestitke, a odmah nakon toga obratio se direktoru Zavoda kanoniku Jegliču s čestitkom za njegovo odlikovanje nazvavši ga „Presvijetli“. Svi su napeto slušali što će se dogoditi, a onda je Stadler objavio da je Jegliča Njegova Svetost imenovala papinim prelatom. Nakon ove objave pristupili su gojenci Zavoda noseći na jastučiću znakovlje odlikovanja: križ, prsten i prelatski plašt. Stavili su to znakovlje na novog dostojanstvenika koji je bio ganut do suza. Isto se dogodilo i u samostanu sestara milosrdnica s veoma iznenađenim dr. Jagatićem. Obojica su prelata na sam Uskrs, koji je ubrzo uslijedio, asistirali nadbiskupu s mitrama na glavi, a na Uskrsni ponedjeljak obojica su služili svoj pontifikal. No ipak sve to nije moglo posve smiriti dr. Jagatića koji je žudio za svojom Zagrebačkom nadbiskupijom, pa kad je smrću Höppergera bilo upražnjeno mjesto vrhovnog poglavara sestara milosrdnica u zagrebačkoj generalnoj kući, on je prihvatio to mjesto, te je i ovdje učinio neizrecivo puno dobra. Bog zna kakve bi sve važne službe i visoka mjesta postigao u svojoj rodnoj nadbiskupiji sa svojim divnim darovima i osobinama da ga nije zatekla rana smrt. Još je 1894. godine Sveta Stolica razmatrala mogućnost da Jagatića postavi za apostolskog administratora zagrebačke nadbiskupije. Bio bi doista i imenovan da je biskupija nakon smrti kardinala Mihalovića ostala duže upražnjena. Jagatić se već bio spremio i uputio u Zagreb, ali tada je već bilo došlo imenovanje bi-

skupa Posilovića za nadbiskupa. Jagatić je umro od prenapornog rada 1901. u 51. godini života. O njemu je vrlo lijepo pisao u „Vrhbosni“ njegov nasljednik, mladi kanonik Dr. Ivan Šarić.

Za prvog prepošta nadbiskup Stadler odabrao je starijeg čovjeka od 65 godina u osobi kanonika Stolnog kaptola iz Makarske, Josipa Bezića. Tako je u novi katedralni kaptol pristigla svježa snaga i iz dalmatinskog dijela Monarhije. Bezić je imao iza sebe dug, besprijekoran i zaslugama bogat svećenički život. Kolijevka mu bijaše na otoku Šolti u Splitskoj biskupiji. Tamo je bio desna ruka biskupa Pinia¹³ i Kalodere.¹⁴ Mnogo je vremena provodio u ispovjedaonici, a jedno kraće vrijeme bio je i župnik u Makarskoj dok nije bio imenovan kanonikom tamošnjeg kaptola. Jedno je vrijeme vodio i malo sjemenište u Omišu.

Bezićeva glavna odlika bijaše sućut prema siromasima i patnicima. Od svoje male plaće od 1200 kruna znao bi podijeliti tisuće i desetke tisuća milostinje. Priča se kako je jednom bio kupio lutriju u Dalmaciji te dobio 30.000 kruna. Nakon što je taj novac podijelio, posudio je još 20.000 kruna bez imalo brige što je tim činom dospio u velike dugove. Sve su to dobili njegovi dragi siromasi.

Bezić je već prije upoznao Bosnu kada je sedamdesetih godina pratio biskupa Forlanija koji ga je kao apostolskog vizitatora Bosanskog i Hercegovačkog vikarijata u svojstvu tajnika pratio u ove krajeve te je s njim proputovao cijelu zemlju. Pri polasku na ovaj put u Bosnu i Hercegovinu bio je došao u Zagreb gdje je vidio dr. Stadlera, a ovaj ga je već tada bio zapazio, zato ga je kao novi nadbiskup kao iskusnog čovjeka pozvao u Bosnu i ponudio mu prvo mjesto u svome kaptolu. Nadbiskup Stadler ga je imenovao generalnim vikarom, a u tu ga je svrhu Sveta Stolica dispenzirala od doktorata.

Bezić je bio nadaren i za pisanje. U prvim godištima biskupijskih glasila „Srce Isusovo“ i „Vrhbosna“ nalaze se njegovi članci i mnoge odredbe koje je on objavljivao u nadbiskupovo ime u vrijeme njegove odsutnosti.

Nikada taj starac nije propustio zajedničku kanoničku molitvu, iako je za njegove bolesne noge bio veliki napor doći iz Kaptola u kor ... Na Uskrs 1890. slavio je prepošt Bezić u novoj katedrali

svoje sekundicije. Nadbiskup je želio da to bude što je moguće svečanije pa je stoga sam preuzeo ulogu manuduktora. Iz nadbiskupove rezidencije krenula je svečana procesija u crkvu. Svi su obukli najljepše haljine, a dakako i svečar među njima, koji je u jednom trenutku primijetio da nema bireta, pa je upitao: „Čime ću pokriti glavu?“ Tada mu je prišao nadbiskup i stavio mu infel na glavu uz lakonsku primjedbu da ga je Sveti Otac imenovao protonotarom, jer je „sinoć na Veliku subotu stigao telegram iz Rima.“ Stari ga je prepošt pogledao s nevjericom i rekao: „Nemojte se šaliti sa mnom!“ Krasna su se katedralna zvona već bila oglasila, a starac je morao, htio ili ne, s infelom ući u katedralu i slaviti svoj prvi pontifikal. Dvojica mu kanonika bijahu asistenti, a nadbiskup arhiprezbiter.

Ali ta je radost kratko trajala. Deset dana nakon ovoga slavlja Bezić je doživio moždani udar, a kasnije još jedan, od čega je bio paraliziran. Tako je plemeniti starac nekoliko godina ležao u besvje-

¹³ Splitsko-makarski biskup Vjekoslav (Alojzije) Marija Pini (1785.-?, 1865.), svećenik Šibenske biskupije, a kasnije splitsko-makarski biskup.

¹⁴ Splitsko-makarski biskup Marko Kalodera (1819.-1888.), dubrovački svećenik, zatim kotorski biskup, a nakon toga sblitski biskup.

Neobjavljeni životopis

snom stanju sve dok mu 29. travnja 1893. godine smrt nije okončala zemaljsko putovanje. Ali opet je to bila Božja Providnost da su mu i u tom stanju potrebe bile neznatne. Kolege kanonici upravljali su njegovim prihodima i isplatili sve njegove dugove, osim neznatnog dijela za poravnanje troškova ukopa.

Četvrti kanonik stigao je u Sarajevo u osobi dr. Ivana Koščaka. Najprije je nadbiskup Stadler bio zamolio svoga dugogodišnjeg prijatelja, kanonika Sv. Jeronima u Rimu Andriju Firiša da bude četvrti kanonik u Vrhbosanskom kaptolu. Friš je svojevremeno bio župnik u Zagrebu, te ga je tu Stadler kao profesor na fakultetu često posjećivao. Kada ga je Stadler pitao da dođe u Sarajevo, Friš je bio pristao ako bi zadržao i kanoništvo u Rimu. Ali je kasnije nakon što još malo razmislio ipak odustao da dođe u Sarajevo, iako ga je car već bio imenovao kanonikom.

Trebalo je, dakle, pronaći novog kandidata. Izbor je pao na bivšeg germaničara, Ivana Koščaka koji je, iako rođen u Zagrebačkoj nadbiskupiji, bio postavljen za duhovnika i profesora u Senjskoj bogosloviji. U Sarajevo je stigao 23. travnja 1883. Koščak je bio mlad čovjek, odlučan i pun žara, a ipak skroman i poželjan u društvu. Velike su njegove zasluge za nadbiskupiju zbog neumornih prikupljanja sredstava, za što je bio jako sposoban. Kako je bio prirodno neustrašiv i vrlo otvoren, pa kada je trebalo prikupiti veće svote za potrebe biskupije, poslali bi kanonika Koščaka na put, a plodovi njegova truda brzo bi se počeli pokazivati. Kada je trebalo prikupiti novac za gradnju bogoslovije, Koščak se najprije uputio u Hrvatsku gdje je išao od biskupije do biskupije i tražio dobrotvore za ovu izgradnju. Od ove ga zadaće nije odvratio ni tifus kojega je dobio na jednom putovanju, zbog čega je morao dugo ležati. Ali čim se oporavio nastavio je svoja prosjačka putovanja. Kada je bio u Češkoj i Moravskoj da prikuplja sredstva, najprije mu nisu povjerovali da jedan katedralni kanonik ide od mjesta do mjesta i prosi, pa su ga smatrali varalicom. Zato su upućivali brzogjave nadbiskupu Stadleru da se uvjere u istinitost njegovih posjeta, te su ga pitali da li je Koščak uistinu kanonik. Stadler je na to odgovarao: „Da, da! Podajte mu što više.“

U Pragu su mu bili dali adresu nekoga bogatog dobročinitelja. Tri puta je gospodin kanonik išao ovom dobročinitelju na kraj grada da bi ga posjetio i zamolio za pomoć, a na kraju je od ovoga dobročinitelja dobio tri guldena. Dakle ni toliko koliko koštaju cipele koje je poderao hodajući do njega. U

drugome mu je gradu neki kanonik dao 20 kruna. Kada mu je Koščak rekao da je to mali dar od jednoga kanonika, ovaj mu je onda uzeo i to.

Njegovo skupljanje po Tirolu u lipnju 1896. godine urodilo je dobitkom od 2.133 kruna i 86 helera. S istom je nakanom putovao i u Njemačku. A kasnije, kada se počelo s planovima gradnje veleborne katedrale, Koščak je pošao i u Ameriku gdje je proveo više godina. Naučio je malo i engleski, ali tamo nije skupio baš puno novca. No dok je boravio u Americi bio je toliko osvojio srca američkih Hrvata da se razmišljalo o tome da ga se postavi za biskupa hrvatskih kolonista u Americi. No to se ipak nije ostvarilo.

Košćak je sa svojim brojnim dobrim osobinama mogao napraviti veliku karijeru da se nije bio upustio u velike novčane spekulacije koje su ga bacile u dugove. To je nadbiskupu bilo prouzročilo dosta brige, a da bi spasio Koščaka on je preuzeo na sebe sve njegove dugove.

Košćak je 1905. postao prepoštom Kaptola, a 1914. apostolski delegat mu je isposlovao čast apostolskog protonotara, ali je Koščak samo jednom stavio infel na glavu, i to samo onda kada je obavljao oproštajni obred za preminulog banjalučkog biskupa Markovića. Zbog svojih demokratskih osobina, svoje druželjubivosti i jednostavnosti bio je veoma obljubljen kod mlađih svećenika. Da je tu svoju obljubljenost znao uvijek iskoristiti na dobro mogao je neizrecivo puno dobra učiniti. Nije se uvijek slagao s nadbiskupom i s ostalim kanonicima, što je često i

pokazivao. Kao spisatelj pisao je mnoge članke za Vrhbosnu koji su bili lijepog sadržaja i krasnoga stila.

U zadnjim danima svoga života bio je veoma revan. Kćeri Božje ljubavi su pripovijedale kako je u njihovom zavodu i u crkvi djelovao požrtvovano i zauzeto. Satima bi sjedio u ispovjedaonici, a zadnjih je godina svoga života često propovijedao. Njegova je smrt djelovala primjerno na sestre, ali im je u isto vrijeme bila i veoma bolna. Umro je 20. prosinca 1915. godine od prehlade koju je dobio prilikom jednog izleta na Pale.

To su dakle bila četiri temeljna stupa bosanskog svjetovnog klera koje je Božja Providnost postavila uz bok novom nadbiskupu; četiri požrtvovna, učena i besprijekorna svećenika. Nadbiskup ih je volio, kako je jednom prigodom rekao, kao svoju rođenu braću. On bi, kako je izjavio tijekom propovijedi prigodom blagoslova Kaptola, napisao na četiri kuta zgrade: kuća kreposti, kuća molitve, kuća učenosti i kuća bratstva.

Svake godine provodio bi nadbiskup Stadler Badnju večer kod svojih dragih prijatelja kanonika u opuštenom druženju i vedrini. Nikada nije izbivao kada je koji od njegovih kanonika slavio imendan. Kanonici su k njemu dolazili i odlazili kao svome ocu. Gotovo da nije bilo nikakvih tajni među njima, o svemu se raspravljalo i savjetovalo. U početku su se četvrtkom održavale sjednice ordinarijata na kojima se raspravljalo o različitim problemima i pitanjima biskupije.

Kako su prvotni godišnji prihodi od vlade iznosili 4.000 kruna i bili uistinu nedostatni i za najskromnije životne potrebe kanonika, razmišljalo se o tome kako poboljšati njihovo materijalno stanje. Došlo se na ideju da bi svi lakše izlazili na kraj kada bi zajednički stanovali u jednoj kući u kojoj bi svaki kanonik imao svoj stan, a da im kuhinja i posluža bude zajednička. Upravo je tada jedna lijepa, mala turska kuća u vlasništvu bega Lavčaliće nedaleko od vakufske bolnice bila slobodna. Kanonici su tu kuću adaptirali za provizorni kaptol, iako je bila prilično daleko od crkve a i pristupni put je bio nezgodan. Sva četvorica kanonika tu su imali zajedničku poslužu. Na taj su način ekonomski prolazili daleko bolje. Svaki je kanonik na početku mjeseca plaćao svoj iznos za hranu, a taj bi novac kuharica morala rasporediti tako da joj dotekne do konca mjeseca. Ipak je uspjevala toj gotovo redovničkoj zajednici pripremiti dosta dobru hranu. Posebno je velika prednost bila u tomu što

su se kod zajedničkog objeda družili, razgovarali i savjetovali se.

Takav zajednički život prvi su kanonici ddragovoljno prihvatili zbog okolnosti koje su ih na to prinudile. Kada je kasnije kanoniku Koščaku bilo dosta takvog zajedničkog života, pa je bio unajmio kuću izvan Kaptola, dao je povoda nadbiskupu da to pitanje konačno uredi. Rim je odlučio da ovi prvi kanonici nisu morali živjeti zajednički, ali bi to u danim okolnostima bilo veoma dobro, pa su stoga odredili da se ozbiljno opomene kanonika Koščaka da se vrati drugima, što je on i učinio. Za budućnost je određeno da je zajednički život sarajevskih kanonika obvezatan tako da svaki koji prihvati kanonikat ima prihvatiti i obavezu zajedničkog života.

Nadbiskup je u početku stanovao u siromašnoj iznajmljenoj kući iza katedrale (u kući na kutu križanja sadašnje Aleksandrove i Jelićeve ulice), no kada se kasnije preselio u susjednu židovsku kuću, stanje mu nije postalo bolje, nego se i pogoršalo. Iznad pisaćeg stola na stropu bila je velika vlažna mrlja jer je krov prokišnjavao. Trebalo je nešto poduzeti, jer je crkveni dostojanstvenik njegovog položaja morao i primati različitu uglednu gospodu. Nadbiskup nije bio zahtjevan, a pitanje stanovanja želio je prepustiti svom nasljedniku. No ipak je 1895. odlučeno da se napravi plan za veliku i modernu zgradu Kaptola koja bi se izgradila nedaleko od katedrale. Nadbiskup je obećao za svoje potrebe unajmiti prednju stranu zgrade, za što bi najamninu plaćao 4.000 kruna, koliko je od države paušalno primao za stanovanje (ranije je primao 2.000). Kanonici su uštedjeli oko 40.000 kruna koje su stekli uglavnom od objavljivanja knjiga. Te su novce dali za realizaciju toga plana, jer su se već na početku dogovorili da će prihode te vrste uložiti za zajednički cilj. Uz to je kanonik Koščak otvorio dućančić s devocionalijama koji je nešto dopriniosio. To je također bila nadbiskupova ideja, jer u Bosni nije bilo nečega sličnoga. Uz to su uzeli od zemaljske banke kredit od 140.000 kruna s rokom otplate od 35 godina. Godišnju ratu od 4.000 kruna podmirivali su od nadbiskupove stanarine. Kanonici su uz sve ovo navedeno pridonosili sredstva i za „Vrhbosnu“ kao i za druge publikacije u Nadbiskupiji

Nastavlja se ...

Zahvale

Prije 40 dana dogodila se teška prometna nesreća s mladim vozačem motora. Zbog teških ozljeda mladić je ubrzo stavljen u induciranu komu. Liječnici nisu davali velike nade za preživljavanje. Svi nalazi su bili u pogoršanju ... krvarenje na mozgu se širi, puknuća lubanje su mnogobrojna, glava, zdjelica, ruke, vilica sve je bilo polomljeno...

Odlučili smo predati u Božje ruke naše muke, neka bude kako ON misli da je najbolje jer po ljudsku nije bilo nade. Cijela obitelj i prijatelji su se uključili u molitvu. Činili smo devetnice u čast sluge Božjega Josipa Stadlera. Jednog dana

dogodilo se čudo. Mladić se počeo buditi, njegovo stanje se naglo popravilo, bez operacije glave, ubrzo se digao i na noge i vratio svojoj obitelji. Ovo je pravo svjedočanstvo snage zajedničke molitve i vjere po zagovoru sluge Božjega Josipa Stadlera.

HVALA I SLAVA BOGU!

N. L.

(prilog za beatifikaciju)

Zahvaljujemo

- Molitvenoj zajednici „Maranatha“, Springvale, Australija
- Udruzi umirovljenika pri Hrvatskom katoličkom centru Sv. Duha, Springvale, Australija
- Družbi Sestara Služavki Maloga Isusa

Za nesebičnu duhovnu i materijalnu potporu kauze

Zahvaljujemo na priložima:

Stipe i Nataša Lapić	200 EUR
S. B. D.	500 HRK
N. N.	200 HRK
Marija Špoljar Barundić	200 HRK
B. D.	200 HRK + 10 USD
A. J.	200 HRK
N.N.	200 HRK
Božica Kobešćak	400 HRK
J. D.	100 EUR
Štovatelji PMI	450 HRK
L. N.	500 EUR
HKC Springvale	5.000,00 AUD
PMI iz Neuma	100,00 BAM
N.N.	100,00 EUR
Obitelj Lapić	100,00 EUR
PMI Splitske provincije	5.000,00 HRK

Glasnik Stadler list je Postulature Sluge Božjega Josipa Stadlera i svih onih koji štiju uspomenu na život i djelo blagopokojnoga nadbiskupa Josipa Stadlera

God. XX (2020.) Broj 20-21

Glasnik izlazi povremeno
s dozvolom crkvenih vlasti

Izdavač:

Postulatura Sluge Božjega Josipa Stadlera

Glavni i odgovorni urednik:

Dr. Pavo Jurišić,
postulatura@gmail.com

Uredničko vijeće:

s. M. Anemarie Radan
s. M. Manda Pršlja
s. M. Mirjam Dedić
s. M. Vesna Mateljan
s. M. Maneta Mijoč
s. M. Jasmina Kokot

Adresa uredništva:

Kaptol 7
71000 Sarajevo

Novčani se prilozi mogu uplatiti:

Vrhbosanska nadbiskupija
Naš identifikacijski broj kod
INTESA SANPAOLO BANKA D.D. Sarajevo 648483
Transakcijski račun u KM: 1549995000001338
s naznakom za Postulaturu Stadler
Iz inozemstva:
SWIFT: UPBKBA 22
IBAN: BA 391549995000001338
RN. broj: 53371200-648483

www.josip-stadler.org
postulatura@gmail.com

Lektura:

Nataša Mandić

DTP:

Davor Krajinović - Medijski centar
Vrhbosanske nadbiskupije

Tiraž: 3500 primjeraka

Tisak: Suton d.o.o.

Vicepostulatura,
Naumovac 12
10000 Zagreb

Kazalo

RIJEČ ČITATELJIMA

Crkva je po svojoj naravi misijska..... 3

DOGAĐAJI

Obilježeni Stadlerovi dani

u sarajevskoj katedrali u godini 2018./2019..... 4

Svečana akademija na kraju jubilarne godine nadbiskupa Stadlera
i proslava dana provincije Služavki Malog Isusa..... 12

Svetkovina Bezgrješnog začeca Blažene Djevice Marije 2018..... 14

Održana akademija uoči godišnjice smrti

sluge Božjega Josipa Stadlera..... 16

Proslava 50. obljetnice postojanja sarajevske provincije

Služavki Malog Isusa..... 18

Proslava stote obljetnice rođenja Josipa Stadlera

u zavodu Germanicum et hungaricum u Rimu..... 20

Proslava rođendana sluge Božjeg Josipa Stadlera..... 21

Kristova nas ljubav pokreće..... 22

Kako bliže Isusu po primjeru Blažene Djevice Marije

i sluge Božjega Josipa Stadlera..... 22

Razgovor povodom Sradlerovih obljetnica..... 24

Stadlerovi apartmani..... 28

Stadlerov topli dom u Livnu..... 32

Vijesti iz splitske provincije..... 33

Hodočašća na grob sluge Božjega nadbiskupa Stadlera..... 33

POGLEDI

Misijska svijest kod nadbiskupa Stadlera

uz misijsku godinu 2018./2019..... 34

Sluga Božji dr. Josip Stadler i njegova suradnja

s društvom Sv. Jeronima u Zagrebu..... 44

NEOBJAVLJENI ŽIVOTOPIS

Franjo Ksaver Hammerl:

Josip Stadler, prvi vrhbosanski nadbiskup (nastavak)..... 48

ZAHVALE..... 58

